

Bendrai finansuojama pagal
Europos Sąjungos programą
„Erasmus+“

Learning
to be

Metodinis rinkinys

Socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymui ir
vertinimui mokyklose

Vizualinis sprendimas „Marker Heroes“

Autoriai abėcėlės tvarka:

Dr. Alessia Agliati, Milano-Bikokos universitetas, Italija
Dr. Pilar Aguilar Barriga, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Pilar Álvarez Cifuentes, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Isabel Benítez Baena, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Joviltė Beržanskytė, Socialinio emocinio ugdymo institutas, Lietuva
Dr. Valeria Cavioni, Milano-Bikokos universitetas, Italija
Dr. Elisabetta Conte, Milano-Bikokos universitetas, Italija
Dr. Francisco Cuadrado Méndez, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Marco Ferreira, ISEC Lisabona – Švietimo ir mokslo institutas, Portugalija
Alenka Gnezda Fajfar, Institutas „Utrip“, Liublianos Bičevje pradinė mokykla, Slovėnija
Dr. Diego Gómez Baya, Uelvos universitetas, Ispanija
Dr. Ilaria Grazzani, Milano-Bikokos universitetas, Italija
Solvita Lazdiņa, Latvijos Respublikos nacionalinis švietimo centras
Dr. Isabel López Cobo, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Enrique Martínez Jiménez, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Baiba Martinsone, Latvijos universitetas, Latvijos Respublikos nacionalinis švietimo centras
Dr. Esther Menor Campos, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Jose Antonio Muñoz Velázquez, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Veronica Ornaghi, Milano-Bikokos universitetas, Italija
Natalija Panič, Institutas „Utrip“, Liublianos Sostro pagrindinė mokykla, Slovėnija
Tomas Rakovas, Lietuvos vaikų ir jaunimo centras
Irena Raudienė, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija
Dr. Davinia Resurrección Mena, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Desiree Ruiz Aranda, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija
Dr. Daiva Šukytė, Socialinio emocinio ugdymo institutas, Lietuva
Sanela Talić, Institutas „Utrip“, Slovėnija
Dr. Beatriz Valverde Jiménez, Andalūzijos Lojolos universitetas, Ispanija

Redaktorės: **Asta Drungilienė, Ieva Puluikienė**

Vilnius, 2020

ISBN 978-9955-9776-4-3

Europos Komisijos parama šio leidinio išleidimui neapima paramos turiniui, kuris atspindi tik autorių nuomonę. Komisija neatsako už leidinyje pateiktos informacijos naudojimą.

© Leidiniui taikoma Creative Commons Priskyrimo – Nekomercinio naudojimo Viešoji licencija (CC BY-NC 4.0). Leidinio medžiagą galima naudoti, dalytis ir adaptuoti, pateikiant nuorodą į šį leidinį ir jo autorius. Jokia šio leidinio dalis negali būti parduodama ar kitaip naudojama komercijos tikslais.

Turiny

Turiny
Pratarmė
Projektas „Mokymasis būti“
Penki svarbiausi klausimai apie šį metodinį rinkinį

1

Kas yra socialinis ir emocinis ugdymas

- 1.1 SEU plėtojimas visoje mokykloje
  - 1 lygmuo. Tarpusavio santykiais grįsta mokymosi aplinka ir mokymo metodai
  - 2 lygmuo. Įrodymais grįstos SEU programos
  - 3 lygmuo. SEU įtraukimas į ugdymo turinį
- 1.2 SEU privalumai
- 1.3 SEU įgūdžiai ir akademiniai pasiekimai
- 1.4 SEU ir psichikos sveikata

2

Saugios ir rūpestingos mokymosi aplinkos kūrimas

- 2.1 SEU įvairiose ugdymo aplinkose
- 2.2 SEU švietimo sistemoje
  - Formalusis švietimas
  - Neformalusis švietimas
  - Savaiminis švietimas

3

Socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimas

- Socialinių ir emocinių įgūdžių, kaip gebėjimų, vertinimas
- 3.1 Kas sudaro šį metodinį rinkinį?
  - 3.2 SEU pasiekimų aprašai
  - 3.3 Formuojamojo vertinimo strategijos, skirtos SEU

4

SEU praktikoje

- 4.1 SEU įgyvendinimo planavimas
- 4.2 Tėvų pagalba integruojant SEU
- 4.3 Tarpusavio santykiais grįstos mokymosi aplinkos kūrimas klasėje
- 4.4 Mokymo(si) metodai, skirti stiprinti SEU
- 4.5 Mokymo(si) metodai
  - 1. Mokymosi tikslų nustatymas
  - 2. Galvok – Porose – Dalinkis
  - 3. Laikas pagalvoti
  - 4. Darbas grupėje
  - 5. Prasmingas pokalbis
  - 6. Demonstravimas / modeliavimas
  - 7. Mokymasis žaidžiant
  - 8. Kinestetinės veiklos
  - 9. Refleksija
  - 10. Schemos ir vizualizavimas
  - 11. Grįžtamasis ryšys

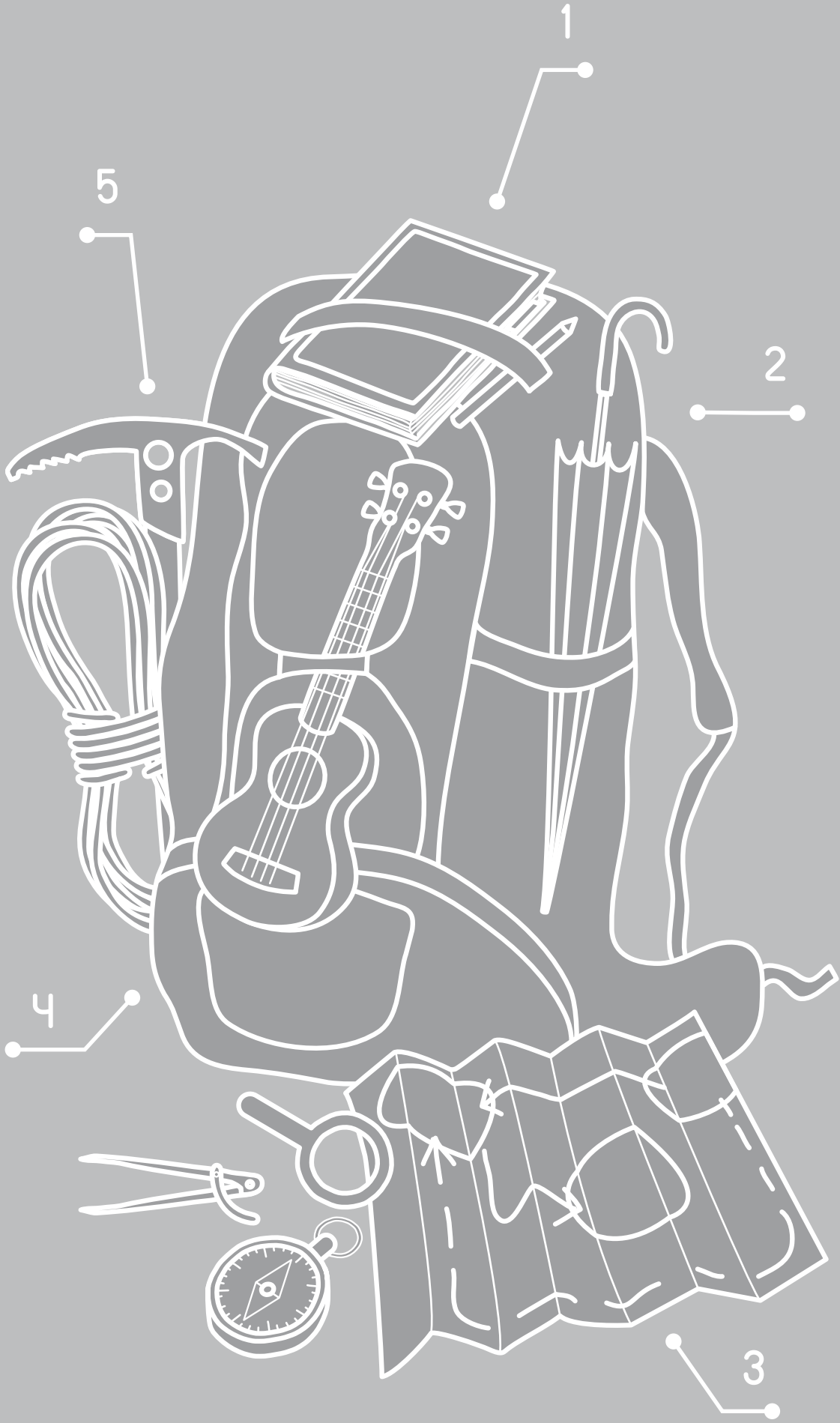
5

SEU vertinimo mokykloje įrankiai

- 5.1 Mokinių socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo įrankiai
Mokinių įsivertinimo lapai (A1, A2)
- 5.2 Klasės vertinimo įrankiai
Klasės stebėjimo įrankis mokytojams (A3)
Darbo grupėje vertinimo lapai (A4, A5, A6)
Greito formuojamojo vertinimo praktikos, skirtos naudoti klasėje
- 5.3 Mokytojų įsivertinimo įrankiai
Mokytojo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis
Pasitikrinimo sąrašas tarpusavio santykiais grįstai mokymosi aplinkai klasėje kurti
Mokytojo SEU praktikos planavimo ir įsivertinimo užrašai
Mokinių grįžtamojo ryšio apklausa „Tavo nuomonė svarbi“
- 5.4 Mokyklos lygmens SEU vertinimo įrankiai
Mokyklos vadovo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis (A11)
Mokyklos mikroklimate tyrimas (A12)

Priedai

Kaip sėkmingai bus įgyvendinamos socialinio ir emocinio ugdymo programos pirmiausia priklauso nuo mokytojų entuziazmo, nes jų pačių socialinė ir emocinė kompetencija bei gera savijauta labai veikia mokinius.

Klasėse, kuriose klostosi šilti mokytojų ir mokinių santykiai, skatinamas gilus mokymasis bei teigiama mokinių socialinė ir emocinė raida¹.

Mielas skaitytojau,

„Mokymasis būti: socialinių, emocinių ir sveikos gyvensenos įgūdžių vertinimo praktikos bei metodikų plėtojimas švietimo sistemose“ yra eksperimentinis projektas, suvienijęs švietimo institucijas, mokytojus ir mokslininkus septyniose Europos šalyse: Lietuvoje, Latvijoje, Slovėnijoje, Italijoje, Ispanijoje, Portugalijoje ir Suomijoje.

Projektas vykdomas 2017–2020 m. Per šį laikotarpį jo komanda siekia sukurti ir mokyklose išbandyti metodinių įrankių rinkinį, padėsiantį įvertinti mokinių socialinius ir emocinius bei sveikos gyvensenos įgūdžius. Komandos nariai taip pat siekia ištirti, kaip pagerinti šių gebėjimų ugdymą mokyklose ir visoje švietimo sistemoje.

Projektas „Mokymasis būti“ grindžiamas prielaida, kad mokinių pasiekimų vertinimas dabartinės Europos mokyklose neturėtų apsiriboti vien mokinių žiniomis ir akademiniais pasiekimais. Būtina stebėti ir vertinti asmenybės brandą, socialinius įgūdžius, individualias nuostatas ir kitus bendruosius gebėjimus. Todėl siūlomas praktinių metodinių įrankių rinkinys, kuriuo mokytojai galėtų naudotis kartu su savo mokiniais, ugdyti vaikų asmenybę ir kurti teigiamus tarpusavio santykius mokykloje.

Šis metodinis rinkinys skirtas pradinėse ir pagrindinėse mokyklose dirbantiems mokytojams. Jame išskiriami pagrindiniai sėkmingo socialinio ir emocinio ugdymo mokykloje principai bei aprašomi praktiniai mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų vertinimo metodai, skirti tolesniam vaikų ugdymui klasėje. Socialinis ir emocinis ugdymas yra palyginti nauja ir greitai besivystanti sritis, kurioje kasdien atsiranda naujos mokslinės informacijos ir švietimo praktikų iš viso pasaulio. Tačiau pagrindinis šio leidinio tikslas ne tik suteikti išsamių žinių apie socialinį ir emocinį ugdymą, bet ir padėti švietimo specialistams jų praktiniame darbe, skatinti socialinio ir emocinio ugdymo vystymąsi bei vertinimo praktikas.

Šis vadovas pirmiausia skirtas pedagogams, bet bus naudingas ir neformaliojo ugdymo srityje dirbantiems sporto treneriams, meno mokytojams ir kitiems specialistams. Esame įsitikinę, jog labai svarbu, kad visi švietimo specialistai, dirbantys su vaikais ir jaunimu, vienodai suprastų, kas yra socialinis ir emocinis ugdymas, bei taikytų vertinimo būdus, skatinančius mokinius tobulėti.

Tikimės, kad šis projektas mokiniams ir mokytojams padės mokytis būti šiame pasaulyje su savimi ir kitais. Mokytis būti sveikiems, dėmesingiems, atsakingiems ir laimingiems.

Nuoširdžiai

Projekto komanda

Projektas „MOKYMASIS BŪTI“

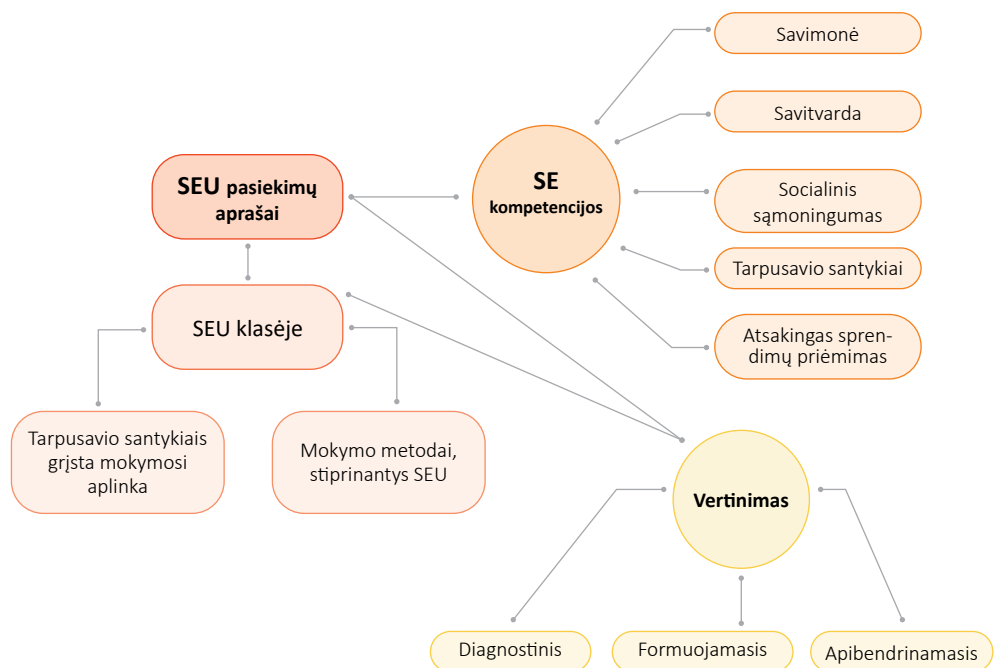
Mokslininkai ir praktikai dažnai pabrėžia, kad siekiant skatinti teigiamus pokyčius visuomenėje, itin svarbus švietimas. Kad atėjus laikui ar susiklosčius tam tikrai situacijai asmuo sugebėtų priimti atsakingus sprendimus, labai svarbu kuo anksčiau pradėti formuoti asmenybės nuostatas ir vertybes.

Švietimas veikia visą ekonominę ir socialinę gerovę, todėl išmintinga jį žvelgti labiau holistiniu požiūriu, integruoti į švietimą daugialypius mokymosi kontekstus, susitelkti ne tik į akademinis gebėjimus, bet ir į socialinę bei emocinę raidą, fizinę sveikatą bei kitas bendrąsias kompetencijas siekiant, kad mokiniai patirtų sėkmę mokykloje ir vėliau gyvenime.

Nors daugumoje šalių pabrėžiama socialinių ir emocinių kompetencijų svarba švietimo srityje, iki šiol stinga žinių, kaip tinkamai vertinti socialines ir emocines kompetencijas bei integruoti šių kompetencijų vertinimo strategijas į esamą ugdymo procesą. Norėdami to išmokyti, turime siekti vieningo supratimo apie tai, kas yra socialinės ir emocinės kompetencijos, kaip jos turėtų būti ugdomos ir vertinamos.

Taigi projektas „Mokymasis būti“ pateikia socialinio ir emocinio ugdymo modelį, apimantį socialines ir emocines kompetencijas, socialinio ir emocinio ugdymo (SEU) pasiekimų aprašus; praktinius metodus socialiniam ir emociniam ugdymui klasėje stiprinti ir jį vertinti.

8
1 paveikslas. Socialinio ir emocinio ugdymo modelis

Vadovaudamasi paveiksle pateikiamu modeliu projekto komanda sukūrė šį metodinį rinkinį, apimantį visas esmines SEU modelio dalis ir siūlantį gaires, kaip skatinti mokinių socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymą bei vertinimą.

5 SVARBIAUSI klausimai apie ŠĮ METODINĮ RINKINĮ

Išsamiau nagrinėti šiame metodiniame rinkinyje pateiktą informaciją apie socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimą norėtume pradėti nuo penkių svarbių klausimų. Šie klausimai buvo mūsų vedliai rengiant leidinį. Jie padės geriau suprasti šio leidinio tikslą ir jame pristatomas idėjas.

KODĖL? Nuoseklus vaikų socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymas yra įvairiapusiškai naudingas tiek visai visuomenei, tiek kiekvienam visuomenės nariui. Įrodyta, kad socialinis ir emocinis ugdymas (SEU) prisideda prie geresnės psichinės ir fizinės sveikatos, stipresnės motyvacijos siekti akademinį rezultatų, gerovės ir socialinės pažangos. Šiuo įrankių rinkiniu siekiama atkreipti dėmesį į SEU mokyklose, jame pateikiami mokinių asmeninės pažangos vertinimo metodai ir aprašomi tolesnio jų ugdymo būdai. Detaliau tai aptariama ir puslapiuose.

KAS? Šis metodinis rinkinys skirtas visiems pradinio ir pagrindinio ugdymo mokyklų mokytojams, nesvarbu, kokį dalyką jie dėsto. Mokyklos administracijai taip pat bus naudingi šiame leidinyje pateikti patarimai, kaip nuosekliai stiprinti socialinį ir emocinį ugdymą visoje mokykloje. Plačiau esminiai principai aptariami ir puslapiuose.

KAIP? Metodiniame rinkinyje aprašomas mokinių socialinio ir emocinio ugdymo mokykloje vertinimo modelis, pateikiama papildoma teorinė medžiaga bei praktinio taikymo pamokose metodai. Taip pat pateikiami mokymosi ir į(si)vertinimo įrankiai, padedantys kurti ir palaikyti gerus tarpusavio santykius, sudaryti mokymuisi palankias sąlygas ir padėti mokiniams įvertinti savo pažangą. Visus šiuos įrankius taip pat galima taikyti vykdant neformaliojo ugdymo programas, popamokinę ir kitokią edukacinę veiklą.

Daugiau apie šiame vadove aprašomus metodus žiūrėti puslapiuose.

KADA? Daugumą šiame rinkinyje siūlomų metodų galima naudoti įvairių dalykų pamokose visus mokslo metus. Mokytojai, atsižvelgdami į konkrečią situaciją pamokoje, iš įvairių siūlomų įrankių gali rinktis priimtinausią. Instrukcijos, kaip taikyti specifinius metodus, kartu su rekomendacijomis, kada ir kur jie turėtų būti taikomi, aptarti puslapiuose (mokymo metodai, vertinimo lapai).

KAS? Šis metodinis rinkinys apima:

- teorinį įvadą apie socialinį ir emocinį ugdymą, kuriame pateikiamos nuoseklios jo praktinio taikymo mokykloje gairės (žiūrėti psl.);
- 11 skirtingų mokymo metodų aprašymų su instrukcijomis ir pavyzdžiais, kaip juos taikant ugdyti socialinius ir emocinius gebėjimus per pamokas (žiūrėti psl.);
- vertinimo strategijas ir metodus, padedančius sistemingai vertinti socialinių ir emocinių kompetencijų pažangą (žiūrėti psl.);
- socialinio ir emocinio ugdymo pasiekimų aprašus, pritaikytus dviejų amžiaus grupių mokiniams. Kelių lygių socialinių ir emocinių kompetencijų pasiekimų požymiai sudaro prielaidas kelti ugdymo tikslus ir į(si)vertinti asmeninę pažangą (žiūrėti).

Antrasis (papildytas) leidimas

Jūsų rankose – antrasis pataisytas ir papildytas metodinio rinkinio leidimas, parengtas atsižvelgus į mokytojų iš daugiau nei 100 mokyklų pastabas. Aktyviausia projekto „Mokymasis būti“ fazė vyko 2018–2019 mokslo metais penkiose Europos šalyse – Lietuvoje, Latvijoje, Italijoje, Ispanijoje ir Slovėnijoje. Jos metu daugiau nei 100 mokyklų visose penkiose šalyse turėjo galimybę praktiškai išbandyti šį metodinį rinkinį savo klasėse. Po šių bandymų mokytojai išsakė savo pastabas ir pasiūlymus apie šią medžiagą ir jos naudingumą. Dauguma mokytojų sutiko, kad naudingiausia šio leidinio dalis yra 4 skyrius „SEU praktikoje“. Daug mokytojų teigė, kad rinkinyje siūlomi metodai padėjo jiems geriau organizuoti pamokas, labiau įtraukti mokinius, gerino mokinių atidumą vieni kitiems ir tarpusavio santykius klasėse. Be to, mokytojai siūlė įtraukti konkrečių veiklos pavyzdžių, paaiškinančių leidinyje pateikiamus mokymo(si) metodus. Atsižvelgdama į šiuos pasiūlymus, projekto komanda patobulino metodinį rinkinį:

- buvo praplėstas 3 skyrius, pateikta daugiau praktinių patarimų, kaip įgyvendinti formuojamojo vertinimo strategijas tiesiogiai pamokose.
- 4 skyriaus mokymosi metodų skiltis papildyta keliais naujais pavyzdžiais.
- Nedideli pakeitimai atlikti mokiniams skirtose įsivertinimo priemonėse (priedai A1 ir A2) – numatyta įsivertinimus atlikti rečiau (bent du kartus per metus).
- Papildomų tekstų įtraukta visame leidinyje, paaiškinant sąsajas tarp SEU ir formuojamojo vertinimo.
- Pataisyti keli grafiniai teksto elementai (šrifto dydis, spalvos, kontrastas), kad leidinį būtų maloniau skaityti ir naudoti.

Projekto komanda dėkoja visiems projekto dalyviams ir kolegoms, padėjusiems patobulinti šį metodinį rinkinį!

1

Kas yra socialinis emocinis ugdymas

- 1.1 SEU plėtojimas visoje mokykloje 15
  - 1 lygmuo. Tarpusavio santykiais grįsta mokymosi aplinka ir mokymo metodai 16
  - 2 lygmuo. Įrodymais grįstos SEU programos 16
  - 3 lygmuo. SEU įtraukimas į ugdymo turinį 18
- 1.2 SEU privalumai 18
- 1.3 SEU įgūdžiai ir akademiniai pasiekimai 19
- 1.4 SEU ir psichikos sveikata 21

Kas yra socialinis emocinis ugdymas

CASEL yra grupė, kurią sudaro mokslininkai, praktikai ir politikos kūrėjai, siekiantys vykdyti įrodymais grįstą SEU tiriamąjį darbą, skleisti informaciją apie SEU programų efektyvumą ir jų rezultatus, kurti švietimo politiką ir praktiką, tinkamą naudoti visame pasaulyje.
www.casel.org

Socialinis ir emocinis ugdymas (SEU) – platus terminas, 1994 m. sukurtas Fetzterio institute. Terminą pasiūlė Amerikos fondas, remiantis iniciatyvas, siekiančias su švietimo pagalba užkirsti kelią elgesio problemoms ir rizikingam jaunuolių elgesiui.

SEU yra apibrėžiamas kaip *žinių, pažiūrų ir įgūdžių, reikalingų emocijoms pažinti ir valdyti, ugdymo bei efektyvaus taikymo procesas; gebėjimo rūpintis ir domėtis kitais puoselėjimas; mokymas priimti atsakingus sprendimus bei kurti teigiamo pobūdžio tarpusavio santykius ir tinkamai elgtis sudėtingose situacijose*².

Pastaba: „Švietimo moksluose gali būti naudojama ne viena teorija, apibrėžianti socialinius ir emocinius įgūdžius, susijusius su mokymosi procesais. Šio įrankių rinkinio autoriai remiasi socialinio ir emocinio ugdymo koncepcija, priskirtina išskirtinai CASEL. Grįsti sisteminga naujausios literatūros apžvalga, CASEL organizacijos tyrimai pateikia empirinių įrodymų, atspindinčių šiuolaikinį mąstymą ir tendencijas SEU srityje.

Taigi, socialinis ir emocinis ugdymas padeda siekti asmenybės brandos ir ugdymo tikslų³.

Terminas „ugdymas“ (angl. *Learning* – mokymasis) parodo, kad minėti įgūdžiai turėtų būti ugdomi taip pat kaip ir vaikų įgūdžiai skaityti, rašyti ar skaičiuoti. Ugdymą galima apibūdinti įvairiais būdais. Toliau pateikti dažniausiai vartojami termino „ugdymas“ apibrėžimai ir reikšmės.

- Ugdymas – kaip **procesas**, kurio metu įgyjama naujų žinių, gebėjimų ir nuostatų arba plėtojamos jau turimos⁴.
- Ugdymas – kaip **funkcija**, kai įgytos žinios gali būti perkeltos ir pritaikytos naujai patirčiai, kad būtų galima mokytis toliau⁵.
- Ugdymas – kaip **socialinis reiškinys**. Socialinis kontaktas su kitais žmonėmis yra esminis raidos elementas. Mokiniai efektyviai mokosi dalyvaudami bendroje veikloje, pavyzdžiui, dirba komandoje⁶.
- **Aktyvusis mokymasis**. Kai mokiniai gali valdyti ir stebėti savo pačių mokymosi procesą, gali patys suprasti ir įvertinti, ką jie supranta ir ko – ne. Taip mokydami jie gali stebėti savo pačių pasiekimus tam tikruose akademiniuose dalykuose. Mokymasis yra aktyvus procesas, kurio metu mokiniams kyla naujų idėjų ir minčių, grįstų naujomis ir prieš tai turėtomis žiniomis⁷.
- **Formalusis mokymasis**. Kai mokomasi bendradarbiaujant mokytojui ir mokiniui⁸.
- **Savaiminis mokymasis**. Mokinių žinios įgyjamos per kasdienę patirtį įvairiose gyvenimiškose situacijose.
- **Neformalusis mokymasis**. Kita organizuota mokymosi veikla už formaliosios švietimo sistemos ribų (pavyzdžiui, sporto mokyklose).

Mokykla yra pagrindinė erdvė, kurioje vyksta vaikų socialinis ir emocinis augimas, nes joje vaikai praleidžia didelę savo laiko dalį. Socialinius ir emocinius įgūdžius siekiančios puoselėti mokyklos įgyvendina socialinio ir emocinio ugdymo programas.

Tarptautinė organizacija CASEL (angl. *The Collaborative for Academic,*

² Zins & Elias, 2006

³ Zins, Weissberg, Wang, & Walberg, 2004

⁴ Gross, 2010

⁵ Smith, 1982

⁶ Bandura, 1977; Pritchard & Woollard, 2010

⁷ Bruner, 1973

⁸ Bell & Dale, 1999

Social and Emotional Learning, CASEL) identifikuoja tarpusavyje susijusias pažinimo, emocijų ir elgesio kompetencijų grupes, kurios turėtų būti ugdomos mokyklose. Kompetencijų grupes galima suskirstyti į penkias pagrindines sritis:

- **Savimonė**
- **Savitvarda**
- **Socialinis sąmoningumas**
- **Tarpusavio santykiai**
- **Atsakingas sprendimų priėmimas**

Savimonė

Gebėjimas atpažinti savo emocijas, mintis, stiprybes ir ribas, suvokti, kaip visa tai veikia elgesį, ugdo optimizmą, pasitikėjimą savimi ir mąstymą. Tai yra:

- Emocijų identifikavimas
- Tiksliai savivoka
- Stiprybių atpažinimas
- Pasitikėjimas savimi
- Savarankiškumas

Savitvarda

Gebėjimas valdyti savo emocijas, mintis ir elgesį, stiprinti motyvaciją siekti asmeninių ir akademinį tikslų. Tai yra:

- Impulsų kontrolė
- Streso valdymas
- Drausmė
- Savimotyvacija
- Tikslų nustatymas
- Organizaciniai gebėjimai

Socialinis sąmoningumas

Gebėjimas suvokti kito asmens požiūrį, ugdyti empatiją ir suprasti kitų kultūrų ar socialinių sluoksnių socialines ir etines normas. Tai yra:

- Gebėjimas pažvelgti iš kito asmens perspektyvos
- Empatija
- Įvairovės pripažinimas
- Pagarba kitiems

Atsakingas sprendimų priėmimas

Gebėjimas teisingai pasirinkti, atsižvelgiant į etines ir moralines vertybes, įvertinti įvairių pasirinkimų pasekmes apgalvojant kitų gerovę. Tai yra:

- Problemų identifikavimas
- Situacijų analizė
- Problemų sprendimas
- Įvertinimas
- Refleksija
- Etinė atsakomybė

Tarpusavio santykiai

Gebėjimas sukurti ir palaikyti teigiamus santykius, bendrauti, klausytis, bendradarbiauti, valdyti konfliktus, prireikus ieškoti pagalbos ir ją pasiūlyti, atsispirti neigiamam spaudimui. Tai yra:

- Bendravimas
- Socialinis aktyvumas
- Tarpusavio santykių kūrimas
- Komandinis darbas

2 paveikslas. Socialinio ir emocinio ugdymo kompetencijos⁹

1.1 SEU plėtojimas visoje mokykloje

Įvairios švietimo veiklos prisideda prie socialinio ir emocinio ugdymo, pavyzdžiui, specialios SEU pamokos, dalyko bendrosios programos, apimančios aktualias SEU temas, neformaliojo ugdymo veiklos, į mokinį orientuotos aplinkos kūrimas ir mokymosi metodai, taip pat suaugusiųjų rodomas elgesio pavyzdys. Mokslininkai sutaria, kad derinant šiuos elementus galima pasiekti pageidaujamų rezultatų. Naujausių tyrimų duomenimis ir pagal CASEL pateikiamą informaciją, socialinis ir emocinis ugdymas gali būti įgyvendinamas trimis skirtingais lygmenimis:

- **1-asis lygmuo.** Geras tarpusavio santykiais paremta mokymosi aplinka ir mokymo(si) metodai.
- **2-asis lygmuo.** Įrodymais grįstos SEU programos.
- **3-iasis lygmuo.** SEU integravimas į nacionalinį ugdymo turinį (bendrąsias ugdymo programas).

Puoselėjant pozityvų visos mokyklos požiūrį į SEU ir integruojant visus

⁹ Adapted from Collaborative of Academic, Social, and Emotional Learning

¹⁰ Humphrey, 2013; Durlak, Domitrovich, Weissberg, & Gullotta, 2015

lygmenis galima pasiekti puikių rezultatų, nes kiekvienas lygmuo savaip prisideda prie SEU sėkmės.

3-iasis lygmuo yra susijęs su konkrečiomis nacionalinėmis švietimo programomis, 2-asis lygmuo apima specifinių SEU programų įgyvendinimą ir visos mokyklos bendruomenės įtraukimą, o 1-asis lygmuo išskirtinai susijęs su mokytojo asmeninėmis savybėmis, kompetencija ir taikomais ugdymo metodais.

1-asis lygmuo yra itin subtilus, nes mokytojo profesionalumas priklauso nuo jo išsilavinimo, nusiteikimo ir pasirengimo mokyti, vidinės motyvacijos kurti pasitikėjimu grindžiamą mokymosi aplinką bei gebėjimo pasirinkti tinkamus mokymo metodus. Be to, 1-asis lygmuo yra pagrindas, padedantis kurti saugią, tinkamai valdomą, rūpestingais tarpusavio santykiais grįstą aplinką. Šis lygmuo svarbus ne tik tikslingai taikant mokymo metodus, tai būtina sąlyga įgyvendinant 2-ąjį ir 3-įjį SEU lygmenis. Taigi, šiame įrankių rinkinyje daugiau dėmesio ir bus skiriama 1-ajam lygmeniui.

1 lygmuo. Tarpusavio santykiais grįsta mokymosi aplinka ir mokymo(si) metodai.

Socialinių ir emocinių kompetencijų augimą ilgalaikėje perspektyvoje užtikrina nuoseklus ir sistemingas mokymo metodų taikymas ir pasitikėjimu grįsta aplinka.

Gerais tarpusavio santykiais grįsta mokymosi aplinka ir mokymo(si) metodai

Tai apima į mokinius orientuotą aplinką, įtraukiančius ir rūpestingus santykius tarp mokytojų ir mokinių, vieningą supratimą apie saugų bendravimą ir požiūrį į drausmę.

Daugiau sužinoti apie tai, kaip sukurti gerais tarpusavio santykiais grįstą aplinką, galite rasti puslapiuose.

Mokymo(si) metodai

Šie metodai gali būti taikomi tiek dėstant mokomąjį dalyką, tiek skatinant mokinio SEU ir siekiant jam padėti išsaugoti susidomėjimą mokymosi procesu¹².

Daugiau informacijos apie mokymo(si) metodus rasite rasti puslapiuose.

2 lygmuo. Įrodymais grįstos SEU programos.

Teigiamas **įrodymais grįstų SEU intervencijų** poveikis pastebimas asmeninio, socialinio ir akademinio tobulėjimo srityse¹³ įvairiose gyventojų grupėse¹⁴ ir skirtingu laiku¹⁵.

Vadovaujantis naujausių mokslinių tyrimų duomenimis ir metaanalizėmis, efektyvios SEU iniciatyvos turi atitikti šiuos specifinius kriterijus¹⁶:

- Programos yra parengtos vadovaujantis **duomenimis grįstomis mokslinėmis teorijomis**, taikant griežtas tyrimų procedūras.
- Veiksmingiau, kai **programas įgyvendina tos mokyklos pedagogai** ir visa mokyklos bendruomenė, o ne kviestiniai ekspertai.
- Ugdymo turinys apima socialines ir emocines kompetencijas, įtraukiant jas į įvairių mokomųjų dalykų (kalbų, matematikos, istorijos ir kt.) bendrą-

11 Safe and sound: An educational leader's guide to evidence-based social and emotional learning (SEL) programs, 2003

12 Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2015

13 Taylor, Oberle, Durlak, & Weissberg, 2017; Sklad, Diekstra, De Ritter, & Ben, 2012

14 Torrente, Alimchandani, & Aber, 2015

15 Payton, Weissberg, Durlak, Dymnicki, & Pachan, 2008; Weare & Nind, 2011

16 Durlak, Weissberg, Dymnicki, & Taylor, 2011; Jones & Bouffard, 2012; Domitrovich & Greenberg, 2000; Durlak & Dupre, 2008

sias programas ir organizuojant kasdienes ugdomasias veiklas.

- Pedagogams ir mokyklų bendruomenei pateikiamos rekomendacijos, kaip veiksmingai įgyvendinti programas ir stebėti kokybę. Gairės, kaip įgyvendinti programas ir stebėti, kaip jos vykdomos, pateikiamos mokyklos personalui, kad būtų galima įvertinti **įgyvendinimo kokybę**.
- Mokyklos organizuojamos / siūlomos ugdomosios veiklos puoselėja socialinį ir emocinį mokinių vystymąsi.
- Mokyklos strateginiai prioritetai ir kasdienės veiklos dera su SEU principais.
- Užtikrinamas nuoseklus ir tikslingas pedagogų profesinių kompetencijų gerinimas. Būtina **profesionaliai ir kokybiškai tobulinti bei stebėti personalo kompetencijas**.
- SEU ugdomosios veiklos apima visus mokyklos gyvenimo elementus – klasę, žaidimų aikšteles, mokyklos valgyklą.
- Puoselėjama pasitikėjimo kultūra ir stiprinama partnerystė su šeimomis ir bendruomenės nariais.
- Užtikrinama intervencijų ankstyvame amžiuje tąsa ir palaikymas vėlesniuose etapuose iki vidurinio ugdymo, garantuojant individualios pažangos vertinimą.
- Siekiama užtikrinti tvarumą ugdant SEU, vengiama fragmentinių veiklų, organizuojamas nuoseklus ir kompleksiškas SEU ugdymas.
- Mokinio individuali pažanga vertinama pagal formuojamojo vertinimo principus, vengiama lyginti mokinius tarpusavyje.
- Programos efektyvumas vertinamas atliekant **apklausas prieš ir po, analizuojant įvairių grupių rezultatus ir vertinant mokinių elgesio pokyčius**.
- Programos apima keturis principus, anglų kalba apibūdinamus trumpiniu SAFE (**SAUGI**).

Nuoseklumas (angl. Sequenced)

Veiklos planuojamos ir vykdomos nuosekliai, gilinant tai, ką mokiniai jau supranta ir moka, atsižvelgiant į jų raidą.

Aktyvumas (angl. Active)

Veiklose turi aktyviai dalyvauti mokiniai.

Koncentruotumas (angl. Focused)

Specialiems gebėjimams ugdyti planuojamos tikslingos veiklos ir skiriama pakankamai laiko.

Aiškumas (angl. Explicit)

Aiškiai įvardijami ir aptariajami veiklų tikslai ir tikėtini rezultatai.

3 lygmuo. SEU įtraukimas į ugdymo turinį

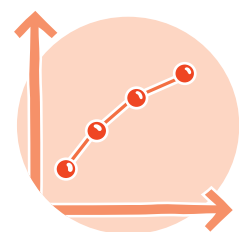

Didžioji dalis laiko mokykloje skiriama mokytis akademiniais dalykais. Kai kurių dalykinių sričių, tokių kaip literatūra, socialiniai mokslai ar dorinis ugdymas, turinys ypač tinka socialiniams ir emociniams įgūdžiams stiprinti. Vis dėlto kai kurie mokslininkai teigia¹⁷, kad socialiniai ir emociniai įgūdžiai turi būti ugdomi visose ugdymo srityse ir veiklose. Kartais mokyklose organizuojamos vienkartinės veiklos, skirtos SEU ugdymui, tačiau geriausių rezultatų pasiekiami, kai SEU tampa ugdymo turinio ir mokyklos gyvenimo dalimi. To galima siekti įvairiais būdais: dalyvaujant įrodymais grįstose SEU programose (2-asis lygmuo) bei nuosekliai ugdant mokinių socialinius ir emocinius įgūdžius.

- Dalykinį turinį papildant SEU aktualiomis, su realiu gyvenimu susijusiomis temomis, pavyzdžiui: rūpinimasis senyvo amžiaus žmonėmis, aplinkosauga, pirmoji pagalba, sveika gyvensena, imigrantų integracija, saugios ir stiprios bendruomenės kūrimas, specialiųjų poreikių turinčių žmonių problemos, socialiniai pokyčiai, benamių ir skurdo problemos, prevencinis švietimas apie lytiniu būdu plintančias ligas ir t. t.¹⁸
- Organizuojant ugdymo procesą remiantis SEU principais ir planuojant ugdomasias veiklas, tokias kaip problema grįstas mokymasis (angl. *problem-based learning*), mokymasis tarnaujant (angl. *service learning*), projektine veikla grįstas mokymasis ir t. t. (žiūrėti).

1.2 SEU privalumai

Teigiamas SEU poveikis gali būti stebimas daugelyje asmeninio, socialinio ir akademinio mokymosi sričių¹⁹.

Socialiniai ir emociniai įgūdžiai

Ši sritis apima tokius įgūdžius, kaip gebėjimas atpažinti emocijas, suvokti kitų požiūrį, susitvarkyti sudėtingose situacijose, spręsti problemas ir tarpusavio konfliktus, planuoti, priimti išmintingus sprendimus su bendraamžiais ir suaugusiais.

Požiūris į save, kitus ir mokyklą

Rezultatai šioje srityje susiję su mokinių požiūriu į save (savigarba, pasitikėjimas savimi, atkaklumas, savarankiškumas, savęs suvokimas), į kitus (agresyvaus elgesio ir piktnaudžiavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis netoleravimas) ir į mokyklą (tinkamas požiūris į mokymąsi, pasiekimus, mokytojus, įsipareigojimų laikymasis).

pozityvus socialinis elgesys

Apima prosocialų elgesį tiek mokykloje, tiek erdvėse už mokyklos ribų.

Akademiniai pasiekimai

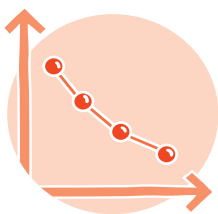
Ši sritis apima mokinių akademinį pasiekimą: pažymius mokykloje, testų rezultatus ir mokyklos lankomumą.

¹⁷ Durlak, Domitrovich, Weissberg, & Gullotta, 2015

¹⁸ LIONS QUEST Skills for Actions, 2015; Skills for Growing, 2015

¹⁹ Taylor, Oberle, Durlak, & Weissberg, 2017; Sklad, Diekstra, De Ritter, & Ben, 2012

²⁰ Hawkins, Catalano, Kosterman, Abbott, & Hill, 1999

Elgesio problemos

Apima probleminį elgesį, pavyzdžiui, smurtą mokykloje, agresiją, patyčias, trukdymą kitiems, pamokų nelankymą ir mokymosi pasiekimų blogėjimą.

Emocinis stresas

Ši sritis apima psichologines problemas, tokias kaip depresija, nerimas ir stresas.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas

Ši sritis apima legalių ir nelegalių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą ir piktnaudžiavimą jomis.

Socialinės rizikos šeimos bei tautinės mažumos

Mokiniamis iš socialinės rizikos šeimų²⁰ bei iš tautinėms mažumoms priskiriamų šeimų²¹ SEU naudingas dėl emocijų valdymo įgūdžių, stiprėjančio prierašumo ir akademinų pasiekimų mokykloje.

Ekonominė vertė

Kaštų ir naudos analizės rezultatai rodo SEU programos ekonominę vertę. Palyginus finansinius kaštus ir pasiektą naudą, nustatyta, kad SEU programa yra efektyvi socialinė investicija²².

1.3 SEU įgūdžiai ir akademiniai pasiekimai

Svarbi mokyklų ir mokytojų užduotis – sujungti pamokose akademinų dalykų mokymą ir socialinių emocijų įgūdžių ugdymą²³.

“

Nors SEU vaidmuo svarbus ugdant bendrąsias asmens kompetencijas, nemažai tyrimų švietimo, sveikatos ir ekonomikos srityse atskleidė, kad socialinis ir emocinis ugdymas teigiamai veikia **akademinus pasiekimus ir skatina mokymąsi visą gyvenimą**. Socialinis ir emocinis ugdymas kuria mokymuisi palankią aplinką bei palaiko pozityvesnį mikroklimatą mokykloje. Mokiniai, kurie geba prisitaikyti ir valdyti savo emocijas bei išlaikyti teigiamus santykius su kitais, paprastai yra labiau motyvuoti mokytis, sugeba geriau pasinaudoti savo pačių turimais ištekliais mokymosi procese²⁴ ir pasiekia aukštesnių akademinų rezultatų²⁵. Mokyklos sėkmę galima vertinti keliais būdais, dažniausiai mokslininkai išskiria šias „naudas“²⁶:

- Požiūris į mokyklą
- Elgesys mokykloje
- Pasiekimai mokykloje

²¹ Kraag, Van Breukelen, Kok, & Hosman, 2009

²² OECD, 2015; Belfield et al., 2015

²³ Hawkins, 1997

²⁴ Elias et al., 1998; Merrell & Guelder, 2010

²⁵ Weaver & Wilding, 2013

²⁶ Zins, Weissberg, Wang, & Walberg, 2004

Požiūris į mokyklą	Elgesys mokykloje	Pasiekimai mokykloje
<ul style="list-style-type: none"> • Stipresnis bendruomeniškumo jausmas • Didesnis įsitraukimas (priklausymo bendruomenei ir identifikavimosi jausmas, aktyvumas mokyklos veikloje) • Stipresnė motyvacija mokytis ir aukštesni siekiai • Tam tikro elgesio pasekmių suvokimas • Geresni gebėjimai efektyviau susitvarkyti su stresu • Teigiamas požiūris į mokyklą • Geresnis pasirengimas mokyklai 	<ul style="list-style-type: none"> • Prosocialesnis elgesys • Mažiau praleistų pamokų; toks pat arba geresnis pamokų lankomumas • Aktyvesnis dalyvavimas klasės veikloje • Daugiau pastangų siekti tikslų • Noras surasti savo būdą mokytis • Agresijos ir trukdžių sumažėjimas; mažiau elgesio problemų • Mažiau konfliktų • Noras įsitraukti į mokyklos veiklą • Pasirengimas baigti mokyklą • Lengvesnis perėjimas iš vienos ugdymo pakopos į kitą • Didesnis įsitraukimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Geresni matematikos rezultatai • Geresni kalbų, menų ir socialinių mokslų rezultatai • Laikui bėgant geresni pasiekimai mokykloje (vidurinėje mokykloje) • Stabilūs ir gerėjantys standartizuotų testų rezultatai • Geresnis kurčiųjų mokinių teksto suvokimas • Geresni pažymiai • Geresni gebėjimai spręsti problemas ir planuoti • Aukštesnio lygmens argumentavimo strategijos • Geresni gebėjimai samprotauti • Geresni gebėjimai mokytis naujų įgūdžių

Naudinga žinoti

Priklausymo mokyklai jausmas

- Mokiniai, kuriuos vertina ir drąsina mokytojai bei bendraamžiai, jaučiasi labiau reikalingi²⁷.
- Priklausymo mokyklai jausmas stiprina motyvaciją, pasitikėjimą savimi, savarankiškumą, tikėjimą savo sėkme, gerina pamokų lankomumą ir skatina geresnius pasiekimus mokykloje²⁸.

Rūpestinga klasė

- Mokiniai, jaučiantys, kad jais rūpinamasi, kurie yra pagiriami ir padrąsinami mokytojų, dažniau mokykloje elgiasi teigiamai ir yra linkę vengti rizikingo elgesio, pavyzdžiui, smurto ar psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo.
- Rūpinimosi ir tarpusavio pagalbos kultūra mokykloje padeda mokiniams kurti teigiamus santykius su bendraamžiais ir skatina dalyvauti mokyklos gyvenime, o tai lemia akademinę sėkmę.

Pasirengimas mokyklai

- Pasirengimą mokyklai²⁹ nulemia ikimokyklinio amžiaus vaikų SEU įgūdžiai, tokie kaip gebėjimas reikšti emocijas ir jas atpažinti, valdyti jausmus ir elgesį, būti dėmesingiems ir įsitraukti į tinkamą socialinį ir prosocialų elgesį.

²⁷ Goodenow, 1993

²⁸ Israelashvili, 1997

²⁹ Denham, 2006

Atsparumas

- Mokiniai, turintys geresnius SEU įgūdžius, labiau pasitiki savo gebėjimais mokytis, geriau valdo stresą ir būna atsparesni neigiamoms emocijoms susidūre su sunkumais atlikdami mokyklos užduotis; jie yra labiau motyvuoti kuo geriau pasirodyti ir daugiau išmokti³⁰.

Mokinių tarpusavio santykiai

- Teigiami santykiai tarp mokinių skatina įsitraukti į mokyklos gyvenimą. Draugų mokykloje turėjimas siejamas su priklausymo grupei jausmu, pritapimu prie bendraamžių, bendraamžių parama ir mažesne tikimybe nesulaukus pilnametystės būti išmestam iš mokyklos³¹.

Tėvų įsitraukimas

- Mokinių įsitraukimas yra teigiamai siejamas su šeimos parama ir įsitraukimu. Tėvai gali aktyviai skatinti diskusiją apie mokyklą ir suteikti reikiamų išteklių bei mokymosi priemonių namuose³².

- Mokinių akademiniai pasiekimai geresni tada, kai namų aplinkoje pabrėžiamos mokinių pastangos dėl sėkmės.

- Mokinių akademiniai pasiekimai (pažymiai, testų rezultatai, namų darbų atlikimas), įsitraukimas į mokyklos gyvenimą (socialiniai įgūdžiai, dalyvavimas klasės veikloje, mokyklos lankymas) sietini ir su šeimos santykių kokybe, ir su požiūriu į mokyklą (pasitikėjimu savimi, atkaklumu, streso valdymu).

Mokymo strategijos

- Socialiai įtraukiančios mokymo strategijos, tokios kaip mokymasis bendradarbiaujant, proaktyvus klasės valdymas ir formuojamasis vertinimas, padeda mokiniams susitelkti ir sėkmingai įveikti mokymosi užduotis.

1.4 SEU ir psichikos sveikata

Pasak Pasaulio sveikatos organizacijos, **sveikata** yra visiškos fizinės, protinės bei socialinės žmogaus gerovės būseną³³. Taigi, psichikos sveikata yra sudėtinė asmens gerovės dalis, kuri padeda siekti visaverčio gyvenimo ir kurti šiltus bei palaikančius santykius.

Psichikos sveikata yra apibrėžiama kaip geros savijautos būseną, kai asmuo suvokia savo sugebėjimus, gali susidoroti su įprastais gyvenimo stresais, efektyviai bei rezultatyviai dirbti ir būti naudingas bendruomenei³⁴.

Pasaulio sveikatos organizacija³⁵ nurodo, kad rūpinimasis psichikos sveikata apima rizikingų situacijų identifikavimą, siekiant sumažinti neigiamus veiksnius, suaktyvinti apsauginius veiksnius, ir ankstyvąją intervenciją. 1 lentelėje apibendrinti psichikos sveikatos veiksniai, apibūdinami tokie veiksniai, kaip individualūs asmens ištekliai, socialinės aplinkybės ir aplinkos aspektai, galintys veikti asmens psichikos sveikatą.

³⁰ Cefai, 2008

³¹ Berndt & Keefe, 1995

³² Finn, 1993

³³ Pasaulio sveikatos organizacija, 1948

³⁴ Pasaulio sveikatos organizacija, 2013, p. 38

³⁵ Pasaulio sveikatos organizacija, 1986

1 lentelė. Psichikos sveikatai įtakos turintys veiksniai³⁶

Veiksniai	Nepalankūs	Apsauginiai
Individualūs asmens ištekliai	<ul style="list-style-type: none"> • Žemas savęs vertinimas • Kognityvinis / emocinis nebrandumas • Bendravimo sunkumai • Liga, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Aukšta savigarba, pasitikėjimas • Gebėjimas spręsti problemas ir valdyti stresą ar nepalankias situacijas • Geri komunikacijos įgūdžiai • Psichikos sveikata, gera fizinė būklė
Socialinės aplinkybės	<ul style="list-style-type: none"> • Vienišumas, artimojo netektis • Nepriežiūra, šeimos konfliktai • Patiriamas smurtas / prievarta • Menkos pajamos ir skurdas • Sunkumai ar nesėkmės mokykloje • Stresas darbe, nedarbas 	<ul style="list-style-type: none"> • Šeimos ir draugų parama • Geri santykiai šeimoje • Fizinis saugumas • Ekonominis saugumas • Akademiniai pasiekimai • Pasitenkinimas darbu ir sėkmė jame
Aplinkos ypatybės	<ul style="list-style-type: none"> • Menkos galimybės gauti pagrindines paslaugas • Neteisybė ir diskriminacija • Socialinė ir lyčių nelygybė • Karo ar didelės nelaimės patirtis 	<ul style="list-style-type: none"> • Lygios galimybės gauti pagrindines paslaugas • Socialinis teisingumas, tolerancija, integracija • Socialinė ir lyčių lygybė • Fizinis saugumas

Pastaraisiais dešimtmečiais supratimas apie psichikos sveikatą atitolo nuo tradicinio medicininio modelio, apriboto individualia psichologine intervencija, ir priartėjo prie modelio, orientuoto į **psichikos sveikatos gerinimą** (taip pat žinomo kaip **pozityvioji psichikos sveikata**) ir grindžiamo visos mokyklos požiūriu bei orientacija į visus mokinius³⁷. Ši įvairiapusė sistema, apimanti daugybę lygių ir įvairiakomponenčių intervencijų, pabrėžia identifikavimo ir tikslinių iniciatyvų, susijusių su vaikais, kuriems gresia pavojus, svarbą.

Mokinių ir mokyklos personalo pozityviajai psichikos sveikatai puoselėti reikia įvairių **prevencijos** lygių, skirtų socialiniams ir emociniams mokinių poreikiams mokykloje tenkinti bei tam, kad būtų užkirstas kelias netinkamam elgesiui (pavyzdžiui, patyčioms)³⁸:

1. Teigiamų mokinių ir mokytojų tarpusavio santykių kūrimas.

2. Prevencinių priemonių mokykloje užtikrinimas ir socialinio bei emocinio ugdymo idėjų sklaida tarp mokinių ir mokyklos personalo.

3. SEU programų įgyvendinimas siekiant išvengti rizikingo elgesio, pvz., psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, smurto, ankstyvo seksualinio aktyvumo ir savižudybių³⁹.

4. Tikslinių intervencijų planavimas vaikams, turintiems elgesio sun-

³⁶ Pasaulio sveikatos organizacija, 2012, p. 5

³⁷ Weare & Nind, 2011

³⁸ Fox, Dunlap, Hemmeter, Joseph, & Strain, 2003

³⁹ Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2005

kumų, bendras darbas su šeimomis ir sveikatos priežiūros paslaugas teikiančiomis institucijomis.

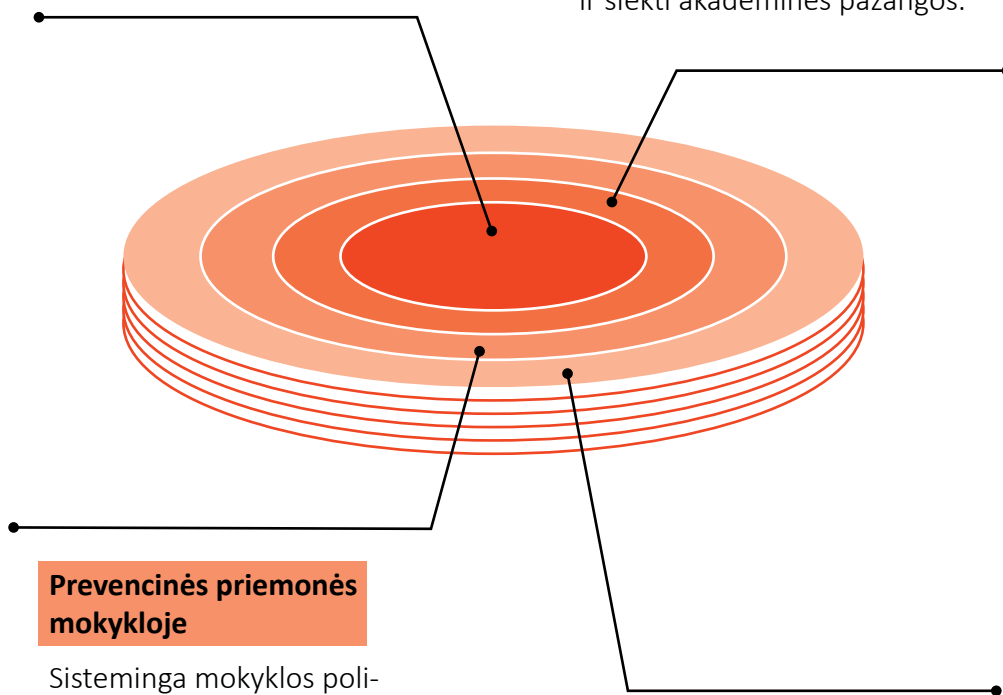
Tikslinės intervencijos

Tikslinės individualios ir intensyvios intervencijos planuojamos vaikams, turintiems emocinių, socialinių ir elgesio sunkumų.

SEU programos

SEU programos mokyklose yra skirtos ugdyti visų vaikų emocinius įgūdžius, kurti tinkamus santykius, užkirsti kelią problemingam elgesiui, skatinti socialų ir prosocialų elgesį, padėti vaikams prisitaikyti prie mokyklos ir siekti akademinės pažangos.

3 paveikslas. Prevencijos lygis: psichikos sveikata

Prevenčinės priemonės mokykloje

Sisteminė mokyklos politika ir praktika, orientuota į pilietinių vertybių stiprinimą, prosocialinio elgesio ugdymą, kovą su smurtu mokykloje bei įrodymais grįstą SEU programų palaikymą.

Teigiami tarpusavio santykiai

Teigiami, jautrūs ir rūpestingi santykiai su suaugusiais mokykloje lemia vaikų gerovę ir augimą.

2

Saugios ir rūpestingos mokymosi aplinkos kūrimas

- 2.1 SEU įvairiose ugdymo aplinkose 26
- 2.2 SEU švietimo sistemoje 27
  - Formalusis švietimas 28
  - Neformalusis švietimas 28
  - Savaiminis švietimas 29

Siekiant efektyviai įgyvendinti SEU, svarbu veikti sistemiskai. Pedagogai ir kiti mokyklos bendruomenės nariai gali daug nuveikti drauge skatindami ir skleidami SEU praktiką tiek klasėse, tiek visos mokyklos lygmeniu bei koordinuodami SEU iniciatyvas įvairiose vaikų ugdymo aplinkose, taip pat šeimose ir bendruomenėse.

2.1 SEU įvairiose ugdymo aplinkose

Klasė

Mokinių santykiai su bendraamžiais ir mokytojais daro labai didelę įtaką mokinių socialiniam ir emociniam vystymuisi. Teigiami mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiai, apibūdinami tokiais žodžiais kaip „šiluma, parama, saugumas ir pasitikėjimas“, siejami su aktyviu dalyvavimu, gera adaptacija mokykloje, socialiniais gebėjimais⁴⁰. Ir atvirkščiai – neigiamo pobūdžio mokytojų ir vaikų santykiai siejami su silpnais akademiniais pasiekimais, elgesio problemomis bendraujant su mokytojais ir bendraamžiais, mokyklos vengimu, mažesniu įsitraukimu į pamokas ir menkesniu susidomėjimu mokymusi⁴¹.

Mokytojai turėtų skirti dėmesio savo pačių socialinėms ir emocinėms kompetencijoms ir prireikus ugdyti savo profesines kompetencijas vaikų SEU ugdymo srityje. Teigiami mokinių akademinio ir socialinio, emocinio ugdymo rezultatai yra susiję su mikroklimatu klasėje, kai mokytojai skatina gerus tarpusavio santykius mokykloje ir priklausymo mokyklai jausmą⁴².

Mokykla

Socialinis ir emocinis mokinių ugdymas turėtų būti įtrauktas į mokyklos prioritetus ir atsispindėti kasdienėse veiklose. Pradėti reikėtų nuo pagarba ir palaikymu grįstos kultūros mokykloje formavimo, kai vadovaujama visiems priimtinioms vertybėms, susitariama dėl taisyklių ir elgesio normų ir laikantis šių susitarimų stiprinamas priklausymo bendruomenei jausmas. Mokyklos vadovai atlieka esminį vaidmenį puoselėję tinkamą mokyklos požiūrį į SEU, sudarydami galimybes pedagogams kelti kvalifikaciją SEU srityje ir užtikrindami, kad būtų laikomasi susitarimų.

Šeima

Socialiniai ir emociniai įgūdžiai pirmiausia formuojasi ankstyvoje vaikystėje šeimoje. Įtraukus tėvus į bendrą veiklą, SEU programų poveikis žymiai pagerėja.

Kai tėvai įsitraukia į su šeimos gyvenimu susijusias ir namuose skirtas vykdyti SEU veiklas, gerėja vaikų bei tėvų socialinės ir emocinės SEU kompetencijos ir tėvystės įgūdžiai⁴³. Tėvų įsitraukimas į mokyklos veiklą, tokias kaip popamokiniai renginiai ar edukacinės programos suaugusiesiems, teigiamai veikia vaikų mokymosi rezultatus⁴⁴.

Bendruomenė

Mokiniai savo socialinius ir emocinius įgūdžius ugdo įvairiose aplinkose ir už mokyklos ribų, todėl svarbu kurti palankią partnerystę su įvairiomis jaunimo ir nevyriausybinėmis organizacijomis.

Bendruomenės gali paremti mokyklos iniciatyvas ir sudaryti galimybes mokiniams demonstruoti socialinius ir emocinius įgūdžius įvairiose papildomose vietose, pavyzdžiui, sporto, menų ar religiniuose renginiuose, padedančiuose ugdyti mokinių savęs suvokimą, ryšį su mokykla ir teigiamą socialinį elgesį⁴⁵.

Bendruomenės narių bendradarbiavimas skatina rūpestingumą, socialinį teisingumą, atsakomybę ir mokymąsi.

⁴⁰ Hamre & Pianta, 2001; Hamre & Pianta, 2006; Baker, 2006

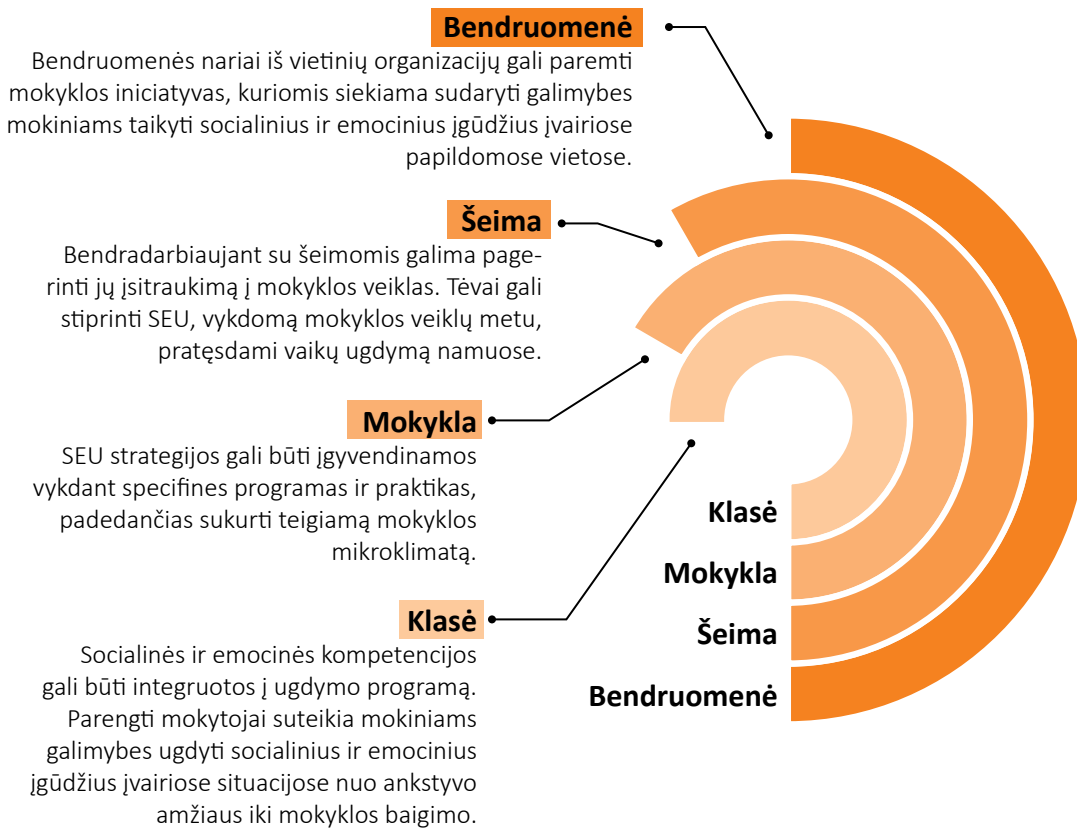
⁴¹ Birch & Ladd, 1997; Rimm-Kaufman & Hamre, 2010

⁴² Thapa, Cohen, Guffey, & Higgins-D'Alessandro, 2013

⁴³ Weare & Nind, 2011

⁴⁴ Flecha, 2015

⁴⁵ Durlak & Weissberg, 2006

2.2. SEU švietimo sistemoje

Visos ugdymo aplinkos yra svarbios vaiko raidai ir gali turėti įtakos priimanam sprendimui dėl vaikų kryptingo ugdymo pasirinkimo, atsižvelgiant į vaiko saviraiškos poreikius arba veikiant automatiškai. Siekiant geriau suprasti vaikų socialinę ir emocinę raidą, verta plačiau apžvelgti švietimo sistemą. Švietimas gali būti skirstomas į tris tipus:

Formalusis

Tai hierarchiškos struktūros chronologinė švietimo sistema, veikianti nuo ikimokyklinio lygmens iki pat aukštosios mokyklos. Be akademinių studijų, ji apima plačią specializuotų programų įvairovę ir institucijas, kurių specializacija techninis ir profesinis mokymas.

Neformalusis

Visa organizuota švietimo veikla, vykstanti už formalių švietimo institucijų ribų, numatanti aiškius mokymosi tikslus, paprastai – ugdyti praktinius gebėjimus ir žinias⁴⁶.

Savaiminis

Realus visą gyvenimą vykstantis procesas, kai kiekvienas asmuo per kasdienę patirtį ir naudodamasis savo aplinkoje turimais ištekliais – šeimos ir kaimynų, darbo ir pramogų, gatvės ir prekyviečių, bibliotekų ir masinės žiniasklaidos priemonių – įgyja nuostatų, vertybių, gebėjimų ir žinių.

⁴⁶ Combs, Prosser, & Ahmed, 1974

Socialinis ir emocinis vaikų bei jaunimo ugdymas yra viena iš sričių, kurioje dažnai susiduria formalusis ir neformalusis švietimas bei savaiminis mokymasis. Todėl labai svarbu, kad mokyklos aktyviau skatintų visapusišką vaikų ir paauglių ugdymą, neapsiribotų jų pažintiniu ugdymu, bet rūpintųsi ir jų socialiniu bei emociniu ugdymu⁴⁷.

■ Formalusis švietimas

Pasaulio sveikatos organizacija sveiką mokyklos aplinką apibūdina kaip aplinką, kurioje aktyviai mokomasi, bendradarbiaujama ir vyrauja šilti bei nešališki santykiai⁴⁸. Mokykla yra institucija, būtina siekiant įvairių švietimo tikslų. Ji atlieka labai svarbų vaidmenį – skatina mokinių psychosocialinę sveikatą ir daro įtaką vaiko raidai⁴⁹.

Mokyklos bendruomenė turėtų stengtis kurti ir stiprinti teigiamus santykius, atkreipti dėmesį į savidrausmę, elgesio problemų prevenciją ir jų korekciją. To galima pasiekti tik puoselėjant teigiamą bendravimą skatinančią aplinką, aiškinant mokiniams savo lūkesčius dėl elgesio, kuriant saugią mokymosi aplinką bei aiškią pagyrimų / apdovanojimų sistemą ir nedelsiant reaguojant į elgesio problemas.

■ Neformalusis švietimas

SEU sudarančios dalys – santykių kūrimo įgūdžiai, komandinis darbas, bendravimas, konfliktų sprendimas, savęs suvokimas, demokratiškas sprendimų priėmimas, lyderystė – yra daugelio neformalaus mokymosi programų ir organizacijų dėmesio centre.

Remiantis Europoje atliktų jaunimo neformaliojo ugdymo tyrimų duomenimis, vieni svarbiausių neformaliojo ugdymo rezultatų tiesiogiai siejami su socialinio ir emocinio ugdymo kategorijomis – geresne sveikata ir gerove, pozityviais tarpusavio santykiais ir stipresniu savasties jausmu (geresne savi-mone, pasitikėjimu savo jėgomis)⁵⁰.

Panašūs teigiami rezultatai gauti Amerikoje atliktų mokslinių tyrimų metu tiriant įvairias popamokines programas, skirtas vaikams ir jaunimui. Tyrimų rezultatai atskleidė, kad dalyvaujant tikslingose popamokinėse ugdymo veiklose reikšmingai pagerėjo mokinių savimonė, ryšiai su mokykla ir teigiamas socialinis elgesys; smarkiai sumažėjo elgesio problemų ir psychoaktyviųjų medžiagų vartojimo; pakilo testų įvertinimo balai, mokymosi pasiekimai ir mokyklos lankomumas.

Jaunimo neformalaus ugdymo veiklose dažnai dalyvaujama savanoriškai ir aktyviai, jam būdingas holistinis požiūris į ugdymą, patirtinis mokymasis, grupės santykių dinamikos pažinimas ir neformalus dalyvių bendravimas⁵¹.

Minėti principai padeda sukurti mokymosi aplinką, kurioje susitelkiama į santykius, socialinį mokymąsi, individualų priėjimą ir apmąstymus. Šios sąlygos tiesiogiai atitinka pagrindinius SEU reikalavimus (žiūrėti „Į santykius orientuotos mokymosi aplinkos kūrimas“).

47 Elias et al., 1997; Fernández-Berrocal & Ruiz, 2008

48 Pasaulio sveikatos organizacija, 2003

49 Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2005

50 Dickson, Vigurs & Newman, 2013; European Commission, 2013

51 Gailius, Malinauskas, Petkauskas, & Ragauskas, 2013

▪ Savaiminis švietimas

Tik dalis viso mokymosi vyksta mokyklose ar kitose organizuotose švietimo erdvėse. Socialinis ir emocinis vaikų bei jaunimo ugdymas vyksta nuolat, kai jie susiduria su realaus gyvenimo iššūkiais ir užmezga santykius su aplinkiniais. Būtent tai yra tikrieji SEU egzaminai, kuriuos mokiniams tenka laikyti kasdien.

Dėl to SEU praktika neapsiriboja vien veikla mokykloje. SEU siekia įgalinti mokinius taikyti savo įgūdžius gyvenime, išmokti įveikti sunkumus ir priimti atsakingus sprendimus. To siekiama skatinant mokyklos ir bendruomenės partnerystę, puoselėjant teigiamų tarpusavio santykių kultūrą bei padedant mokiniams tapti aktyviais veikėjais savo aplinkoje.

Šioje srityje socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimas yra itin svarbus.

3

Socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimas

- Socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimas 32
- 3.1 Kas sudaro šį metodinį rinkinį? 32
- 3.2 SEU pasiekimų aprašai 34
- 3.3 Formuojamojo vertinimo strategijos, skirtos SEU 36

Mokinių pasiekimų vertinimas yra neatskiriama ugdymo dalis, veikianti mokinių motyvaciją, pasitikėjimą ir mokymosi rezultatus. Įvairių šalių mokslininkai, mokytojai ir švietimo strategai sutaria, kad siekiant pagerinti mokinių pasiekimus, būtina užtikrinti ugdymo tikslų, mokymo, mokymosi ir vertinimo būdų dermę.

Socialiniai ir emociniai įgūdžiai, kaip ir visi kiti gebėjimai, mokykloje turėtų būti vertinami siekiant padėti mokiniui mokytis.

Tinkamai stebint ir vertinant mokinių mokymąsi, tikslingai planuojant tolesnį mokymą ir teikiant prasmingą grįžtamąjį ryšį, skatinama mokinio individuali pažanga, gerėja jo pasiekimai.

Socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimas

Egzistuoja bent du požiūriai⁵², kaip galima vertinti socialines ir emocines kompetencijas. Socialines ir emocines kompetencijas suvokiant *kaip asmenybės savybę*, akcentuojamas individualus savęs suvokimas, įgimti talentai ir polinkiai. O į socialinius ir emocinius *įgūdžius žvelgiama kaip į gebėjimus*, labiau kreipiamas dėmesys į dėl asmens pastangų išugdomus gebėjimus, kurie gali būti stebimi jo elgsenoje.

Šiame metodiniame rinkinyje vertinant socialinius ir emocinius įgūdžius laikomasi „gebėjimų“ modelio. Tokia prieiga sudaro prielaidas vertinti mokinių gebėjimus stebint ir analizuojant jų elgesį kasdieniame mokyklos gyvenime.

Nors pasaulyje sukurta nemažai įvairių įrankių socialiniams ir emociniams gebėjimams vertinti, tyrėjai pabrėžia, kad dauguma jų yra skirti profesionalams ir nėra tinkami nuolat naudoti mokykloje. Šie įrankiai tinkamiausi individualiam vertinimui klinikiniam kontekste, jie nepritaikyti nuolatinei socialinių ir emocinių įgūdžių stebėsenai bei vertinimui. Norint naudoti šiuos įrankius dažnai būtini specialūs mokymai, jų įgyvendinimo procedūros užima laiko, o kad būtų apdoroti ir interpretuoti, reikia papildomų pastangų ir gebėjimų⁵³.

Dėl šių priežasčių negalime tikėtis, kad mokytojai be specialaus pasirengimo ir specifinių žinių pradės taikyti standartizuotus vertinimo instrumentus, kokius paprastai naudoja profesionalūs gydytojai ir psichologai. Neprofesionaliai naudojami minėti instrumentai gali tik pabloginti situaciją, sukelti konfliktus mokyklos bendruomenėje ir pakenkti mokiniams. Siekdami, kad vertinimas būtų naudingas individualiai pažangai, turime sukurti lengvai suprantamus, nesudėtingai administruojamus vertinimo įrankius ir praktikas, kurie skatintų vaikus imtis aktyvaus vaidmens mokymosi vertinimo procese.

3.1 Kas sudaro šį metodinį rinkinį?

Sistemiškai žvelgiant į socialinių ir emocinių kompetencijų vertinimą, svarbu užtikrinti, kad tarpusavyje derėtų ir vienas kitą papildytų visi toliau išvardyti elementai⁵⁴:

- SEU pasiekimų aprašai ir pasiekimų lygių požymiai;
- Mokymo programos, ugdymo(si) būdai ir metodai, skirti socialiniams ir emociniams įgūdžiams ugdyti;
- SEU pasiekimų ir pažangos stebėsenos ir vertinimas, paremtas formuojamojo vertinimo principais.

52 Petrides & Furnham, 2000

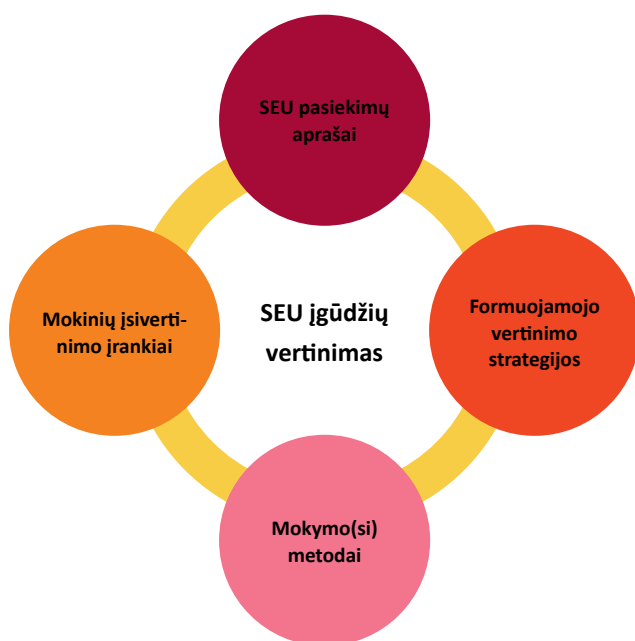
53 McKown, 2017, p. 330

54 Denham, 2017, p. 285

Visi šie elementai įvairia apimtimi pateikiami šiame dokumente ir sudaro socialinių bei emocinių kompetencijų vertinimo modelį. Jame nesiekama pateikti nuoseklios SEU programos, tačiau leidinyje pedagogai ras įvairių patarimų, kaip įgyvendinti SEU, mokymo metodų ir vertinimo įrankių, kurie padės tikslingai planuoti socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą, parinkti ugdomąsias veiklas ir vertinti mokinių individualią pažangą. Visa parengta medžiaga yra universali, ją gali naudoti pedagogai, mokyklų administratoriai, neformaliojo ugdymo specialistai ir kiti ugdytojai. Rinkinyje pateikiamus įrankius galima taikyti visų dalykų ugdomosiose veiklose bei neformaliojo švietimo užsiėmimuose.

Pagal minėtą vertinimo modelį leidinyje pateikiami keli pedagoginiai įrankiai, kurie naudojami kartu sukuria mokinių socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo sistemą. Leidinyje pateikti pedagoginiai įrankiai padės mokytojui laikytis su SEU derančio pamokos plano ir stebėti mokinių socialinių ir emocinių įgūdžių bei mokymosi pažangą. Metodai, siūlomi šiame įrankių rinkinyje, yra skirti įvairių dalykų pedagogams. Pateikiami universalūs vertinimo principai, kuriuos galima pritaikyti visų dalykų pamokose bei kitose edukacinio neformaliojo švietimo veiklose.

5 pav. SEU vertinimo modelio elementai, pateikti šiame įrankių rinkinyje

Toliau visi šie elementai aprašyti išsamiau.

<p>SEU pasiekimų aprašai</p>	<p>SEU pasiekimų aprašai (žiūrėti B1 ir B2 priedus) atspindi socialinių ir emocinių kompetencijų pasiekimų tikslus bei 4 pasiekimų lygių požymius, kurie padės mokytojui stebėti, kaip kinta mokinių gebėjimų ugdymo pasiekimai, ir numatyti veiklas, kurios padės mokiniams siekti geresnių rezultatų. Pateikiami pasiekimų aprašai yra sukurti Ilinojaus valstijos švietimo taryboje (JAV), bendradarbiaujant su CASEL, ir yra sėkmingai naudojami Ilinojaus valstijos mokyklose. Pasiekimų aprašai suformuoti vadovaujantis trimis pagrindiniais SEU tikslais (žiūrėti 35 psl.). Šie tikslai išplėtoti pagal kiekvieną amžiaus grupę, aprašant specifinius skirtingo amžiaus mokinių pasiekimus įvairiose srityse. Minėti tikslai naudojami kaip gairės, kurios padeda susigaudyti procese siekiant tinkamai ugdyti socialines ir emocines kompetencijas mokykloje galima vertinti naudojant keletą toliau aprašytų vertinimo būdų.</p>
-------------------------------------	---

<p>Formuojamojo vertinimo strategijos</p>	<p>Formuojamasis vertinimas – tai vertinimas vykstant ugdymo procesui, kai sukaupia informacija apie mokinio mokymąsi yra panaudojama procesui tobulinti. Tai aktyvi veikla, kuri gali būti taikoma vertinant mokinių dalykinius pasiekimus ir jų socialinius bei emocinius gebėjimus.</p> <p>Šiame leidinyje pateikiamas socialinių ir emocinių gebėjimų individualios pažangos skatinimo ir vertinimo modelis remiasi penkiomis Formuojamojo vertinimo strategijomis, kurias aprašė Dylanas Wiliamas (2011).</p>
<p>Mokymo(si) metodai</p>	<p>Mokymo(si) metodai, apibūdinti šiame įrankių rinkinyje, skatina socialinį ir emocinį ugdymą visų mokomųjų dalykų pamokose.</p> <ul style="list-style-type: none"> • šie metodai padeda ugdyti socialinius ir emocinius įgūdžius, t. y. padeda mokiniams galvoti, bendrauti, bendradarbiauti, apmąstyti ir t. t.; • padeda mokytojams stebėti mokinių elgesį ir surinkti informaciją, norint individualiai įvertinti mokinio SEU pažangą; • pateikia rekomendacijų, kaip pajavairinti klasėje taikomus mokymo(si) metodus; • padeda mokiniams tapti aktyviais mokymosi proceso dalyviais. Visi mokymo metodai pateikiami su SEU pasiekimų aprašais, kurie padeda mokytojui ir mokiniui pastebėti, kokią pažangą padarė mokinys, taip pat su instrukcijomis bei pavyzdžiais, kaip klasėje taikyti šiuos metodus.
<p>Mokinių įsivertinimo įrankiai</p>	<p>Vertinimo įrankiai yra skirti stebėti SEU pažangai įvairiais lygmenimis. Šiame įrankių rinkinyje pateikiami keli vertinimo instrumentai, padėsiantys vertinti mokinių ir mokytojų SEU pažangą, pasiekimus bei visos mokyklos pasirengimą įgyvendinti SEU. Pagrindiniai įrankiai klasei, tokie kaip mokinių įsivertinimo lapai, yra skirti mokiniams patiems įsivertinti ir stebėti savo elgesį. Taikomi kartu visi šie instrumentai leidžia stebėti ir vertinti individualią pažangą. Gautas grįžtamasis ryšys mokytojams ir bendraamžiams taip pat gali būti naudingas planuojant tolesnį mokymąsi.</p> <p>Visi šie įrankiai išsamiai pristatomi 5-ajame skyriuje ir prieduose.</p>

3.2 SEU pasiekimų aprašai

Išanalizavusi įvairių organizacijų ir šalių parengtus socialinių ir emocinių kompetencijų pasiekimų aprašus ir įvairias SEU organizavimo patirtis, projekto „Mokymasis būti“ komanda praktiniam naudojimui Europos mokyklose įgyvendinant projektą pasirinko adaptuoti Ilinojaus valstijos švietimo tarybos (JAV) SEU pasiekimų aprašus⁵⁵.

Dėmesys SEU nuolat auga, todėl Ilinojaus švietimo taryba, bendradarbiaudama su CASEL, parengė socialinio ir emocinio ugdymo pasiekimų aprašus, kuriuos galima pritaikyti visose mokymosi srityse. Ilinojaus SEU pasiekimų aprašai nuosekliai apibūdina socialines ir emocines kompetencijas ir pateikia skirtingų pasiekimų lygių požymius.

PASTABA. Šiame dokumente pateikti Ilinojaus valstijos SEU pasiekimų aprašai yra skirti naudoti tik kaip iliustruojanti priemonė vykdant šį eksperimentinį projektą. Šie pasiekimų aprašai nėra Lietuvos ar jokios kitos Europos valstybės nacionalinio ugdymo turinio dalis. Pažymėtina, kad pasiekimų aprašai turėtų būti naudojami tik kaip gairės siekiant suprasti mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų pažangą.

SEU pasiekimų aprašai apibrėžia, ką dauguma mokinių įprastai turėtų žinoti, suprasti ir gebėti padaryti, kad pasiektų toliau nurodytus tikslus:

- Ugdytis savimonės ir savitvardos įgūdžius, kad būtų sėkmingas mokykloje ir gyvenime.
- Pasitelkti socialinį sąmoningumą ir bendravimo įgūdžius kuriant ir palaikant teigiamus tarpusavio santykius.
- Parodyti sprendimų priėmimo įgūdžius ir atsakingą elgesį asmeniniame, mokyklos ir bendruomenės gyvenime.

SEU pasiekimų aprašuose pateikiami 4 lygių SEU pasiekimų požymiai. Tai palyginamieji SEU pasiekimų aprašai, kurie pagal penkių lygių klasterius sukonkretina SEU įgūdžius ir žinias (priešmokyklinė – 3 mokyklos klasė, 4–5 klasės, 6–8 klasės, 9–10 klasės, 11–12 klasės). Pasiekimų aprašų reikalavimai sudėtingėja einant iš vieno lygmens į kitą.

Pasiekimų aprašai padeda mokytojams pasirinkti ir planuoti mokymo turinį, numatyti kompetencijų ugdymo veiklas.

Individuali pažanga

2 ir 3 lentelėse pateikti pasiekimų aprašai ir pasiekimų lygių požymiai dviem tikslinėms amžiaus grupėms pagal klases: 4 klasė (9–10 metų amžiaus mokiniai) ir 8 klasė (13–14 metų amžiaus).

Tikslas	Pasitelkti socialinį sąmoningumą ir bendravimo įgūdžius teigiamiems tarpusavio santykiams kurti ir palaikyti.
Pasiekimai	Taikyti bendravimo ir socialinius įgūdžius veiksmingam bendravimui su kitais.
Palyginamieji aprašai	Apibūdinti būdus, kaip galima susirasti draugų ir juos išlaikyti. Analiuoti efektyvaus darbo grupėmis būdus.
Pasiekimų požymiai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta, kada tinkama pasakyti komplimentą. 2. Praktikuojasi supažindindamas visus klasėje. 3. Geba pasakyti komplimentą. 4. Geba tinkamai reaguoti išgirdęs komplimentą. 5. Kai kas nors emociškai įskaudina, vartoja teiginius pirmuoju asmeniu išreiškdamas jausmus. 6. Parodo dėkingumą tam, kuris suteikė pagalbą.

2 lentelė. Iliojaus SEU pasiekimų aprašų 4 klasės mokiniams pavyzdžiai

Tikslas	Pasitelkti socialinį sąmoningumą ir bendravimo įgūdžius teigiamiems tarpusavio santykiams kurti ir palaikyti.
Pasiekimai	Taikyti bendravimo ir socialinius įgūdžius veiksmingam bendravimui su kitais.
Palyginamieji aprašai	Analizuoti būdus, kuriais galima kurti teigiamus tarpusavio santykius. Parodyti bendradarbiavimą ir komandinį darbą didinant grupės veiklos veiksmingumą.

3 lentelė. Iliojaus SEU pasiekimų aprašų 8 klasės mokiniams pavyzdžiai

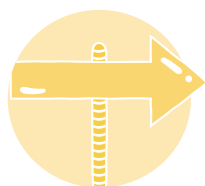
Pasiekimų požymiai

1. Suvaidina, kaip pranešti apie patyčias.
2. Dalyvauja kuriant ir įgalinant klasės taisykles.
3. Praktikuojasi puoselėti teigiamus tarpusavio santykius (pvz., užsiimti bendra veikla ir domėtis tais pačiais dalykais, kartu leisti laiką, padėti ir priimti pagalbą, mokytis atleisti).
4. Supranta, kaip svarbu nustatyti ribas sau ir kitiems.
5. Demonstruoja gebėjimus vadovauti ir būti komandos nariu siekiant grupės tikslų.
6. Moka išlaikyti objektyvų, nekritišką balso toną kilus nesutarimams.

Išsamūs SEU pasiekimų aprašai, skirti 4 ir 8 klasėms, pateikti ir prieduose. Kitos SEU vertinimo modelio dalys – mokymo metodai ir praktiniai vertinimo įrankiai – išsamiau apibūdinti 4 ir 5 skyriuose.

3.3 Formuojamojo vertinimo strategijos, skirtos SEU

Literatūroje dažniausiai aptariami du vertinimo būdai: formuojamasis ir apibendrinamasis. Trečiasis būdas – diagnostinis, dažniausiai apibūdinamas kaip formuojamojo vertinimo dalis.

Diagnostinis vertinimas yra procesas, leidžiantis įgyvendinti trijų pakopų mokymo modelį: universalų mokymą, tikslines intervencijas ir individualų darbą. Paprastai diagnostinis vertinimas apima klausimynus ir specifinius vertinimo protokolus⁵⁶.

Formuojamasis vertinimas yra tęstinis procesas, kai nuosekliai kaupiama ir vertinama informacija apie mokinio pasiekimus. Proceso metu mokytojas gauna grįžtamąjį ryšį apie tai, ką mokinys suprato, kaip jam sekėsi mokytis ir su kokiais sunkumais susiduria. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, planuojamas tolesnis mokymas arba koreguojama suplanuota mokymo eiga, siekiant mokiniui padėti daryti pažangą.

Apibendrinamasis vertinimas atliekamas tam tikro mokymosi laikotarpio pabaigoje. Šio vertinimo tikslas yra suteikti apibendrintą grįžtamąjį ryšį apie mokinio pasiekimų lygį ir susieti jį su bendrosiose ugdymo programose numatytais pasiekimų lygiais bei vertinimo kriterijais.

Šiame metodiniame rinkinyje daugiausia dėmesio skiriama *formuojamajam vertinimui*. Formuojamojo vertinimo tikslas yra pagerinti mokymo kokybę pasitelkiant įvairius vertinimo įrankius ir būdus, kuriais identifikuojamos mokinio stipriosios savybės ir nustatomi mokytojų bei mokinių tobulėjimo tikslai. Formuojamasis vertinimas nesiekia lyginti mokinių tarpusavyje ir formaliai įvertinti pasiekimų, tai principų rinkinys, skirtas mokymosi procesui organizuoti.

Šiame metodiniame rinkinyje pristatomomis formuojamojo vertinimo strategijomis siekiama:

- Paskatinti mokinius imtis atsakomybės už savo mokymąsi, reguliariai stebėti asmenines mokymosi patirtis;
- Padėti mokiniams suprasti tolesnio mokymosi žingsnius pasitelkiant aiškius ugdymo tikslus ir mokytojo grįžtamąjį ryšį;
- Vertinti ir suprasti individualią mokymosi pažangą;
- Skatinti mokinių tarpusavio pagalbą mokantis;
- Padėti mokytojams vertinti profesinę veiklą ir tobulinti ugdymo praktiką;
- Ugdyti mokinių mąstymo įgūdžius ir mokėjimo mokytis gebėjimus.
- Padėti puoselėti nuoširdžius, teigiamus ir padedančius mokytis tarpusavio santykius klasėje.

Toliau leidinyje aptariama, kaip formuojamojo vertinimo strategijos gali būti taikomos mokinių socialiniams ir emociniams gebėjimams mokykloje ugdyti.

Kiekvienas pasiekimų vertinimas gali būti laikomas formuojamuoju, kai jo rezultatai padeda mokytojams, mokiniams ir jų bendraamžiams priimti su mokymusi susijusius sprendimus. Pagal Dylaną Wiliamą (2011), mokymo procese galima išskirti tris esminius procesus ir tris pagrindinius jų veikėjus⁵⁷.

Procesai

- Išsiaiškinti, kur yra mokiniai.
- Išsiaiškinti, kur jie juda.
- Išsiaiškinti, kaip jiems to pasiekti.

Veikėjai

- Mokytojai.
- Mokiniai.
- Bendraklasiai.

Šiems procesams ir veikėjams sąveikaujant randasi penkios esminės formuojamojo vertinimo strategijos, atskleidžiančios trumpojo ciklo formuojamojo vertinimo dvasią:

*Mokiniai ir mokytojai,
Pasitelkdami mokymosi įrodymus,
Keičia mokymo ir mokymosi būdus,
Kad pasiektų tai, ką reikia (išmokti)
Kiekvieną minutę, diena iš dienos⁵⁸.*

Dylanas Williams (2011) pateikia išsamų formuojamojo vertinimo strategijų paaiškinimą kartu su pavyzdžiais ir patarimais, kaip jas taikyti. Toliau trumpai apžvelgiama kiekviena strategija.

1. Sutarti dėl mokymosi lūkesčių ir sėkmės kriterijų. Kai mokiniai įtraukiami į diskusiją apie mokymosi tikslus ir supranta, kaip dalykai, kurių jie mokėsi, yra pritaikomi realiose situacijose, jų motyvacija auga ir jie jaučiasi atsakingi už savo mokymąsi. Iš esmės mokiniai tampa suinteresuoti savo pačių sėkme. Pastangų ir laiko investavimas į savo pačių mokymąsi motyvuoja mokinius stengtis siekti savo tikslų ir ieškoti alternatyvių sprendimų, susidūrus su nesėkmėmis. Kalbant apie mokinių ugdymosi lūkesčius, svarbu aptarti ir sėkmės kriterijus, iš kurių jie sužinos, kaip jiems sekasi judėti tikslų link. Yra įvairių būdų, kaip kartu su mokiniais aptarti jų ugdymo lūkesčius ir kurti sėkmės kriterijus, pavyzdžiui, tai gali būti kitų mokinių atliktų užduočių, veiklų ar projektų aptarimas ir lyginimas, kai mokiniai svarsto, kas bendro ir kas skiriasi atliktose užduotyse ar veiklose, kaip skirtumai lemia galutinį rezultatą arba bendrą klasės klimatą ir kaip jie jaučiasi klasėje.

⁵⁷ Wiliam, 2011

⁵⁸ Leahy, Lyon, Thompson, & Wiliam, 2005

Patarimai, kaip įgyvendinti šią strategiją pamokoje:

- Užduokite svarbiausius klausimus, kurie atskleistų, kaip gerai mokiniai supranta pamokos temą. Skirkite mokiniams pakankamai laiko apmąstyti, aptarti ir atsakyti į šiuos klausimus⁵⁹.
- Sudarykite galimybes mokiniams parodyti savo žinias ir įgūdžius atliekant praktines užduotis, interaktyviose veiklose, diskusijose.
- Skirkite atlikti užduotis porose ir grupėse, skatindami mokinius kurti tarpusavio santykius ir bendradarbiauti.
- Paprašykite mokinių pristatyti ir papasakoti apie savo darbus.
- Pasitelkite greitas vertinimo veiklas, skirtas stebėti mokinių supratimo pokyčius pamokos eigoje (pvz., individualios rašomosios lentelės, pabaišos klausimų lapeliai, nykščių skalė ir kt.)

2. Sudaryti sąlygas mokiniams parodyti tai, ką išmoko. Vienas iš formuojamojo vertinimo požymių – kad mokytojas sudaro sąlygas mokiniui atskleisti. Tokios sąlygos kuriamos, kai kiekvienas mokinys randa sau tinkamą ir priimtina būdą parodyti tai, ką išmoko ir suprato. Labai svarbu, kad mokytojai surinktų pakankamai įrodymų, pagrindžiančių mokinių gebėjimus ir padedančių nuspręsti, ką daryti toliau. Vienas iš būdų tai padaryti yra skatinti mokinius išreikšti savo nuomonę ir kurti aplinką, kurioje mokiniai jaučiasi saugūs atsakydami į mokytojų klausimus ir prašydami paaiškinti, kai jiems kyla sunkumų bandant ką nors suprasti. Tais atvejais, kai sudėtinga skirti individualaus dėmesio, mokytojams rekomenduojama pasitelkti kitus būdus, kurie padėtų mokiniams apsvarstyti savo pasiekimus savarankiškai arba įtraukiant bendraklasius ir nedelsiant identifikuoti savo mokymosi spragas. Siekiant pagerinti mokymo kokybę, surinkti įrodymai turėtų būti naudojami tolesniam mokymui planuoti arba mokymosi spragoms pašalinti.

Keli patarimai, kaip įgyvendinti šią strategiją pamokoje:

- Pamokos pradžioje su mokiniais aptarkite svarbiausius mokymosi tikslus ir uždavinius.
- Apžvelkite įvairius praktikos pavyzdžius – mokinių darbus iš ankstesnių metų (tiek gerus, tiek vidutiniškus, tiek prastai įvertintus).
- Aptarkite jų stiprybes ir trūkumus, svarbiausius darbų kokybės ir sėkmės kriterijus⁵⁹.
- Skatinkite mokinius apmąstyti savo stiprybes ir sunkumus, kelti asmeninius mokymosi tikslus, pasidalyti savo lūkesčiais ir poreikiais.
- Paaiškinkite artėjančių darbų ir atsiskaitymų vertinimo kriterijus.
- Surenkite diskusijas, kuriose praverstų ankstesnės mokinių žinios, skatinančios mąstyti ir analizuoti svarbiausias pamokos temas.
- Aptarkite pamokos temų aktualumą gyvenime.

3. Teikti grįžtamąjį ryšį, kuris skatina mokytis toliau. Kokybiškas grįžtamasis ryšys padeda mokiniams mokytis, jis nekelia mokiniui nepasitikėjimo, baimės, nerimo jausmo ir kreipia jį konstruktyviai bei prasmingai padirbėti, patobulinti tai, kas padaryta. Dažniausiai mokinių rezultatai vertinami pažymiu. Toks vertinimas suteikia mažai kokybinės informacijos apie mokinio pažangą ir netgi gali sukelti nerimą ir baimę. Kokybiškas grįžtamasis ryšys turėtų kelti ne emocinę reakciją, o paskatinti mokinį susimąstyti. Jis turėtų nukreipti mokinio

dėmesį į tai, ką daryti toliau, o ne į tai, kaip jam iki šiol nesisekė. Veiksmingas grįžtamasis ryšys turėtų būti „ateities veiksmų receptas“⁵⁹. Mokiniai, kuriems suteikiamas išsamus grįžtamasis ryšys, iš to gauna daug naudos. Pastabos, kuriomis informuojama, kokiais konkrečiais būdais mokiniai galėtų pakilti iki aukštesnio laiptelio mokymosi procese, jiems yra labai naudingos.

Pasiūlymai, kaip teikti grįžtamąjį ryšį mokiniams

- Komentarami turėtų būti nukreipti į mokymosi veiklą, mokinio elgesį, bet ne į jo asmenį.
- Mokytojo pastabos turėtų apžvelgti tai, ką mokiniui svarbu išmolti, o ne tik užduoties pristatymo kokybę.
- Svarbu aiškiai pažymėti, ką mokinys jau pasiekė, išmoko ir ką dar reiktų patobulinti.
- Mokytojo pastebėjimai turėtų būti pateikti taip, kad mokiniui būtų aišku, kaip į juos reaguoti.
- Komentarus pravartu suformuluoti kaip uždavinius ir susieti su anksčiau mokiniui pateiktais tikslais.

Patarimai, kaip įgyvendinti šią strategiją pamokoje:

- Kuo dažniau pastebėkite teigiamą mokinių elgesį, akcentuokite teigiamas pastangas ir asmeninę mokymosi pažangą.
- Reguliariai individualiai pakomentuokite kiekvieno mokinio elgesį ir mokymąsi.
- Stebėkite mokinių elgesį ir mokymąsi, veskite asmeninius užrašus. Tai padės vėliau suformuluoti tinkamus komentarus mokiniams.
- Papildykite darbų įvertinimus trumpais komentarais raštu, nukreiptais į tolesnį mokymąsi ir tobulintinas sritis.
- Naudokite simbolius ir ženklus išreiškdami įvairias idėjas teikdami tiek teigiamą, tiek neigiamą grįžtamąjį ryšį (pvz., rožės su dviem žiedais (gražūs, geri dalykai) ir spygliais (sudėtingi, keliantys sunkumų, reikalaujantys atidumo), jie visada yra kartu).
- Skatinkite mokinius mokytis priimti ir teikti grįžtamąjį ryšį vieni kitiems veikiant porose ir grupėse.
- Būkite atviri mokinių komentarams jūsų atžvilgiu. Sudarykite galimybes mokiniams pasidalinti savo grįžtamojo ryšio su jumis (pvz., surinkite mokinių grįžtamojo ryšio apklausas, paprašykite, kad mokiniai parašytų savo komentarus jums ant mažų lapelių ar pan.)

Daugiau pavyzdžių, kaip naudoti grįžtamąjį ryšį pamokose, rasite 4 skyriuje ( ).

4. Skatinti mokinius mokytis vieniems iš kitų. Kai kurie pedagogai dvejoja dėl mokinių galimybės mokytis savo bendraamžius, nes gali būti sudėtinga nustatyti, ar vieno mokinio kitam teikiamas grįžtamasis ryšys bus kokybiškas ir kiekvieno mokinio indėlis į mokymosi procesą bus įvertintas. Vis dėlto tyrimų rezultatai rodo, kad mokymasis kartu ir bendraamžių mokymas gali būti labai naudingas. Kadangi mokiniai savo bendraamžius laiko sau lygiais, jie jaučiasi patogiau užduodami klausimus ir aiškindamiesi informaciją. Be to, mokytojo vartojama kalba kai kuriems mokiniams gali būti per daug sudėtinga ir nesuprantama, o bendraamžiai neretai gali paaiškinti suprantamiau. Bendraamžių pagalba mokantis gali būti naudinga ne tik mokymosi spragų ar klausimų

turintiems mokiniams, bet ir tiems, kurie teikia pagalbą, nes padėdami draugams jie dalyką ima suprasti dar geriau. Mokymasis kartu taip pat prisideda prie socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymo, nes mokiniai dalijasi idėjomis, ieško kompromisų, klausosi ir priima kitų teikiamą grįžtamąjį ryšį. Pažymėtina, kad mokinių susitarimai dėl bendro mokymosi turi būti priimti atsižvelgiant į kiekvieno mokinio indėlį ir bendrą tikslą. Mokytojai, įkvėpę mokinius paremti vienas kitą, vis tiek lieka atsakingi už šios paramos kokybę. Todėl mokytojai nuolat stebi, kaip mokiniams sekasi.

Patarimai, kaip įgyvendinti šią strategiją pamokoje:

- Skirkite atlikti užduotis porose arba grupėse, skatindami mokinių bendradarbiavimą.
- Pasitarkite *Mokymosi draugo* metodą, skirdami mokinių poroms konkrečias užduotis, skirtas padėti vienas kitam mokytis ar pasirengti atsisakitymams (pvz., „mokymosi draugas“ galėtų gauti svarbiausių klausimų sąrašą, kuriuos turėtų aptarti su savo porininku, apžvelgiant to mokinio darbo kokybę prieš pateikiant darbą mokytojui).
- Prašykite mokinių reaguoti vieniems į kitų darbus, užduoti klausimų, dalintis konstruktyviais komentarais.
- Skatinkite stipresnius mokinius padėti mokytis kitiems.

5. Skatinti mokinius prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi. Mokytojai sukuria mokiniams palankias sąlygas mokytis, tačiau, kaip jiems seksis, priklauso ir nuo jų pačių. Kai mokiniai patys valdo ir reguliuoja savo mokymosi procesą, jie išbando savo mąstymo galias ir išsiugdo atsakomybę už savo pažangą. Atsakomybės už savo mokymąsi perėmimas reikalauja iš mokinio kritiškai mąstyti, identifikuoti sritis, kuriose jis patiria sunkumų, taip pat ieškoti galimybių, kaip tobulinti savo įgūdžius. Nėra lengva analizuoti savo mokymosi procesą. Tam reikia laiko ir tai gali būti emociškai sudėtinga, tačiau su tinkamu vadovavimu ir praktikuodami mokiniai išmoks valdyti savo pačių augimo procesą. Į augimą nukreiptos mąstysenos ugdymas⁶⁰ yra esminė prielaida norint įgalinti mokinius prisiimti atsakomybę už savo mokymosi procesą.

Patarimai, kaip įgyvendinti šią strategiją pamokoje:

- Reguliariai prašykite mokinių įsivertinti mokymąsi ir asmeninę pažangą.
- Skatinkite mokinius kelti asmeninius mokymosi tikslus ir registruoti jų įgyvendinimo pažangą asmeniniuose užrašuose (dienoraščiuose, registruose).
- Pasitarkite greitas įsivertinimo veikas, kurios padėtų mokiniams patiems vertinti savo mokymąsi vykstant pamokai (pvz., paprašykite mokinių įsivertinti, kaip jiems sekasi pamokoje šviesoforo ar kitomis spalvomis: „žalia – viskas aišku, galiu padėti kitiems“, „geltona – turiu klausimų, reikia pagalbos“, „raudona – nieko nesuprantu“).
- Skirkite laiko refleksijai ir įsivertinimui pamokos metu.
- Skatinkite mokinius rinkti savo mokymosi sėkmės įrodymus (pvz., rinkti mokymosi pasiekimų portfelius, vesti mokymosi žurnalą).

Šios penkios strategijos rodo kryptį, ką ir kodėl reikia daryti klasėje, tačiau mokytojui paliekama pakankamai erdvės nuspręsti, kaip taikyti įvairius metodus skirtingose klasėse. Kaip įgyvendinti kiekvieną strategiją, priklauso nuo

mokinių poreikių, mokomojo dalyko, ugdomų kompetencijų ir socialinio mokyklos konteksto. Svarbu, kad mokytojai suvoktų šių strategijų naudojimo prasmę ir jomis grįstą savo mokymą ir mokinių mokymąsi. Tik gerai suvokdamas šią prasmę, mokytojas galės ją tinkamai paaiškinti mokiniams ir jų tėvams, kad visi suprastų, kodėl tai daroma ir kuo tai bus naudinga. Kiekvienos strategijos naudojimas turėtų būti apgalvotas ir derėti su visa mokytojo, mokyklos, šalies vertinimo sistema.

4 skyriuje pateikta dar 11 mokymo(si) metodų, kurie padės įgyvendinti šias formuojamojo vertinimo strategijas dirbant klasėje ir susieti jas su socialiniu ir emociniu ugdymu.

Minėtos strategijos, procesai ir vaidmenys aprašyti 4 lentelėje.

	Išsiaiškinti, kur yra mokiniai	Išsiaiškinti, kur jie juda	Išsiaiškinti, kaip jiems to pasiekti
Mokytojas	1. Sutarti su mokiniais dėl mokymosi lūkesčių ir sėkmės kriterijų.	2. Įtraukti mokinius į prasmingas veiklas ir sudaryti sąlygas jiems parodyti tai, ką išmoko.	3. Teikti grįžtamąjį ryšį, kuris skatina mokytis toliau.
Mokinys	Suprasti mokymosi lūkesčius ir sėkmės kriterijus ir pasidalyti jais su klasės draugais.	4. Sudaryti sąlygas mokiniams mokytis vieniems iš kitų.	
Bendraklasiai	Suprasti mokymosi lūkesčius ir sėkmės kriterijus.	5. Skatinti mokinius prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi.	

4 lentelė. Penkios strategijos, procesai ir vaidmenys, kurių reikia efektyviam mokymui suplanuoti

Kiti aspektai, į kuriuos būtina atsižvelgti vertinant SEU:

- Mokiniai gali netiksliai vertinti savo socialinius ir emocinius gebėjimus. Neretai jie juos nuvertina arba pervertina. Mokytojo pastebėjimai ir grįžtamas ryšys yra itin svarbūs padedant mokiniams adekvačiau vertinti save. Pažymėtina, kad gebėjimas adekvačiai save vertinti yra svarbus savimonės aspektas. Tai gebėjimas, kurį galima ugdyti.

- Mokiniai gali „apžaišti“ SEU vertinimo įrankius ir pateikti atsakymus, neatspindinčius jų įsitikinimų, gali priversti mokytoją manyti, kad tai apgalvoti ir nuoširdūs atsakymai. Mokiniai gali bandyti pasirodyti geresni mokytojo ir savo bendraamžių akyse (socialinis pageidaujumas). Tai ypač aktualu tais atvejais, kai (įsi)vertinimo rezultatai mokykloje itin sureikšminami. Taigi, mokytojai turėtų vengti lyginti konkrečių mokinių (įsi)vertinimo rezultatus arba vertinti mokinius balais pagal jų pačių savęs vertinimo rezultatus.

- Geri mokymosi rezultatai ne visada reiškia gerą mokymosi kokybę! Faktas, kad mokiniai gali parodyti tam tikrą SEU lygį atlikdami konkrečių užduočių, dar nebūtinai reiškia, kad jie išsiugdė gerus įgūdžius. Tikrieji socialiniai ir emociniai įgūdžiai paprastai vystosi labai lėtai.

Įvairūs aplinkos veiksniai gali paveikti SEU įvertinimą: mokiniai gali demonstruoti geras socialines ir emocines kompetencijas atlikdami tam tikrą užduotį, tačiau atlikdami panašią užduotį kitomis aplinkybėmis (pavyzdžiui, dirbdami su nepažįstamais žmonėmis, spaudžiant laikui ar naujoje vietoje) jie gali pasirodyti daug prasčiau. Be to, bėgant laikui gali prireikti kelių skirtingų įvertinimų, kad būtų galima suprasti, kaip mokiniui sekasi.

Tinkami ir netinkami naudojimo būdai

Vertinimo metodai, pateikti šiame metodiniame rinkinyje, skirti padėti mokiniams ir mokytojams geriau pažinti save bei kreipti tolesnį mokymą ir mokymąsi tinkama linkme. Svarbu pažymėti, kad šie vertinimo įrankiai nėra sukurti formaliam pasiekimų ar veiklos įvertinimui ar objektyviam asmenų rezultatų lyginimui. Taigi, svarbu, kad jie būtų naudojami tinkamai, pagal jų paskirtį.

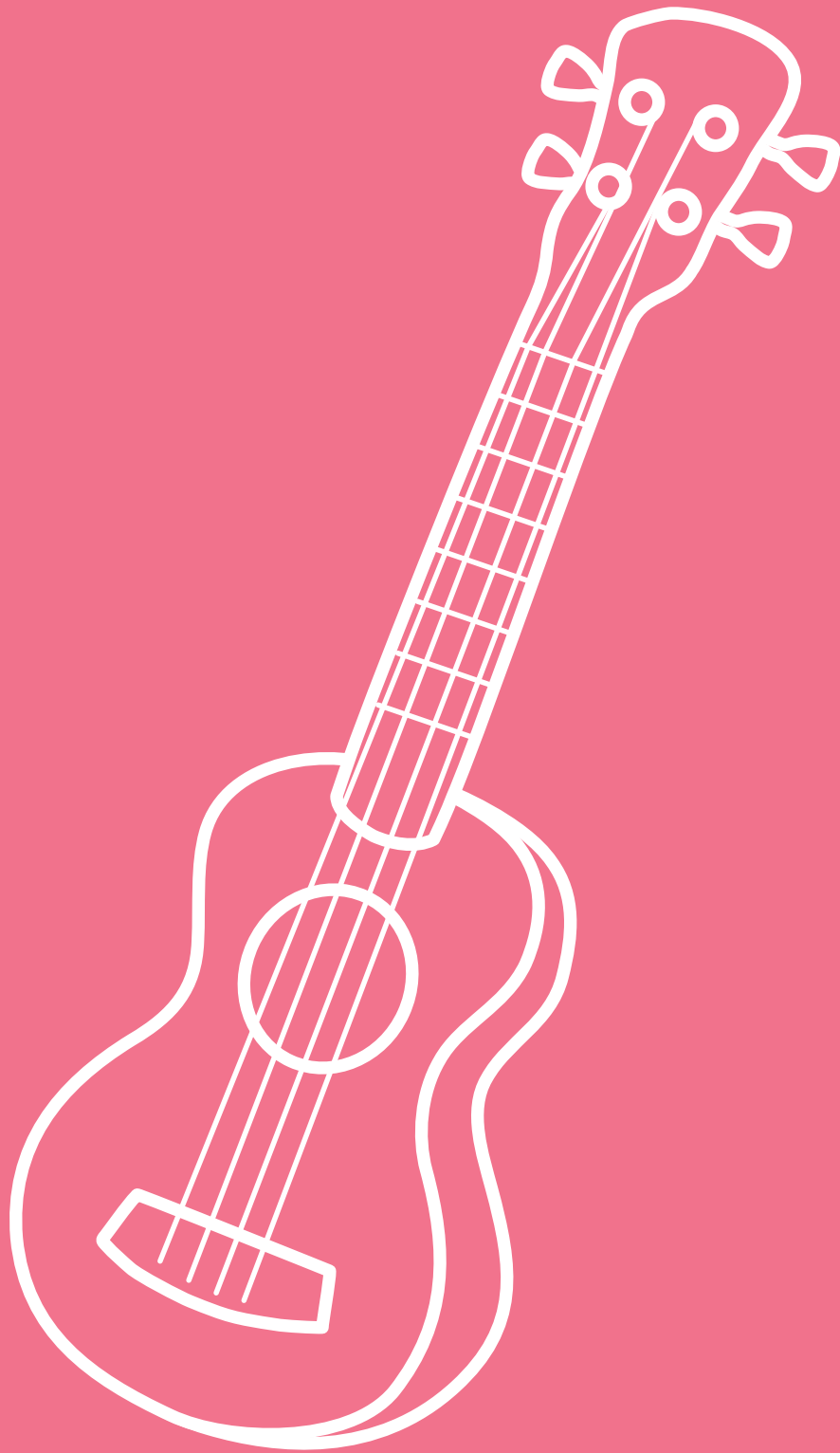
Kaip **REIKĖTŲ** tinkamai naudoti čia pateiktus vertinimo įrankius:

- Paaiškinkite mokiniams (ir jų šeimoms), kad šie vertinimai nėra pasiekimų testai ar atsiskaitymai, tai veiklos, padėsiančios geriau pažinti save ir kitus bei sėkmingiau mokytis.
- Reguliariai skirkite laiko įsivertinimo veikloms (pamokų, klasės valandėlių ar kitų veiklų metu), siekdami, kad tai taptų įprasta.
- Neskubėkite, skirkite pakankamai laiko, kad mokiniai apmąstytų įsivertinimo rezultatus.
- Planuokite praktines ugdymo veiklas (užduotis, žaidimus, renginius), kurios leistų mokiniams atskleisti ir lavinti savo įgūdžius veikiant.
- Leiskite mokiniams klysti, būkite atlidūs dėl įsivertinimo netikslumų (pvz., kai mokiniai pernelyg nuvertina arba pervertina savo gebėjimus). Tiksli savimone yra kompetencija, kuriai pasiekti reikia laiko.
- Skatinkite mokinių diskusijas ir apmąstymus (refleksiją) apie save ir tarpusavio santykius grupėje.
- Individualiai komentuo­kite mokiniams jų elgesį ir mokymąsi, akcentuokite tiek teigiamus, tiek neigiamus jų socialinio ir emocinio ugdymo(si) aspektus. Paaiškinkite tolesnius mokymosi žingsnius.

Kaip **NEREIKĖTŲ** naudoti čia pateiktų vertinimo įrankių:

- Lyginti mokinių tarpusavyje pagal jų įsivertinimo rezultatus.
- Formaliai vertinti mokinių pasiekimų pažymiais (balais) už mokinių socialinius ir emocinius įgūdžius.
- Viešai aptarinėti mokinių asmeninio įsivertinimo rezultatų negavus konkretaus mokinio sutikimo. Laikytis privatumo.
- Reikalauti, kad mokiniai pateiktų tobulus atsakymus ar išsamiai atliktų visas užduotis iš karto. Giliam mąstymui ir įsivertinimui reikia laiko!
- Palikti įsivertinimų mokiniams jų neaptarus ir nepateikus grįžtamojo ryšio (t. y. nepalikite mokinių vienu!).

4 SEU praktikoje

- 4.1 SEU įgyvendinimo planavimas 46
- 4.2 Tėvų pagalba integruojant SEU 49
- 4.3 Tarpusavio santykiais grįstos mokymosi aplinkos kūrimas klasėje 50
- 4.4 Mokymo(si) metodai, skirti stiprinti SEU 55
- 4.5 Mokymo(si) metodai 58
  1. Mokymosi tikslų nustatymas 59
  2. Galvok – Porose – Dalinkis 61
  3. Laikas pagalvoti 63
  4. Darbas grupėje 64
  5. Prasmingas pokalbis 68
  6. Demonstravimas / modeliavimas 70
  7. Mokymasis žaidžiant 72
  8. Kinestetinės veiklos 75
  9. Refleksija 77
  10. Schemos ir vizualizavimas 79
  11. Grįžtamasis ryšys 81

Tyrimai atskleidžia, kad fragmentiškas socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymas neduoda rezultatų, kokių tikimasi⁶¹. Pageidaujami rezultatai pasiekiami integruojant SEU į visos mokyklos ir paties mokinio gyvenimą. Tai suplanuotas ir nuoseklus darbas.

Šiame skyriuje rašoma apie:

- SEU įgyvendinimo mokykloje planavimą;
- Tarpusavio santykiais grįstos mokymosi aplinkos klasėje kūrimą;
- Mokymo ir mokymosi metodus, skirtus stiprinti SEU.

4.1 SEU įgyvendinimo planavimas

Praktikai, integruojantys socialinį ir emocinį ugdymą į mokyklos gyvenimą, tvirtina, kad teigiamiems rezultatams pasiekti reikia sutelkti bendruomenę bendram darbui, dirbti nuosekliai, viską atlikti žingsnis po žingsnio. SEU proceso planavimą sudaro 7 žingsniai⁶².

6 paveikslas. 7 žingsnių SEU planavimo proceso ratas

Šie septyni žingsniai išsamiau aprašyti 5 lentelėje.

5 lentelė. 7 žingsnių planavimo procesas

<p>Sukurti mokyklos infrastruktūrą, kuri skatintų SEU.</p>	<p>SEU palaikyti reikia nuolatinio planavimo, rekomenduojama, kad SEU įgyvendinimo planui parengti būtų suformuota SEU plėtojimo komanda. Ji formuojama atstovavimo principu – į ją turėtų būti įtraukti visų mokyklos bendruomenės grupių nariai.</p>
<p>Įvertinti SEU išteklius ir koordinavimą mokykloje.</p>	<p>Įvertinti SEU išteklius galima atsakant į šiuos klausimus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ar visiems mokiniams suteikiamos galimybės ugdyti savo socialinius ir emocinius įgūdžius? • Ar mokytojai taiko socialinių ir emocinių įgūdžių gerinimo metodus pamokų metu? • Ar mokiniams suteiktos sąlygos parodyti savo socialinius ir emocinius įgūdžius už mokyklos ribų? • Ar mokiniai įtraukti į savo mokyklos taisyklių kūrimą? • Ar mokykloje stengiamasi palaikyti drausmę vengiant bausmių?

⁶¹ Humphrey, 2013

⁶² Durlak, Domitrovich, Weisberg, & Gullotta, 2015

Įvertinti mokyklos kultūrą ir mikroklimatą.	Atlikti mokyklos mikroklimato analizę, apimant visas mokinių amžiaus grupes, visą personalą ir mokinių tėvus. (Analizės planas gali būti įvairus, taikomi instrumentai turėtų būti skirti mokyklos mikroklimatui ir atmosferai atskleisti.) Analizė padeda identifikuoti stiprybes ir silpnybes, tiksliau planuoti SEU.
Identifikuoti bendras vertybes, rūpimas temas ir esminius gyvenimo įpročius.	Susitarti su mokyklos bendruomene dėl bendros viso SEU įgyvendinimo vizijos ir to, kaip šios vizijos bus siekiama. Paaiškinti, jog bus siekiama sukurti gerais tarpusavio santykiais grindžiamą bendruomenę, kad kiekvienas mokykloje jaustųsi saugiu bendruomenės nariu. Identifikuoti ir suformuluoti pagrindines mokyklos vertybes ir užtikrinti, kad mokiniai mokykloje galėtų šias vertybes išsiugdyti. Tai padeda mažinti fragmentiškumą ir didina tikimybę, kad mokiniai norės mokytis.
Suteikti nuosekliai ir nuolatines galimybes mokiniams praktikuoti SEU įgūdžius.	Socialiniai ir emociniai įgūdžiai reikalingi kiekvieną dieną. Fragmentiškas socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymas teikia tik fragmentiškus rezultatus. Siekiant ugdyti stiprius mokinių socialinius ir emocinius įgūdžius, reikia nuosekliai dirbti, kad mokiniams būtų suteikiamos galimybės pritaikyti šiuos įgūdžius mokykloje ir realiame gyvenime.
Pagerinti personalo pasirengimą SEU.	Mokyklos bendruomenė, turėdama SEU įgyvendinimo planą, užtikrina, kad visi bendruomenės nariai, ypač mokytojai, rengtųsi procesui: mokytojai dėstytų pamokas taip, kad mokiniai entuziastingai jomis domėtųsi, aktyviai mokytųsi ir siektų maksimalių rezultatų. Mokytojų pasirengimas taikyti į mokinius orientuotus mokymo metodus turėtų tapti esmine socialinio ir emocinio ugdymo dalimi.
Susisiekti su tais, kurie jau įgyvendino SEU.	Mokyklose, kurios dar tik susipažįsta su SEU, paprastai kyla daug klausimų, jos gali susidurti su įvairiais iššūkiais. Todėl patartina ieškoti pagalbos ir paramos. Paramos galima tikėtis iš organizacijų, kuriančių ir įgyvendinančių socialinio ir emocinio ugdymo programas, taip pat mokyklų, kuriose socialinis ir emocinis ugdymas jau vykdomas.

Sėkmingai integruoti SEU į mokyklos gyvenimą pavyksta tik tada, kai įtraukiami visi mokyklos bendruomenės nariai: mokyklos vadovas, mokytojai, tėvai, šeimos ir vietinės bendruomenės nariai, švietimo specialistai (psichologai, socialiniai pedagogai, sveikatos priežiūros specialistai, patarėjai ir t. t.), pagalbinis personalas ir mokiniai⁶³.

Kiekvienas bendruomenės narys yra SEU sėkmės kūrėjas, todėl kiekvieno bendruomenės nario įsitikinimai yra svarbūs. Svarbu, kad mokyklos bendruomenės nariai:

- elgtųsi kaip asmeniniai socialinių ir emocinių kompetencijų taikymo pavyzdžiai;
- demonstruotų savo įsitikinimus, kad visi mokiniai gali būti sėkmingi;
- suprastų socialinio ir emocinio ugdymo svarbą.

⁶³ Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2006

Bendruomenės nariams įsitraukti bus lengviau, jeigu kiekvienas žinos savo vaidmenį ir funkcijas.

6 lentelė. Bendruomenės narių vaidmenys

<p>Mokyklos direktorius</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Planuoja SEU integravimą į mokyklos gyvenimą. • Formuoja SEU plėtojimo komandą. • Užtikrina SEU integravimui reikiamų išteklių prieinamumą. • Nuolat palaiko ryšį su personalu, domisi su SEU įgyvendinimu susijusia patirtimi.
<p>Socialinio ir emocinio ugdymo plėtojimo komandos vadovas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Palaiko mokyklos direktoriaus, SEU plėtojimo komandos, mokyklos bendruomenės ir socialinių partnerių ryšį. • Suteikia mokyklos bendruomenės nariams informaciją apie SEU. • Koordinuoja visas su SEU susijusias mokykloje vykstančias veiklas: planavimą, mokytojų mokymus, tyrimus, integraciją, programų atranką. • Planuoja su SEU susijusioms veikloms reikalingą biudžetą. • Padeda mokytojams stiprinti SEU kuriant saugią mokymosi aplinką. • Atstovauja mokyklai konferencijose, susitikimuose ir atsiskaito, kaip SEU vystomas mokykloje.
<p>Mokytojai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvauja SEU plėtojimo komandos veikloje ir identifikuoja esamas bei potencialias stiprybes ir iššūkius. • Palaiko SEU viziją ir jos įgyvendinimą kalbėdami su kolegomis, aptardami SEU patirtį, skatindami bendradarbius domėtis SEU. • Kelia realius mokyklos tobulėjimo tikslus. Siūlo specifinius būdus įdiegti SEU klasėje ir visoje mokykloje.
<p>Tėvai, šeimos ir vietos bendruomenės nariai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvauja SEU plėtojimo komandos veikloje ir teikia grįžtamąjį ryšį apie SEU įgyvendinimą, identifikuoja esamus ir potencialius iššūkius bei stiprybes. • Padeda identifikuoti svarbius SEU iniciatyvų tikslus ir teikia informaciją bendruomenei. • Padeda efektyviai naudoti finansinius išteklius SEU iniciatyvoms ir identifikuoti galimus lėšų šaltinius tolesnėms SEU iniciatyvoms.
<p>Psichologai, socialiniai pedagogai, sveikatos priežiūros specialistai, patarėjai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvauja SEU plėtojimo komandos veikloje ir teikia ekspertinę informaciją, susijusią su psichikos sveikata, vaikų raidos procesais ir įvairiais prevenciniais veiksmais. Susieja šiuos elementus su akademinėmis mokymosi ir mokinių elgesio problemų sprendimu. • Padeda analizuoti nustatytus mokyklos bendruomenės poreikius ir identifikuoti tinkamas intervencijos strategijas bei pasirinkti tinkamas SEU programas. • Užtikrina, kad visi mokyklos mokiniai būtų įtraukti į SEU procesus.

Pagalbiniai darbuotojai	<ul style="list-style-type: none"> • Teikia savo pastebėjimus, kaip mokyklos personalui ir mokiniams sekasi taikyti socialinius ir emocinius įgūdžius mokyklos patalpose (koridoriuose, salėse, žaidimų aikštelėse, valgykloje, autobuse ir kt.) kiekvieną dieną. • Įvertina visos mokyklos bendrą mikroklimatą, santykius tarp personalo, šeimų narių, vietos bendruomenės ir mokinių.
Mokiniai	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvauja SEU plėtojimo komandos veikloje ir identifikuoja kliūtis, trukdančias ugdyti socialinius ir emocinius įgūdžius. • Aktyviai dalyvauja ir skatina aplinkinius dalyvauti veiklose, stiprinančiose socialinius ir emocinius įgūdžius. • Dalijasi SEU plėtojimo komandos turima informacija su kitais mokiniais. • Dalyvauja vykdant su SEU susijusių įgūdžių stebėseną, analizuoja juos bei dalijasi informacija su bendruomenės nariais ir SEU plėtojimo komanda.

4.2 Tėvų pagalba integruojant SEU

Socialinis ir emocinis vaikų ugdymas prasideda šeimoje. Šeimoje įgyjami pirmieji socialiniai ir emociniai įgūdžiai. Jeigu tėvai turi socialinius ir emocinius įgūdžius, vaikai juos įgyja stebėdami, mokydamiesi iš tėvų⁶⁴. Dėmesys vaiko įgūdžių ugdymui svarbus visais amžiaus tarpsniais. Augant vaikui ugdymo dalyvių daugėja. Jį ugdo ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo pedagogai, vėliau mokyklos mokytojai. Geriausias ir veiksmingiausias ugdymo rezultatas pasiekiamas tada, kai vyksta šeimos ir ugdymo institucijos bendravimas, pagrįstas pasitikėjimu ir bendradarbiavimu. Tėvų dalyvavimas vaikų akademiname gyvenime ypač reikšmingas padedant vaikams geriau jaustis mokykloje bei patirti tiek santykių, tiek akademinę sėkmę⁶⁵.

Mokinių socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymas mokykloje bus sėkmingesnis, jei jį rems tėvai. Tam reikia suplanuoti keletą žingsnių:

1. Informuoti tėvus, kad mokykloje sustiprintas dėmesys socialiniam ir emociniam ugdymui.
2. Iš klausyti, kokie yra tėvų lūkesčiai, susiję su socialiniu ir emociniu ugdymu.
3. Išsakyti, kokie yra mokyklos / mokytojo / klasės vadovo lūkesčiai dėl socialinio ir emocinio ugdymo.

Prasminga skirti vieną susitikimą su tėvais socialinio ir emocinio ugdymo temai. Trumpai supažindinkite tėvus, kas yra socialinis ir emocinis ugdymas, kokios kompetencijos ir įgūdžiai ugdomi. Jeigu mokykloje diegiama speciali socialinio ir emocinio ugdymo programa, būtina su ja supažindinti. Jeigu socialinis ir emocinis ugdymas įgyvendinamas tik kuriant tarpusavio santykius paremtą mokymosi bendruomenę ir taikant mokymo metodus, stiprinančius socialinius ir emocinius įgūdžius, informuokite, kas ir kaip vyks pamokose.

Verta tėvams pasakyti, kaip jie gali prisidėti, kad mokymasis būtų sėkmingesnis:

- Padėdami vaikams išsiugdyti pagarbų požiūrį į mokymąsi.
- Domėdamiesi mokymosi sėkmėmis ir nesėkmėmis.

⁶⁴ Dawson & Guarre, 2018
⁶⁵ Slušnys & Šukytė, 2016

- Reaguodami į mokytojo pastabas ir prašymus.
- Domėdamiesi vaiko ir jo bendraklasių santykiais klasėje ir klasės gyvenimu.
- Laikydami namuose disciplinos, dienos režimo.
- Atkreipdami dėmesį į mokymosi vietą namuose.
- Aprūpindami vaiką reikalingomis mokymosi priemonėmis.

Vaikams geriau seksis, jeigu socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymu mokykla ir šeima rūpinsis kartu.

4.3 Tarpusavio santykiais grįstos mokymosi aplinkos kūrimas klasėje

Kuriant mokymuisi tinkamą klasės aplinką pagrindinis tikslas yra skatinti rūpestingus ir palaikančius santykius, kurie galėtų sustiprinti prasmingą mokymąsi, puoselėti socialines ir emocines kompetencijas bei didinti mokinių psichologinį atsparumą.

Šiame skyriuje pateikiamos gairės, padedančios kurti tarpusavio santykiais grįstą mokymosi aplinką.

Mokymosi aplinka. Mokinių poreikius atitinkanti klasės aplinka turėtų būti jauki, švari, patogi ir gerai apšviesta. Mokiniai klasėje turėtų sėdėti taip, kad galėtų matyti vienas kitą ir bendrauti vienas su kitu. Mokymosi aplinka susidaro iš to, ką matome, girdime ar užuodžiame, todėl svarbu, kad spalvos, garsai ir kvapai klasėje padėtų mokymosi procesui, o ne trukdytų jam. Vaizdinė medžiaga turi būti lengvai įskaitoma ir joje turėtų būti pateikiama svarbiausia mokiniams reikalinga informacija.

Pirmosios ir paskutinės pamokos minutės. Aiškūs tikslai, suplanuotos veiklos ir užduotys yra labai svarbūs, tačiau nederėtų pamiršti ir kitų pamokos elementų, tokių kaip pamokos nuotaika ar pamokos pabaiga. Pirmosios ir paskutinės pamokos minutės klasėje daro labai didelę įtaką bendrai mokinių savijautai. Rekomenduojama kiekvieną dieną pradėti ne tik žymint, kiek mokinių dalyvauja, bet ir išsikeliant tikslą asmeniškai pasisveikinti su kiekvienu mokiniu. Tai gali būti įgyvendinta sukuriant ritualus ir tradicijas, nes vien šilto pasisveikinimo gali neužtekti.

Pamokos pradžia priklauso nuo dienos temos ir kitų aplinkybių, pavyzdžiui, ar pamoka vyksta iš karto po savaitgalio / šventinės dienos. Tai, kaip ir mokinių amžius, turės įtakos tam, kiek laiko reikės pamokai pradėti. Keletą minučių pamokos pradžioje paskyręs santykių kūrimui, mokytojas:

- sukurs tinkamą darbui mokinių nuotaiką;
- turės galimybę stebėti mokinių emocijas ir į jas reaguoti;
- puoselės santykius su mokiniais, padės jiems stiprinti ryšį vieny su kitais;
- atkreipdamas dėmesį, kiek laiko nematė klasės mokinių, mokytojas sukurs svarbų ryšį tarp praėjusios ir naujos pamokos.

Pamokos pabaigoje mokytojas gali paprašyti mokinių pasakyti, kaip jie jaučiasi, ir po pamokos, kaip jaučiasi, pavyzdžiui, atlikę nelengvas užduotis, ar kas galėtų padėti kitą pamoką pasijusti geriau.

Siūlomi užsiėmimai

▪ Žaidimų kauliukas ir pasisveikinimas

- Mokiniai sustoja ratu.
- Pirmasis žaidėjas meta kauliuką, praleidžia tiek žaidėjų, kokį skaičių išmetė, ir pasisveikina su reikiamu žaidėju (pavyzdžiui, jeigu mokinys išmeta „du“, jis praleis du asmenis ir pasisveikins su trečiuoju).
- Pirmasis žaidėjas atsisėda.
- Tada kauliuką meta tas, su kuriuo buvo pasisveikinta.
- Žaidimas tęsiasi tol, kol su visais pasisveikinama.

.....

▪ Šviesoforo spalvos

- Pamokos pabaigoje paprašykite mokinių pagalvoti, ką jie mano apie pamokos temą ir apie pamoką apskritai.
- Pristatykite mokiniams žaidimą „Šviesoforo spalvos“ ir paaiškinkite kiekvienos spalvos reikšmę, t. y. žalia – suprantu temą ir jaučiuosi puikiai, geltona – suprantu didžiąją dalį dalykų, bet man reikia šiek tiek pagalbos, raudona – aš nesuprantu daugumos dalykų ir man reikia pagalbos.
- Paprašykite mokinių pasirinkti spalvą, atitinkančią jų savijautą.

.....

▪ Nykščių energijos skalė

Ši skalė naudojama norint greitai nustatyti pasiruošimo lygį, supratimą, pasitenkinimą ir t. t.

- Iš pradžių mokiniai įvertina savo energijos lygį parodydami nykščius.
- Paaiškinkite mokiniams, ką reiškia skirtingos nykščių pozicijos: nukreiptas į viršų – labai energingas, nukreiptas žemyn – labai pavargęs / nuobodžiaujantis, pakreiptas horizontaliai – jaučiasi turintis dar energijos tęsti darbą.
- Suskaičiavę iki trijų paprašykite kiekvieno mokinio nykščiu parodyti savo energijos lygį (mokytojas taip pat prisijungia).
- Vadovaukite aptarimui.

.....

▪ Gyvasis termometras

Veikla tinka pamokai pradėti ir baigti.

- Ant lipniųjų lapelių užrašykite temperatūros laipsnius – nuo neigiamos iki teigiamos temperatūros (– / 0 / +), išdėliokite lapelius ant grindų, įstrižai nuo vieno kampo iki kito. Nulinės temperatūros lapelis turi būti padėtas viduryje.
- Paaiškinkite klasei, kad prašysite kiekvieno įvertinti įvairius teiginius judant prie atitinkamos termometro vietos (sutinku – „+“, nesutinku – „–“, nesu tikras – „0“). Atstumas atspindi tai, kiek jie sutinka arba nesutinka su kiekvienu teiginiu (arčiau centro, arčiau kraštutinės temperatūros ir t. t.).
- Vieną po kito pristatykite kelis teiginius, kuriuos mokiniai turėtų įvertinti, arba temas, kurias norėtumėte pradėti nagrinėti. Pavyzdžiui: „Aš jaučiuosi pasirengęs šiandienos pamokoms“, „Esu laimingas po savaitgalio“, „Šiandien išmokau naujų dalykų“.

- Paprašykite norinčiųjų pasidalyti mintimis, kodėl jie pasirinko atitinkamas pozicijas.
- Vadovaukite aptarimui.

▪ Visi, kurie

Ši veikla tinkama kalbant apie kasdienes patirtis, norint išsiaiškinti mokinių požiūrį pradedant naują temą.

- Mokiniai sustoja ratu.
- Paaiškinkite, kad skaitysite įvairius teiginius ir prašysite tų, kurie sutinka su teiginiu, žengti žingsnį į priekį.
- Teiginių pavyzdžiai: „Visi, kurie jaučiasi mieguisti“, „Visi, kurie mėgsta krepšinį“, „Visi, kurie neparuošė namų darbų“. Paprašykite norinčiųjų pasidalyti mintimis, kodėl jie pasirinko tam tikras pozicijas.
- Vadovaukite aptarimui.

Mokytojo verbalinė ir neverbalinė kalba. Mokytojo verbalinė ir neverbalinė kalba yra svarbi nuo pirmos iki paskutinės pamokos minutės. Mokiniai pajunta mokytojo nuotaiką, vos tik jis įeina į klasę. Entuziastinga kūno kalba ir šypsena sužadina mokinio susidomėjimą ir padeda sukurti teigiamą mokymosi aplinką. Savo kūno kalba mokytojas rodo, kad yra pasirengęs klausyti ir bendrauti. Tai, kaip mokytojas kalba, turi būti mandagaus bendravimo pavyzdys. Tinkamai žiūrėdamas ir mandagiai kalbėdamas mokytojas padrąsina mokinius dalyvauti pamokos veikloje. Gerą mokymosi aplinką bus lengviau kurti, jeigu mokytojas žinos mokinių vardus ir į juos kreipsis vardais.

Pagarbus bendravimas. Pagarbų elgesį skatinantis bendravimas klasėje ne tik padeda kurti teigiamus tarpusavio santykius, bet ir puoselėja mokinių pasitikėjimą savimi bei padeda jiems siekti akademinės sėkmės.

Teigiama mokymosi aplinka sukurama, kai mokytojas skatina mokinius išlaikyti pagarbų bendravimo toną arba tinkamai reaguoja į mokinių prieštaramą bei patyčias. Taip pat svarbu taikyti metodus, kurie įtraukia visus mokinius ir tinka kiekvieno individualiam mokymosi stiliui ir tempui.

Svarbus pamokos elementas yra tai, kaip mokytojas reaguoja į mokinių veiklos rezultatus. Mokytojas neturėtų reaguoti vertindamas, teisdamas arba „kabindamas etiketes“. Mokytojo reakcija bus tinkama, jeigu vietoj žodžių „nuostabu“, „puiku“, „fantastiška“ jis pasakys „ačiū tau“, „gerai“. Vertinant mokinio pasiekimus ir pažangą pageidautina vengti įvertinimų, kurie neteikia jokios konkrečios informacijos. Pavyzdžiui, lakoniška frazė „šaučiau padirbėta“ galėtų būti pakeista žodžiu arba sakiniu, apibūdinančiu, kodėl mokytojas taip mano. Stebint pasiekimus ar pažangą, teigiamo vertinimo ir mokytojo padaršinių mokiniams labai reikia, todėl mokytojas turėtų sakyti padaršinančius žodžius kiekvienam klasėje ir rasti kad ir menkiausią priežastį pasidžiaugti kiekvieno mokinio pastangomis. Būdas, koku išreiškiamas paskatinimas, priklauso nuo situacijos, grupės tarpusavio santykių ir mokinių amžiaus. Taigi, **1)** mokytojas gali tai daryti individualiai, ne prieš visą klasę (pavyzdžiui, su paaugliais arba lėtai pažangą darančiais mokiniais), **2)** mokytojas gali tai daryti individualiai, bet prieš visą klasę, tačiau tik akcentuodamas padarytą pažangą arba **3)** mokytojas gali teigiamai įvertinti visą klasę / grupę.

Reagavimas į mokinių pasipriešinimą. Ne visos pamokos vyksta taip, kaip suplanuota, pasitaiko nenumatytų ir nepageidaujamų dalykų. Pamoką gali sutrikdyti daug veiksnių: prieš pamokas arba už mokyklos ribų nutikę įvykiai, fizinė mokinių savijauta, konfliktai, mokymosi spragos ir kt. Drąsindamas mokinius galvoti ir diskutuoti mokytojas gali susidurti su pasipriešinimu.

Reaguojant į mokinių priešinimąsi, rekomenduojama:

- įvardyti mokinio jausmus ir į juos reaguoti, pavyzdžiui: „Matau, kad esi susierzinęs“, „Matau, kad jautiesi nesaugiai“;
- diskutuoti su mokiniais apie pasekmes, galinčias kilti, jeigu jie nedalyvaus atliekant užduotį.

Konfidencialumas. Konfidencialumas yra jautri tema, ypač pradinėse klasėse. Jaunesnio amžiaus mokiniai gali labai atvirai pasakoti apie savo šeimą ir draugus. Mokytojas, išgirdęs, kad mokiniai dalijasi mintimis apie tai, kas gali tapti patyčių priežastimi ar informacija apie smurtą namuose, savęs žalojimą ir t. t., turėtų sustabdyti mokinį ir pakeisti temą. Tačiau į tai **būtina** atkreipti dėmesį ir po pamokų pasikalbėti su mokiniu apie nerimą sukėlusius dalykus. Toks pokalbis ir mokytojo dėmesys gali padėti užkirsti kelią netinkamam elgesiui ar sustiprinti mokinį⁶⁴.

Didelės ir mažos rizikos veiklos. Pradėti daryti naują, neįprastą dalyką klasėje neretai yra iššūkis. Naujus mokymo metodus turėtume diegti po truputį. Mokytojas, pradėjęs nuo mažos rizikos veiklos (pavyzdžiui, individualus darbas), gali pamažu pereiti prie didelės rizikos veiklų: darbo komandoje, ilgalaičių projektų ir aktyvaus dalyvavimo pamokoje⁶⁶. Mokytojui rekomenduojama metodus parinkti ypač atsargiai, nepamiršti, kad taikant kai kuriuos metodus reikalingi geri mokinių tarpusavio santykiai. Įvertinęs pasirinkto metodo rizikingumą, mokytojas galės numatyti jo taikymo rezultatus. Rizika bus mažesnė, jeigu mokytojas įsigilins į pateiktas metodo taikymo instrukcijas ir įsitikins, kad mokiniai gerai jį supranta⁶⁷.

Dėmesio sutelkimas į teigiamą elgesį. Suaugusieji yra linkę manyti, jog normalu ir įprasta, kai vaikai elgiasi tinkamai. Todėl vaikų elgesys, neatitinkantis priimtų elgesio normų, patraukia daugiausia dėmesio. Suaugusieji sugeba priversti vaiką paklusti, tačiau nėra garantijos, kad vaikui atsidūrus aplinkoje, kurioje nėra suaugusiųjų, jo elgesys nepasikeis. Todėl mokytojams derėtų pastebėti tinkamą ir teigiamą elgesį klasėje bei atkreipti į jį dėmesį. Papildomas dėmesys teigiamam elgesiui skatina mokinius ir toliau taip elgtis, net jeigu suaugusiųjų nėra šalia. Pavyzdžiui, jeigu mokiniai bendradarbiauja, pasakykite: „Pastebėjau jūsų gebėjimus bendradarbiauti atliekant užduotį“, arba, jeigu pamoka vyko produktyviai – padėkoti mokiniams. Siekdamas išmokyti mokinius pastebėti savo darbo sėkmingumą ir tuo pasidžiaugti, mokytojas turėtų skatinti mokinius padėkoti vienas kitam atlikus užduotį. Tai prisideda prie palankaus požiūrio į bendradarbiavimą ugdymo.

Siūlomos veiklos

▪ Autoportretas

Mokiniai dalijasi savo emocijomis ir jausmais apie gyvenimą ir kasdienybę,

⁶⁶ LIONS QUEST program, Skills for Growing, 2015

⁶⁷ LIONS QUEST programs, Skills for Action, 2015

taip geriau suvokdami save, savo elgesio ypatumus, asmeninius tikslus.

- Mokiniai kiekvieną savaitę dienoraštyje aprašo tai, kuo džiaugiasi ar dėl ko liūdi. Nepamirškite, kad tai dienoraštis – jei norite jį skaityti, reikia gauti mokinio leidimą.
- Kiekvienas mokinys papasakoja apie teigiamus savo bendraklasio bruožus ar elgesį.
- Mokiniai laisvai kalbasi apie savo emocijas ir mintis. Nepamirškite, kad tokiems pokalbiams turi būti sukurta tinkama aplinka.

▪ Istorijų pasakojimas

Tai galimybė mokytojui papasakoti įvairias istorijas siekiant valdyti / aptarti tinkamą elgesį / emocijas, taip pat pakviesti mokinius pasidalyti savo istorijomis porose ar mažose grupėse siekiant ugdyti naujus įgūdžius.

- Mokytojas duoda užduotis, lavinančias neverbaliinę komunikaciją ir skatinančias naudoti veido išraišką bei kūno kalbą reiškiant emocijas ir iliustruojant elgesį, apie kurį pasakojama.
- Mokytojas leidžia mokiniams kurti savo pačių istorijos versiją (adapuoti ir improvizuoti).
- Mokytojas skatina veiklas, kurios įkvepia mokinius bendradarbiauti ir ugdo klausymosi įgūdžius.

▪ Paskelbk tai

Šią veiklą galima pasitelkti, kai mokytojas pastebi, kad mokiniai prisideda prie klasės ir bendruomenės gerovės.

- Mokytojas stebi mokinius ir atkreipia dėmesį į tinkamą elgesį.
- Ant lapelio aprašo šį elgesį ir tai, kodėl jis yra tinkamas.
- Stende iškabina visų vaikų vardus su nuotraukomis.
- Priklijuoja lapelius su tinkamo elgesio pavyzdžiais prie atitinkamų mokinių vardų.
- Paskatina mokinius teikti konstruktyvų grįžtamąjį ryšį vienas kitam.

Taisyklės. Mokyklose paprastai būna kelių tipų elgesio taisyklės:

- mokyklos taisyklės, apibrėžiančios elgesį, kurio tikimasi visose mokyklos erdvėse (klasėse, koridoriuose, žaidimų aikštelėje, mokyklos autobuse ir t. t.);
- saugumo taisyklės, skirtos saugumui ir sveikatos saugai mokykloje užtikrinti (tai aktualu informacinių technologijų klasėse, naudojantis elektronikos ir kitais įrankiais);
- mokytojo nustatytos klasės taisyklės (padedančios sėkmingai atlikti užduotis ir pasiekti susitarimus).

Siekiant išlaikyti tarpusavio santykius grįstą mokymosi aplinką, mokytojui rekomenduojama aptarti su mokiniais, kokio elgesio tikimasi klasėje, kokių taisyklių reikėtų laikytis kalbant, judant, reiškiant emocijas, teikiant pagalbą kitiems ir kt.

Patarimai, kaip sukurti bendrąsias klasės taisykles:

- Kuriant taisykles dalyvauja visi klasės mokiniai ir jų mokytojas.

- Taisyklių / susitarimų neturi būti per daug, kad būtų lengva prisiminti (jeigu mokiniai turi elgesio problemų, taisyklių sąrašas turėtų būti kuo trumpesnis).
- Lūkesčiai dėl elgesio – aiškiai apibrėžti ir lengvai atpažįstami. Pavyzdžiui: „Kai vienas kalba, kiti klausosi“ arba „Atvykstame laiku“.
- Visos taisyklės / susitarimai nurodo teigiamo elgesio pavyzdžius, o ne tai, kas draudžiama.
- Lūkesčiai dėl elgesio aiškiai užrašyti ir pakabinti ant sienos gerai matomoje vietoje.
- Kad mokiniai geriau įsimintų elgesio lūkesčius, taisykles / susitarimus galima iliustruoti, sukurti tam skirtą plakata, dainą, eilėrašį ar pan.
- Mokytojas reguliariai diskutuoja su klase, kaip sekasi laikytis taisyklių / susitarimų, prireikus taisykles koreguoja, kad jos tiktų keičiantis situacijai, atšvenčia sėkmę.
- Taisyklės / susitarimai taikomi tiek mokiniams, tiek mokytojui. Pavyzdžiui, jeigu prašoma mokinių nesinaudoti telefonu pamokų metu, tokia pati taisyklė galioja ir mokytojui.

TYLOS signalas. Šis signalas naudojamas dirbant grupėse arba baigus vieną veiklą ir pradėdant naują. TYLOS signalas padeda mokiniams išsiugdyti savitvardą, leidžia mokytojui taupyti laiką ir išvengti drausmės problemų.

Kai mokytojas paskelbia TYLOS signalą (pavyzdžiui, pakelia ranką), mokiniai, laikydami susitarimo, taip pat nutyla ir nutraukia visą veiklą, rodydami tą patį signalą.

Humoras. Humoras yra būtina geros pamokos sąlyga. Jis suteikia pamokai lengvumo jausmą, sumažina stresą ir pagerina tarpusavio santykius, nors yra rizika, kad humoras išbalansuos pamoką; jeigu humoras skiriamas konkrečiam mokiniui, tai gali paskatinti patyčias ir destruktiviai paveikti tarpusavio santykius. Humoras ir juokas, nukreipiamas į save, niekada nepakenks santykiams. Humoras taip pat turi būti susijęs su pamokos tema ar situacija.

Įvairiapusis ir įvairus mokymas(is). Naują informaciją vaikai įsimena skirtingai. Vieniems mokiniams lengviau tai daryti skaitant, kitiems – piešiant arba klausantis. Kuo daugiau įvairių mokymo metodų mokytojas taikys, leisdamas mokiniams skaityti, rašyti, kalbėti ir klausytis, kalbėti vieniems su kitais, jeigu įmanoma, judėti, dainuoti ir piešti, tuo geriau mokiniai įsimins pamokos medžiagą. Todėl rekomenduojama klasėje suteikti galimybę mokytis tokiu būdu, koks mokiniams tinkamiausias. Viena iš klaidų – nurodyti, ko mokiniai neturėtų daryti, kad prisimintų, pavyzdžiui: „Neužsirašinėkite, ir taip prisiminsite“ arba „Nerašykite, bus parašyta knygoje“. Tokios mokytojo nuorodos apriboja mokinių aktyvumą ir trukdo jiems įsitraukti į mokymosi procesą.

4.4 Mokymo(si) metodai, skirti stiprinti SEU

Pamokoje svarbi kiekviena minutė. Tinkamai parinkti mokymo(si) metodai gali padrąsinti mokinius aktyviai dalyvauti pamokoje, prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi ir būti aktyviais mokymosi proceso dalyviais. Tam tikri metodai gali padėti mokiniams ne tik geriau išmokti akademinio

dalyko turinį, bet ir socialinių bei emocinių įgūdžių.

Toliau esančioje MATRICOJE pristatomi mokymo(si) metodai padeda stiprinti mokinių socialinius ir emocinius įgūdžius ir kurti saugią mokymosi aplinką. Saugumas yra esminė sąlyga skatinant mokinių aktyvumą ir padedant jiems gauti kuo daugiau naudos iš mokymuisi skirto laiko.

7 lentelėje pateikti ryšiai tarp mokymo(si) metodų, formuojamojo vertinimo strategijų ir SEU pasiekimų aprašų 4 klasei (9–10 metų amžiaus vaikams) ir 8 klasei (13–14 metų amžiaus vaikams). Ši matrica gali būti naudinga planuojant pamoką ir pasirenkant mokymo metodus, kurie bus naudojami formuojamojo vertinimo metu.

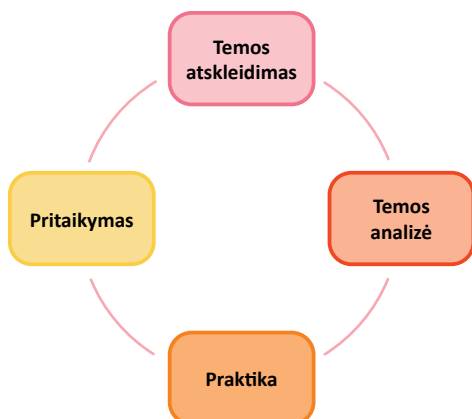
7 lentelė. MATRICA: SEU pasiekimų aprašai ir formuojamojo vertinimo strategijos

SEU pasiekimo aprašas Formuojamojo vertinimo strategija	1 tikslas Ugdysis savimonės ir savitvados įgūdžius sėkmei mokykloje ir gyvenime pasiekti.	2 tikslas Pasitelkti socialinį sąmoningumą ir bendravimo įgūdžius teigiamiems tarpusavio santykiams kurti ir palaikyti.	3 tikslas Parodyti sprendimų priėmimo įgūdžius ir atsakingą elgesį asmeniniame, mokyklos ir bendruomenės gyvenime.
1. Sutarti dėl mokymosi lūkesčių ir sėkmės kriterijų	Mokymosi tikslų nustatymas <i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> Darbas grupėje Demonstravimas / modeliavimas Mokymasis žaidžiant Schemas ir vizualizavimas	Mokymosi tikslų nustatymas <i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> Darbas grupėje Mokymasis žaidžiant	Mokymosi tikslų nustatymas <i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> Darbas grupėje Demonstravimas / modeliavimas Mokymasis žaidžiant
2. Sudaryti sąlygas mokiniams parodyti tai, ką išmoko	<i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> <i>Laikas pagalvoti</i> Darbas grupėje Prasmingas pokalbis Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos Refleksija Schemas ir vizualizavimas	<i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> <i>Laikas pagalvoti</i> Darbas grupėje Prasmingas pokalbis Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos Refleksija	<i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> <i>Laikas pagalvoti</i> Darbas grupėje Prasmingas pokalbis Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos Refleksija
3. Teikti grįžtamąjį ryšį, kuris skatina tolesnį mokymąsi	Prasmingas pokalbis Grįžtamasis ryšys	Prasmingas pokalbis Grįžtamasis ryšys	Prasmingas pokalbis Grįžtamasis ryšys
4. Skatinti mokinius mokytis vieniems iš kitų	<i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> <i>Laikas pagalvoti</i> Darbas grupėje Prasmingas pokalbis Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos	<i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> <i>Laikas pagalvoti</i> Darbas grupėje Prasmingas pokalbis Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos	<i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> <i>Laikas pagalvoti</i> Darbas grupėje Prasmingas pokalbis Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos
5. Skatinti mokinius prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi	Mokymosi tikslų nustatymas Demonstravimas / modeliavimas Refleksija	Mokymosi tikslų nustatymas Refleksija	Mokymosi tikslų nustatymas Demonstravimas / modeliavimas Refleksija

Kiekvieną mokymo(si) metodą galima pritaikyti visose pamokose. Tačiau norint veiksmingai įgyvendinti siūlomus metodus, labai svarbu juos taikyti tinkamo pamokos etapo metu. Vadovaujantis universaliu mokymosi modeliu,

visas žmogaus mokymasis apima keturis etapus. Šis modelis taip pat žinomas kaip „Mokymosi ratas“.

7 paveikslas. Mokymosi ratas

8 lentelėje trumpai apžvelgiami pamokų etapai – jų tikslai, funkcijos, nauda mokiniams, mokytojų vaidmuo ir mokymo(si) metodai.

8 lentelė. Mokymosi etapų apžvalga⁶⁸

Etapas	Temos atskleidimas	Temos analizė	Praktika	Pritaikymas
Tikslas	Sužadinti susidomėjimą.	Susipažinti su nauja informacija ir įgūdžiais.	Integruoti naują informaciją ir įgūdžius.	Pritaikyti informaciją ir įgūdžius realiame gyvenime.
Funkcijos	Iškelti klausimus, į kuriuos bus atsakyta pamokos / temos nagrinėjimo metu. Išsiaiškinti turimas žinias.	Pristatyti informaciją. Surinkti informaciją ir duomenis. Stebėti ir aprašyti.	Analizuoti surinktą informaciją, palyginti, priskirti prioritetus ir reikiamas kategorijas.	Naudoti naują informaciją kam nors sukurti arba pritaikyti realiame gyvenime.
Nauda mokiniui	Mokytojas sužino, kokios yra mokinių žinios ir ką mokiniai nori išmokti pamokoje.	Mokytojas įvairiais būdais renka informaciją, kuriai panaudoti reikalingos kiekvieno mokinio unikalios kompetencijos.	Organizuoja, klasifikuoja ir kategorizuoja naują informaciją. Susieja informaciją su turimomis žiniomis ir patirtimi.	Tyrinėja būdus, kaip panaudoti informaciją realiame gyvenime.
Mokytojo vaidmuo	Įvertinti, ką mokiniai žino ir kokių įgūdžių bei žinių turi įgyti.	Parengti trumpus pristatymus. Modeliuoti mokymosi ir mąstymo strategijas. Pakviesti ekspertus. Sudaryti galimybes mokytis.	Organizuoti individualias ir grupines veiklas, padedančias suprasti informacijos reikšmę.	Įgalinti mokinius išreikšti savo žinias įvairiais būdais. Padrąsinti pritaikyti išminktą turinį už klasės ribų.
Mokymo metodai	Mokymosi tikslų nustatymas Galvok – Porose – Dalinkis Laikas pagalvoti Darbas grupėje Prasmingas pokalbis Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos Schemos ir vizualizavimas	Galvok – Porose – Dalinkis Laikas pagalvoti Darbas grupėje Prasmingas pokalbis Demonstravimas / modeliavimas Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos Refleksija Schemos ir vizualizavimas	Galvok – Porose – Dalinkis Laikas pagalvoti Darbas grupėje Demonstravimas / modeliavimas Mokymasis žaidžiant Kinestetinės veiklos Refleksija Schemos ir vizualizavimas Grįžtamasis ryšys	Galvok – Porose – Dalinkis Laikas pagalvoti Kinestetinės veiklos Refleksija Schemos ir vizualizavimas Grįžtamasis ryšys

Geraai parengta ir suplanuota pamoka yra esminė mokinio mokymosi sėkmės prielaida. Ruošdamasis pamokai⁶⁹ mokytojas turėtų:

- apsvarstyti, kaip mokiniams paaiškinti, ką jie turės išmokti ir kodėl jiems to reikia;
- pasirinkti demonstravimo metodą, padėsiantį išsamiai paaiškinti temą ir tai, kas turi būti išmokta;
- nuspręsti, kaip paskatinti mokinius pakartoti tai, ką jie mokosi, ir padrąsinti pademonstruoti savo žinias;
- pasirinkti tinkamus mokymo metodus, kurie bus naudojami pamokos metu;
- planuoti mokinių užduotis;
- planuoti stebėsenos procesą;
- planuoti grįžtamąjį ryšį, skatinantį mokinius judėti pirmyn.

4.5 Mokymo(si) metodai

Pagrindinis toliau aprašytų mokymo ir mokymosi metodų tikslas yra palaikyti gerais tarpusavio santykiais grįstą mokymosi aplinką, kuri stiprintų mokinių socialines ir emocines kompetencijas ir padėtų jiems išlaikyti susidomėjimą mokymosi procesu⁷⁰.

Tolesnėje dalyje išvardyta 11 mokymo(si) metodų. Kiekvieno metodo aprašyme pateikiama tokia informacija:

- kuriame pamokos etape rekomenduojama naudoti metodą;
- bendras metodo aprašymas;
- išsamios instrukcijos, kaip taikyti metodą;
- veiklų, kurias galima vykdyti klasėje, pavyzdžiai;
- sąsaja tarp metodo ir SEU pasiekimo aprašo;
- sąsaja tarp metodo ir formuojamojo vertinimo strategijos;

Metodų aprašuose pristatomi nuoseklūs mokymo(si) proceso žingsniai, leidžiantys mokiniams praktikuotis, modeliuoti situacijas, demonstruoti savo įgūdžius, idėjas, žinias ir padrąsinti juos stebėti bei įvertinti savo pačių mokymąsi.

Mokymo(si) metodai, skirti stiprinti SEU pamokose ir kitose ugdomosiose veiklose:

⁶⁹ Charlton, 2005

⁷⁰ Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2015

1. Mokymosi tikslų nustatymas

Pamokos etapas:
temos atskleidimas

Aprašymas

Tikslų nustatymas yra tikslingo ir individualizuoto mokymosi pagrindas. Jis leidžia mokiniams pasirinkti, ko ir kaip jie nori pasiekti mokykloje, todėl galimybė nustatyti tikslus juos įtraukia ir motyvuoja. Mokytojo vaidmuo – pristatyti temą ir padėti mokiniams nustatyti savo mokymosi tikslus.

Susidomėjimas neretai prarandamas tada, kai mokomieji dalykai yra neaiškūs arba nesuprantami. Taigi, mokymosi tikslai turi būti mokiniui asmeniškai aktualūs, suprantami, susiję su jo aplinka, patirtimi ir pritaikyti prie jo kasdienės veiklos. Aiškumas ir aktualumas padeda mokiniui geriau suprasti, ko jis šiuo metu mokosi, ir suvokti patį mokymosi procesą.

Nustatant mokymosi tikslus labai svarbu, kad tikslas ir sprendimas, kaip jį pasiekti, priklausytų nuo paties mokinio, o ne nuo kitų asmenų. Tai gali būti pasiekta suskaidant tikslo siekimo procesą į atskirus etapus ir suteikiant mokiniams galimybę pasirinkti, nuo ko pradėti, kokius žingsnius atlikti (gal ne visus žingsnius konkrečiam mokiniui reikės atlikti, galbūt jis jau juos atliko anksčiau). Šis mokymosi būdas, „žingsnis po žingsnio“, leidžia mokiniams priimti savo sprendimus ir motyvuoja įsitraukti į mokymosi procesą.

Mokytojas gali padėti mokiniams nustatyti savo tikslus pasitelkiant metodą *S.M.A.R.T.*, kuris pateikia sėkmingo tikslo nustatymo kriterijus⁷¹.

S.M.A.R.T. tikslai turėtų būti:

- Suprantami (aiškūs, paprasti, protingi, svarbūs).
- Matuojami (išmatuojami, prasmingi, pagrįsti).
- Aktualūs (protingi, realistiški, atitinkantys turimus išteklius, grįsti rezultatais).
- Realūs (suderinti, pasiekiami).
- Terminuoti (turintys aiškius ir konkrečius terminus).

Instrukcijos:

1. Mokytojas pristato temą pagal mokymo programą. Rekomenduojama pasitelkti įvairią vaizdinę medžiagą.
2. Mokytojas paprašo mokinių pagalvoti apie individualius / bendrus klasės tikslus. (Mokytojas gali pasiūlyti mokiniams pavartyti vadovėlį, perskaityti šiek tiek informacijos internete arba pasikalbėti su draugu).
3. Mokytojas moderuoja diskusiją apie individualių / bendrų tikslų nustatymą.
4. Po diskusijos su mokytoju mokiniai suformuluoja savo individualius / bendrus tikslus.
5. Mokiniai užrašo savo individualius tikslus arba mokytojas užrašo jų bendrus tikslus.
6. Mokytojas nustato laiką, kada mokiniai galės aptarti savo pažangą siekiant asmeninių / bendrų tikslų.

⁷¹ SMART Goals: How to Make Your Goals Achievable, n.d.

Pavyzdžiai:

Žinau, noriu žinoti, sužinojau

Žinau, noriu žinoti, sužinojau yra instrukcinio pobūdžio metodas, kuris įtraukia mokinius į naują temą, aktyvuoja jų jau turimas žinias atitinkama tema, leidžia mokiniams suformuluoti savo tikslus ir stebėti mokymosi pažangą.

Instrukcija:

1. Mokytojas paklausia, ką mokiniai ŽINO apie tą temą.
2. Mokytojas taiko metodą *Galvok – Porose – Dalinkis* (žiūrėti _____).
3. Mokytojas paprašo mokinių pagalvoti apie tai, KĄ JIE NORĖTŲ ŽINOTI apie tą temą.
4. Mokytojas taiko metodą *Galvok – Porose – Dalinkis*.
5. Baigus atskirą mokymosi procesą (pavydžiui, po specifinės veiklos, pamokos pabaigoje, pabaigus temą), mokytojas paklausia mokinių, ką jie SUŽINOJO.
6. Mokytojas naudoja 3 lygmens aptarimą (pvz., *Galvok – Porose – Dalinkis*; refleksija, Refleksijos piramidė) (žiūrėti _____ ir _____ psl.).

Sąsaja su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Pagerės mokinių gebėjimas įvardyti žingsnius, kuriuos reikia atlikti norint pasiekti tikslą, ir siekiant tikslo stebėti savo pažangą. Mokiniai išmoks apibūdinti interesus ir įgūdžius, kuriuos jie nori išsiugdyti, ir kaip aplinkiniai (bendraklasiai, bendraamžiai, šeimos nariai ir kt.) gali padėti jiems siekti savo tikslų.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai išmoks nustatyti trumpalaikius tikslus, sudaryti planą, kaip juos pasiekti, ir analizuoti, kodėl tikslas buvo arba nebuvo pasiektas.

Mokiniai nustatys, kaip jų asmeninės savybės veikia jų pačių pasirinkimus ir siekius; analizuos, kaip aplinkinių pagalba mokykloje ir bendruomenėje gali būti panaudota siekiant savo tikslų.

Sąsaja su formuojamuoju vertinimu

Nr. 1. Ši veikla tiek mokytojams, tiek mokiniams padės išnagrinėti lūkesčius ir sėkmės kriterijus.

Nr. 5. Metodas leidžia kiekvienam mokiniui individualiai įvertinti savo turimas žinias ir mokymosi lūkesčius.

2. Galvok – Porose – Dalinkis

Pamokos etapas:
visi etapai

Aprašymas

Metodas *Galvok – Porose – Dalinkis* leidžia mokiniams iš pradžių individualiai apmąstyti klausimą, tada pasidalyti savo mintimis su porininku, galiausiai – su visa klase. Šis metodas skatina įsitraukti, ugdo bendravimo įgūdžius ir padeda mokiniams geriau suprasti reikiamą temą. Tokiu būdu stimuliuojamas mąstymas, mokymasis praturtinamas leidžiant mokiniams pasidalyti savo mintimis porose ir aptarti idėjas klasėje.

Šis metodas padeda mokytojui sukurti saugią aplinką klasės veiklai. Siekiant optimalaus efekto, šis metodas turėtų būti naudojamas kartu su metodu *Laikas pagalvoti* (žiūrėti 63 psl.).

Instrukcijos:

1. Mokytojas parenka konkrečią užduotį ar klausimą.
2. GALVOK: mokytojas užduoda specifinius klausimus apie einamą temą. Mokiniai apmąsto (7–10 s) tai, ką jau žino arba išmoko šia tema.
3. POROSE: mokytojas suskirsto mokinius poromis arba mažomis grupelėmis. Mokiniai pasidalija savo mintimis su porininkais arba savo grupelės nariais.
4. DALINKIS: mokytojas praplečia veiklą ir pasiūlo pasidalyti mintimis su visa klase.
5. Mokytojas stebi procesą ir prireikus reaguoja.

Pavyzdžiai:

- Dalis GALVOK įgyvendinama skatinant mokinius apmąstyti savo žinias, jas iliustruoti ar ką nors užrašyti šia tema.
- Dalis POROSE įgyvendinama prašant mokinių pasidalyti savo mintimis šia tema arba paieškoti požiūrių panašumų ir skirtumų.
- Dalis DALINKIS įgyvendinama prašant mokinių pasidalyti mintimis su visa klase arba grupe.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai išmoks veiksmingai klausytis kitų, pagerės jų gebėjimai identifikuoti žodines ir nežodines užuominas, atskleidžiančias, kaip gali jaustis kiti. Mokiniai suvoks, kad skirtingi žmonės gali tas pačias situacijas išgyventi nevienodai, ugds savo gebėjimus veiksmingai spręsti konfliktus. Mokiniai pagerins savo darbo grupėje įgūdžius.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai pademonstruos ir pagerins bendradarbiavimo ir darbo komandoje įgūdžius. Jie ugdys savo gebėjimus atpažinti aplinkinių jausmus ir požiūrį įvairiose situacijose. Mokiniai geriau supras, kaip vieno asmens elgesys gali paveikti kitus, ugdys gebėjimus analizuoti įvairius būdus teigiamiems tarpusavio santykiams kurti.

Sąsajos su formuojamuoju vertinimu

Šį metodą galima naudoti tiek vertinant kitų, tiek savo pasiekimus. Jį taip pat galima taikyti formuojamajam vertinimui prasmingo pokalbio metu (žiūrėti 68–69 psl.).

Nr. 1. Naudojamas siekiant patikslinti mokymosi tikslus, lūkesčius, kriterijus ir programą.

Nr. 2. Veikla *Galvok – Porose – Dalinkis* padeda mokytojui nedelsiant sužinoti, kaip mokiniams sekasi, stebėti jų socialinius ir emocinius įgūdžius dirbant kartu.

Nr. 4. Mokiniai padeda vienas kitam suprasti temą, paaiškina reikiamus temos aspektus vienas kitam. Dirbdami kartu mokiniai taip pat gerina savo bendravimo įgūdžius.

3. Laikas pagalvoti

Pamokos etapas:
visi etapai

Aprašymas

Laikas pagalvoti yra mokymo metodas, kai mokytojas, uždavęs klausimą, leidžia mokiniams 7–10 sekundžių pagalvoti. Tai nėra veltui iššvaistytas laikas. Jis suteikia mokiniams galimybę apgalvoti užduotus klausimus ir suformuluoti savo atsakymus. Prieš klausdamas mokytojas turėtų paaiškinti mokiniams metodo esmę.

Šis metodas grindžiamas tuo, kad formuluojant atsakymą vyksta daug pažintinių procesų, kuriems reikia laiko. Mokiniai turi informaciją apdoroti; apgalvoti, kas buvo pasakyta, pastebėta arba padaryta, suformuluoti atsakymą.

Šio metodo privalumai:

- išsamesni ir teisingesni mokinių atsakymai;
- mažiau atsakymų „Nežinau“;
- daugiau savanoriškų ir tinkamų atsakymų;
- daugiau atsakiusiųjų;
- geresni testų įvertinimai.

Instrukcijos:

1. Mokytojas užduoda klausimą.
2. Mokytojas sąmoningai skiria 7–10 sekundžių mokiniams apgalvoti savo atsakymus.
3. Mokytojas išklauso atsakymus.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai ugdydys gebėjimus gerbti savo ir kitų mokinių teises. Jie praktikuosis, kaip elgtis sudėtingose situacijose, ir išmoks, kaip reikia elgtis grupėje.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai įvertins, kaip sąžiningumas ir pagarba skatina atsižvelgti į kitus asmenis sprendimų priėmimo procese. Dirbdami kartu mokiniai taip pat gerina savo bendravimo ir komandinio darbo įgūdžius.

Sąsajos su formuojamuoju vertinimu

Laikas pagalvoti gali būti taikomas formuojamajam vertinimui prasmingo pokalbio metu (žiūrėti psl.).

Nr. 2. Suteikdamas mokiniams galimybę pagalvoti, mokytojas leidžia kiekvienam mokiniui parodyti savo mokymosi rezultatus.

Nr. 4. Mokiniai, kuriems reikia daugiau laiko atsakymams suformuluoti, gauna daugiau galimybių tai padaryti.

Aprašymas

Grupę galima apibūdinti kaip du ar daugiau asmenų, kurie yra susiję socialiniais ryšiais⁷². Darbas grupėje yra metodas, padedantis išmokyti mokinius dirbti bendradarbiaujant. Tai ypač svarbus įgūdis gyvenime. Kuo įvairesni grupės nariai, tuo daugiau mokiniai išmoksta. Dirbdami grupėje mokiniai mokosi diskutuoti, vysto lyderystės įgūdžius, mokosi prisidėti prie komandinio darbo rezultatų ir daugiau sužino apie save.

Darbas grupėje yra ne tik puikus įrankis žinioms įgyti, bet ir mokinių tarpusavio santykių būklei nustatyti. Jeigu mokiniai priešinasi darbui grupėje, gali būti, kad jiems trūksta darbo grupėje patirties arba jų santykiai su kitais grupės nariais yra prasti. Jeigu mokinių santykiai yra geri ir mokytojas reguliariai prašo mokinius dirbti grupėje, tai tampa įprastu ir veiksmingu būdu mokytis. Prieš organizuojant darbą grupėje reikia apgalvoti keletą aspektų.

▪ Mokytojo instrukcijų svarba

Prieš paskirdamas grupei užduotį, mokytojas turi pasakyti mokiniams, koks yra darbo grupėje tikslas, ir pateikti detalias instrukcijas. Jeigu mokiniai vykdydami grupinę užduotį turi pritaikyti teorines žinias, gautas pamokos metu, mokytojas turi pateikti vieną pavyzdį, kaip teisingai tai padaryti (demonstravimas / modeliavimas, žiūrėti psl.). Tik įsitikinus, kad mokiniai teisingai suprato užduotį, galima leisti jiems dirbti savarankiškai.

▪ Procedūra

Trumpalaikis darbas grupėje vykdomas pamokos metu ir gali būti glaudžiai susijęs su bet kuria pamokos dalimi. Užduotis paprastai būna trumpa ir jai atlikti nereikia jokių kitų įsipareigojimų.

Ilgalaikis darbas grupėje prasideda pamokos metu ir tęsiasi po pamokos. Planuojant ilgalaikį darbą grupėje mokinius reiktų supažindinti su ilgalaikio darbo grupėje etapais:

1) Subūrimas. Mokytojas suskirsto mokinius arba mokiniai patys pasiskirsto į grupes. Įvardijamas darbo grupėje tikslas, paskiriamos užduotys, aptariamas atsiskaitymo už darbą grupėje būdas, informuojama apie vertinimo sistemą, nustatomi terminai.

2) Susitarimai. Mokiniai grupėse pasiskirsto vaidmenimis, darbais, aptaria, kas, ką ir per kiek laiko turi padaryti ir kur reikės susitikti toliau dirbti kartu.

3) Konfliktų valdymas. Mokiniai sutaria dėl darbo grupėje taisyklių, aptaria, ką reikės daryti, jeigu kuris nors iš narių neįvykdys savo įsipareigojimų.

4) Veikla. Mokiniai dirba su grupės užduotimi ir vykdo savo įsipareigojimus.

5) Pristatymas ir įvertinimas. Ruošdamiesi pristatyti savo darbo rezultatus mokiniai repetuoja ir tikrina padarytą darbą. Po to jie pristato savo darbo rezultatus klasei, gauna mokytojo įvertinimą ir švenčia savo pasiekimus.

Visi šie etapai išsamiai aptariami su mokiniais prieš leidžiant jiems dirbti po pamokų. Ilgalaikis darbas grupėje gali trukti keletą dienų, savaitę ar mėnesį. Jis gali vykti bet kurioje pamokoje ir integruoti įvairius mokymo metodus: projektinį mokymąsi, problema grįstą mokymąsi ir mokymąsi tarnaujant. Šie mokymo metodai leidžia mokiniams įgyti žinių ir įgūdžių realiame gyvenime sprendžiant realias problemas. Mokiniai gauna galimybę pritaikyti klasėje sužinotą informaciją, o dirbdami kartu jie gerina savo bendravimo ir komandinio darbo įgūdžius.

Daugiau informacijos apie minėtus metodus rasite priede C1.

▪ Grupės dydis

Organizuojant darbą grupėje ypač svarbu atsižvelgti į jos dydį. Grupės dydis priklauso nuo užduoties pobūdžio.

Veiksmingiausia yra dviejų asmenų grupė, nes mokytojui lengva stebėti poroje dirbančius mokinius ir užtikrinti, kad abu dalyvautų atliekant užduotį. Dirbdami porose mokiniai kuria tarpusavio santykius, mokosi bendradarbiauti, priimti asmeninius ir bendrus sprendimus. Mokiniai išmoksta kalbėti vieni su kitais, klausytis vieni kitų, užduoti klausimus ir atsakyti tinkamu būdu.

Grupės dydis priklauso nuo veiklos pobūdžio. Siekiant išlaikyti mokinių sudomėjimą rekomenduojama sudaryti 3–5 asmenų grupes, išskyrus atvejus, kai konkretaus mokymo metodo arba žaidimo taikymo instrukcijoje nurodyta kitaip (pavyzdžiui, *Durstinys* (žiūrėti) arba žaidimas (žiūrėti psl.)).

▪ Grupės narių vaidmenys

Jeigu užduotis daugiafunkcinė (rašymas, diskusijos, sprendimų priėmimas, laiko planavimas, aprūpinimas ištekliais), rekomenduojama, kad mokytojas, skirdamas grupei užduotį, mokytų mokinius paskirstyti grupės narių vaidmenis. Tradiciniai grupės narių vaidmenys: vadovas, sekretorius, oratorius, tiekėjas, sekundantas. Ilgalaikiams projektams rekomenduojama pasitelkti dar vieną funkciją atliekantį narį – metraštininką.

Jeigu mokinių santykiai geri ir jie yra įsitraukę į užduoties vykdymą, mokytojas gali leisti mokiniams patiems pasirinkti vaidmenis – kiekvienas turėtų išbandyti visus vaidmenis. Taip mokiniams suteikiama galimybė prisiimti atsakomybę už vadovavimą grupės darbui, parūpinti reikiamų priemonių, pristatyti atliktą darbą ir kt.

▪ Individuali atskaitomybė

Kiekvienas grupės narys turi atsiskaityti grupei. Organizuodamas darbą grupėje mokytojas turėtų užtikrinti, kad kiekvieno grupės nario indėlis būtų pastebėtas ir kiekybiškai įvertintas, naudojantis mokytojo parengta taškų sistema arba rubrika, kitų grupės narių.

Instrukcijos:

1. Mokytojas suskirsto klasę į grupes po 3–5 mokinius.
2. Mokytojas užduoda klausimą arba skiria grupėms užduotis. (Jeigu mokytojas užduoda klausimą, turėtų būti taikomas metodas *Laikas pagalvoti* (žiūrėti)); jeigu mokytojas paskiria sudėtingesnę užduotį, mokiniai turėtų pasi-

skirstyti pagrindinius grupės narių vaidmenis ir atitinkamas užduotis).

3. Mokytojas skiria laiko užduočiai įvykdyti arba atsakyti į klausimą.

4. Kiekviena grupė pristato savo atsakymą arba atliktą užduotį. (Ataskaita gali būti žodinė arba rašytinė. Rašytines ataskaitas reiktų pakabinti ant sienos, kad mokiniai galėtų laisvai vaikščioti po klasę ir skaityti vieni kitų atsakymus.)

Pavyzdžiai:

Darbas poromis

Šios veiklos tikslas yra kiekvienam mokiniui suteikti galimybę būti aktyviam.

1. Mokytojas suskirsto klasę poromis arba mokiniai pasisuka į savo suolo kaimyną.
2. Mokytojas užduoda klausimus arba paskiria užduotį (mokytojas gali pasiūlyti metodą *Galvok – Porose – Dalinkis*, žiūrėti psl.).
3. Mokytojas surenka atsakymus.

Durstinys

Durstinys tai veikla, kai mokomasi mokant kitus. Šis metodas gali būti taikomas, kai reikia per trumpą laiką išanalizuoti daug informacijos. Metodas ypač efektyvus, kai naudojamas analizuojant pamokos temą.

1. Mokytojas suskirsto klasę į grupes. Mokinių skaičius grupėje turėtų sutapti su gautų užduočių arba atskirų skaitomų tekstų skaičiumi. Šios grupės vadinamos „Namų“ grupėmis.
2. Mokytojas paskiria kiekvienam grupės nariui po užduotį arba atskirą tekstą, skirtą atlikti / perskaityti klasėje arba po pamokų.
3. Mokytojas nustato laiką.
4. Mokiniai dirba individualiai.
5. Mokytojas paprašo mokinių sudaryti „ekspertų“ grupes. „Ekspertų“ grupės formuojamos iš skirtingų „Namų“ grupių narių, kurie atliko tą pačią užduotį arba perskaitė tą patį tekstą. Mokytojas paskiria užduotį „Ekspertų“ grupėms.
6. „Ekspertų“ grupės diskutuoja ir atkreipia dėmesį į svarbiausią informaciją, surinktą atliekant užduotis / skaitant tekstus ir / ar parengia trumpą prezentaciją / vizualizaciją.
7. Mokytojas paprašo mokinių sugrįžti į savo „Namų“ grupes.
8. Mokytojas paaiškina, kad kiekvienas mokinys turės laiko pasisakyti savo grupėje ir pristatyti „Ekspertų“ grupėje atliktą darbą. Kiekvienam mokiniui turėtų būti skiriama po 2–5 minutes.
9. Mokytojas stebi laiką.
10. Mokytojas vadovauja aptarimui.

Darbas paeiliui

1. Mokytojas nusprendžia, kokią užduotį pateikti mokiniams.
2. Mokytojas suskirsto mokinius į grupes pagal tai, kiek reikia veiksmų užduočiai atlikti. Mokinių grupėje turėtų būti tiek pat kiek užduočių atlikti reikalingų veiksmų.
3. Mokytojas paprašo kiekvieno grupės nario atlikti vieną užduoties veiksmą.
4. Mokytojas paprašo mokinių sujungti atliktas užduoties dalis į vieną.

Pastaba: kiekvienam mokiniui turi būti suteikta galimybė pabandyti atlikti kiekvieną veiksmą.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai sužinos, kaip tam tikros žodinės ir nežodinės užuominos atspindi aplinkinių savijautą. Mokiniai stebės, kuo skiriasi grupės nariai ir išmoks tai priimti. Mokiniai mokysis socialiai priimtino elgesio, analizuos, kaip veiksmingai dirbti grupėje.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai išmoks nuspėti ir identifikuoti kitų grupės narių jausmus ir nuomones bei pastebėti, kaip skirtingas elgesys paveikia aplinkinius. Mokiniai mokysis suprasti skirtingus grupės narius.

Mokiniai išmoks kurti teigiamus tarpusavio santykius su kitais. Jie sąmoningai bendradarbiaus veiksmingai dirbdami grupėje ir siekdami tikslų.

Sąsajos su formuojamuoju vertinimu

Nr. 1. Dirbdami grupėje, bendradarbiaudami ir klausydamiesi vienas kito mokiniai galės geriau suprasti mokymosi reikšmę ir sėkmės kriterijus.

Nr. 2. Leisdamas mokiniams dirbti grupėje mokytojas suteikia jiems daugiau galimybių parodyti, kaip jie supranta mokomojo dalyko esmę.

Nr. 4. Mokiniai padeda vienas kitam geriau suprasti temą. Be to, dirbdami kartu mokiniai ugdo tarpusavio santykių kūrimo ir bendradarbiavimo įgūdžius.

5. Prasmingas pokalbis

Pamokos etapas:
temos atskleidimas;
temos analizė

Aprašymas

Prasmingas pokalbis yra diskusija, kurios metu mokiniai kalbasi vieni su kitais, reaguoja į kitų dalyvių pasakytą informaciją ir ją toliau vysto, teikia savo pastebėjimus, idėjas, nuomones ar turimas žinias. Prasmingas pokalbis skatina mokinius pagrįsti savo nuomonę. Mokiniai išmoka formuluoti argumentus bei gerbti savo bendraamžių nuomonę. Prasmingas pokalbis ugdo vaikų gebėjimą mąstyti.

Prasmingo pokalbio metu mokytojas į kiekvieną klausimą priima mažiausiai tris atsakymus arba daugiau, jeigu tik tai įmanoma. Tai parodo, kad mokytojas nesitiki vieno konkretaus atsakymo ir skatina mokinius mąstyti savarankiškai. Svarbu, kad mokytojas suteiktų mokiniams laiko pagalvoti (Laikas pagalvoti, žiūrėti) ir palauktų atsakymų prieš juos komentodamas. Gavęs tris atsakymus, mokytojas gali padrąsinti mokinius dar labiau įsigilinti į asmeninę nuomonę: „Ką manote apie... (nurodomas konkretus dalykas)?“, „Kodėl taip manai?“ ir pan. Kad mokiniai pažvelgtų iš kitos perspektyvos, galima užduoti tokius klausimus: „Galbūt yra kitas sprendimo variantas?“ arba „Kaip jūs pagrįstumėte ... poziciją?“

Prasmingas pokalbis gali būti kelių formų:

- Mokytojo vedama diskusija klasėje. Mokytojas vadovauja diskusijai, skatina mokinius įsitraukti, jei reikia, komentuoja, pataiso mokinių atsakymus ar pateikia informacijos, kurios mokiniams trūksta.
- Mokinių vedama diskusija mažose grupėse. Mokiniai diskutuoja grupėse (Darbas grupėse, žiūrėti) jiems duota tema, o mokytojas stebi mokinių darbą ir padeda, jei reikia.
- Diskusija poroje. Paskirta tema trumpai aptariama poroje. Diskusija poroje gali būti kaip mokytojo vedamos diskusijos dalis, siekiant paskatinti mokinius aktyviai įsitraukti.

Instrukcijos:

1. Mokytojas pradeda diskusiją, susijusią su pamokos tema.
2. Mokytojas paaiškina, kad kiekvienas šios mokomosios diskusijos dalyvis laikomas atsakingu, t. y. turėtų pagrįsti savo nuomonę argumentais ir įrodymais.
3. Mokytojas užduoda atvirojo tipo klausimus ir vadovauja mokiniams prasmingo pokalbio metu.
4. Mokytojas pakviečia norintįjį atsakyti į klausimą.
5. Mokytojas paprašo dviejų ar trijų mokinių papildyti pirmojo mokinio atsakymą.
6. Mokytojas vadovauja aptarimui.

Klausimų ir sakinių, vartotinių prasmingo pokalbio metu, pavyzdžiai:

Ar galėtum man daugiau papasakoti apie _____?
Ar gali pateikti dar vieną pavyzdį, kad aš suprasčiau?
Tai man primena apie _____, nes _____.
Tikiu, kad tai tiesa, nes _____.
Kodėl tu taip galvoji / taip sakai?
Ar negalėtų taip pat būti, kad _____?
Ar gali man pateikti pavyzdį iš teksto, kuris parodytų, kad _____?
Kur tekste galėčiau tai rasti?
Gal galėtum pakartoti?
Aš sutinku su _____, nes _____.
Norėčiau pridurti, kad _____.
Nesutinku su _____, nes _____.
Aš gerbiu tavo nuomonę, bet _____.
Aš išsprendžiau problemą _____.
Šis įrodymas rodo, kad _____.
Dar vienas būdas tai patikrinti yra _____.
Noriu paklausti apie _____.
Spėju / manau, kad _____.
Strategija, kurią naudoju, buvo _____.
Aš įrodžiau savo nuomonę _____.
Dar vienas to pavyzdys yra _____.
Galėčiau tai parodyti / įrodyti kitu būdu. _____.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai gebės atpažinti ir suprasti aplinkinių argumentus, nuomonę ir emocijas. Jie išmoks socialiai priimtino elgesio grupėje ir bendradarbiauti su įvairiais grupės nariais.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai gebės atpažinti kitų mokinių ir mokytojų emocijas ir elgesį įvairiose situacijose. Diskutuodami jie sugebės sąmoningai kurti ir palaikyti teigiamus tarpusavio santykius ir pasirinkti tinkamus būdus bendradarbiavimui skatinti bei konfliktams spręsti.

Sąsaja su formuojamuoju vertinimu

Nr. 2. Prasmingas pokalbis suteikia mokiniams galimybę pademonstruoti, kaip suprato naują informaciją, taikyti įvairius kognityvinius gebėjimus (analizę, sintezę, dėmesį, atmintį) ir socialinius bei emocinius įgūdžius.

Nr. 3. Prasmingas pokalbis yra labai glaudžiai susijęs su grįžtamoju ryšiu. Jis gali pagerinti grįžtamojo ryšio kokybę ir pagilinti pamokoje pateiktą informaciją.

Nr. 4. Prasmingas pokalbis paskatina mokinius mokytis vienas iš kito, klausyti kitų mokinių nuomonės. Dalyvaudami diskusijose mokiniai tobulina savo gebėjimus argumentuoti bei gilina žinias.

6. Demonstravimas / modeliavimas

Pamokos etapas:
temos analizė;
praktika

Aprašymas

Modeliuodami / demonstruodami naują elgesį arba veiksmą mokytojai gali sudominti mokinius ir paskatinti juos mokytis. Metodas leidžia mokytojui aiškiai parodyti, kaip pritaikyti naujas žinias ar įgūdžius.

Sebint demonstravimą / modeliavimą gerėja mokinių dėmesingumas, susikaupimas ir didėja tikimybė, kad jie lengviau prisimins ir geriau savarankiškai atliks užduotį. Demonstravimo / modeliavimo metu mokiniai klausosi aiškinimo ir stebi naują elgesį arba veiksmą, pavyzdžiui, kaip taikyti naują įgūdį ar atlikti tam tikrą užduotį.

Mokytojui baigus demonstruoti, mokiniai stengiasi patys pakartoti naują elgesį arba veiksmą.

Mokiniai gali mokytis stebėdami ne tik savo mokytoją, bet ir bendraklasius, todėl demonstruoti / modeliuoti mokytojas gali kartu su mokiniais arba paskatinti tai daryti vienus mokinius.

Jeigu demonstravimo / modeliavimo užduotį atlieka mokiniai, mokytojo vaidmuo yra labai specifinis. Jis turėtų atidžiai stebėti, ar mokiniai tinkamai modeliuoja / demonstruoja. Suklydus procesą reikėtų sustabdyti, kad mokiniai išvengtų neigiamos patirties. Atsižvelgdamas į situaciją, sustabdęs pasirodymą mokytojas gali paprašyti mokinių ištaisyti klaidą ir tada tęsti demonstravimą / modeliavimą, pradėti visų klasės mokinių diskusiją arba pats pademonstruoti / modeliuoti norimą elgesį arba veiksmą.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad prireikus demonstruoti / modeliuoti neigiamo pobūdžio elgesį arba veiksmą, šį vaidmenį turėtų atlikti tik suaugęs žmogus.

Instrukcijos:

1. Mokytojas aiškiai apibūdina modeliuojamą / demonstruojamą elgesį arba veiksmą, pabrėždamas esminius dalykus.

2. Mokytojas suskaido modeliuojamą / demonstruojamą elgesį arba veiksmą į smulkesnes ir lengviau išmokstamas dalis.

3. Modeliuodamas mokytojas garsiai mąsto, pateikia įvairių (gerų ir blogų) naujo elgesio arba veiksmo pavyzdžių.

4. Mokytojas motyvuoja mokinius mokytis rodydamas entuziazmą ir išlaikydamas klasėje darbingą nuotaiką.

5. Mokytojas įtraukia mokinius į veiklą periodiškai užduodamas klausimus, patikrindamas, ar jie gerai viską supranta.

6. Mokytojas paskatina mokinius pačius atlikti atitinkamą veiksmą ar įgūdį.

Pavyzdžiai:

Akvariumas

Šis metodas leidžia mokiniams stebėti savo mokytoją ir / ar bendraklasius jiems modeliuojant / demonstruojant naują elgesį bei praktikuotis patiems.

1. Mokytojas pakviečia savanorius padėti modeliuoti / demonstruoti naują elgesį.
2. Mokytojas ir savanoriai stovi klasės centre.
3. Mokytojas paprašo likusių klasės mokinių sustoti ratu aplink juos.
4. Centre stovinti grupė vadinama akvariumu; jų užduotis – aktyviai demonstruoti / modeliuoti naują elgesį. Likusieji mokiniai stebi.
5. Vėliau stebėjusieji mokiniai bando atlikti tokį patį veiksmą ir taip praktikuojasi.

Mąstyk garsiai

Metodas *Mąstyk garsiai* moko vaikus stebėti savo mintis skaitant tekstą.

1. Mokytojas paaiškina metodą.
2. Mokytojas parenka kiek sudėtingesnio teksto ištrauką arba naujos sąvokos apibrėžimą.
3. Mokytojas skaito tekstą ir garsiai mąsto apie perskaitytus dalykus.
4. Mokytojas gali užduoti klausimus, palaikančius metodą *Mąstyk garsiai*, pavyzdžiui: „Ką žinote šia tema? Ar suprantate, ką tik ką perskaičiau / pasakiau? Kokie aspektai yra patys svarbiausi?“
5. Mokytojas turėtų suteikti mokiniams progą išbandyti šį metodą individualiai, porose arba mažoje grupėje.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai išmoks apibūdinti veiksmus, reikalingus vykdant užduotį arba siekiant tikslių. Jie išmoks paaiškinti, kaip praktika padeda gerinti pasiekimus ir ugdyti įgūdžius. Mokiniai mokysis įveikti kliūtis ir kaip įvairiais būdais atlikti tą patį dalyką.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai pagerins savo gebėjimus siekti trumpalaikių tikslų, planuoti ir analizuoti savo pasiekimus. Mokiniai išmoks veiksmingai valdyti savo laiką ir ugdys organizacinius gebėjimus. Jie nagrinės, kaip tam tikri sprendimai gali paveikti jų akademinis pasiekimus.

Sąsajos su formuojamuoju vertinimu

Nr. 1. Modeliuodami / demonstruodami tam tikrą elgesį mokytojai gali nagrinėti mokymosi rezultatus ir klasės pasiekimų kriterijus. Tai susiję tiek su pamokos turiniu, tiek su pageidaujamu mokinių elgesiu.

Nr. 5. Modeliavimas / demonstravimas skatina mokinius įvertinti savo pačių elgesį ir priimti atsakomybę už savo pažangą.

7. Mokymasis žaidžiant

Pamokos etapas:
temos atskleidimas;
temos analizė;
praktika

Aprašymas

Mokytojai gali pasirinkti iš pateiktų žaidimų arba sukurti savo žaidimus, skirtus mokinių socialiniams ir emociniams įgūdžiams ugdyti bei akademinio dalyko turiniui geriau suprasti. Interaktyvūs žaidimai suvienija žmones, leidžia geriau susipažinti su kitais grupės nariais, įžiebta diskusijas arba pakeičia veiklos tempą. Mokymąsi žaidžiant galima įtraukti į kasdienį mokymąsi, tačiau svarbu pastebėti, kad žaidimo tikslas yra mokymosi rezultatai, o ne tik įsitraukimas į veiklą.

Toliau aprašomi kai kurie aspektai, kuriuos reiktų apgalvoti prieš pradėdant taikyti mokymosi žaidžiant metodą: rizikos lygis, kontaktiniai ar nekontaktiniai žaidimai, išteklių ir žaidimo erdvės.

Rizikos lygis

Renkantis žaidimus rekomenduojama atsižvelgti į rizikos lygį.

Rekomenduojama pradėti nuo mažiau rizikingų žaidimų ir po truputį riziką didinti. Kiekvienam mokiniui gali būti skiriamas skirtingo rizikos lygio žaidimas. Mokytojas turėtų nustatyti, kuriems mokiniams koks rizikos lygis gali tikti ir padėti jiems labiau pasitikėti savimi siekiant dalyvauti didesnės rizikos veikloje. Toliau pateikiamas rizikos lygių sąrašas:

- 1 lygis.** Apmąstymas ir individualus darbas.
- 2 lygis.** Idėjų užrašymas.
- 3 lygis.** Diskusija koku nors klausimu su vienu asmeniu.
- 4 lygis.** Diskusija koku nors klausimu mažoje grupėje.
- 5 lygis.** Kalbėjimas / pasirodymas prieš visą grupę kaip mažesnės grupės atstovui.
- 6 lygis.** Kalbėjimas / pasirodymas prieš visą grupę kartu su partneriu.
- 7 lygis.** Kalbėjimas / pasirodymas prieš visą grupę vienam⁷³.

Kontaktiniai ir nekontaktiniai žaidimai

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip mokiniai reaguoja į prisilietimą. Suteikite šiek tiek laiko mokiniams susipažinti pradėdami nuo žaidimų, kuriuos žaidžiant nereikia liestis vieniems prie kitų, tik vėliau, mokiniams perėjus į aukštesnį rizikos lygį, pradėkite žaidimus, kuriuose yra šiek tiek fizinio kontakto, pavyzdžiui, rankos paspaudimas.

Priemonės

Prieš pasirenkant žaidimą rekomenduojama apgalvoti, kokių reikės priemonių. Žaidimai gali būti skirstomi į rūšis:

- žaidimai, kuriems nereikia jokių priemonių;
- žaidimai, kuriems reikia pagrindinių priemonių, tokių kaip pieštukai, kėdės, popierius;
- žaidimai, kuriems reikia specialių priemonių, tokių kaip spausdinta medžiaga, virvė, daugiau laiko pasiruošti ir kt.

Erdvė

Esminis dalykas – pasirinkti žaidimui tinkamą erdvę. Svarbu atsižvelgti į tai, kiek reikės vietos. Ar gali mokiniai žaisti būdami vienoje vietoje, tiesiog sėdėdami savo suoluose arba stovėdami įprastoje klasėje su suolais? Galbūt žaidimui reikės daugiau erdvės, o kėdes bei stalus teks nustumti į šoną? Galbūt reikės dar didesnės erdvės, tokios kaip salė? O gal tinkamiausia šį konkretų žaidimą žaisti lauke?

Instrukcijos

1. Mokytojas parenka tinkamiausią pamokos temai žaidimą.
2. Mokytojas apgalvoja žaidimo tikslą ir nusprendžia, kuriame pamokos etape – temos atskleidimo, temos analizės, ar praktikos – bus žaidžiama.
3. Pamokos metu mokytojas paaiškina mokiniams žaidimo tikslą ir taisykles.
4. Kartu su keliais savanoriais mokytojas pademonstruoja, kaip žaisti žaidimą (demonstravimas / modeliavimas plačiau aprašytas psl.).
5. Mokiniai žaidžia žaidimą.
6. Aptarimo metu mokytojas stengiasi susieti mokinių patirtį su pamokos tema (*Kas? Kas iš to? Kas toliau? Žiūrėti*).

Pavyzdys

Vaidmenų žaidimai

Vaidmenų žaidimai yra tokie žaidimai, kai dalyviai atlieka tam tikrus vaidmenis ir bendradarbiaudami kuria istorijas. Dalyviai atlieka savo vaidmenims priskirtinus veiksmus, kurie priklauso nuo mokytojo paruoštų formalių taisyklių ir gairių. Vaidmenų žaidimai suteikia besimokantiesiems galimybę įsitraukti į eksperimentines situacijas, taikyti savo žinias ir pagerinti atmintį.

Žaidimai vaidmenimis turėtų:

1. Sukurti situacijas, kai mokiniai turi priimti sprendimus, išspręsti konfliktus, pabaigti istoriją.
2. Ugdyti mokinių empatiją, mokyti suprasti kitus, pavyzdžiui, perprasti kito asmens požiūrį, galvosoną ir jauseną.
3. Apibendrinti ir įvertinti žaidimą. Dalyviai ir stebėtojai gali diskutuoti apie tai, kas ir kodėl įvyko žaidime.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai ugdys gebėjimus identifikuoti ir apibūdinti įvairias savo ir kitų žmonių emocijas. Jie gebės dirbti kartu su skirtingais bendraamžiais, identifikuoti ir pripažinti grupių bei individų skirtumus ir to privalumus.

Mokiniai pagerins gebėjimus įvairiais būdais spręsti konfliktus.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai mokysis nuspėti ir identifikuoti kitų grupės narių jausmus ir nuomonės bei pastebėti, kaip skirtingas elgesys paveikia aplinkinius. Jie gebės

sąmoningai ir tikslingai bendradarbiaudami kurti teigiamus tarpusavio santykius. Mokiniai galės įvertinti veiksmingiausias problemų sprendimo strategijas ir panaudoti jas praktiškai, kad atsispartų netinkamam bendramamžių spaudimui.

Sąsaja su formuojamuoju vertinimu

Nr. 1. Mokymasis žaidžiant suteikia mokiniams daug galimybių pademonstruoti savo žinias ir mokymo turinio supratimą.

Nr. 2. Mokiniai, kurie mokosi žaisdami, dirbdami kartu ugdo tarpusavio santykių įgūdžius ir kitas socialines bei emocines kompetencijas. Mokiniai išmoksta padrąsinti ir padėti vienas kitam suprasti užduotis.

Nr. 4. Žaidime vaidmenimis paprastai dalyvauja daugiau kaip vienas mokinytis, todėl jie gali mokytis vienas iš kito.

8. Kinestetinės veiklos

Pamokos etapas:
visi etapai

Aprašymas

Mokiniai mokosi įvairiais būdais. Daug vaikų gali pagerinti savo mokymosi rezultatus judėdami, kitais žodžiais tariant – per kinestetines veiklas, kuriose panaudojami bendrieji ir smulkieji motorikos įgūdžiai. Šie pratimai leidžia mokiniams mokytis, įsiminti ir taikyti naują informaciją judant, ir taip ją lengviau įsisavinti.

Mokiniai, kurių mokymosi procesas papildomas kinestetine veikla, gali prisiminti daugiau pagrindinių sąvokų ir daugiau prasmingai susieti su turima medžiaga. Mokiniai, kuriems lengviau mokytis liečiant, rašant, piešiant, eksperimentuojant, žaidžiant ar vaidinant, labiau įsitraukia į mokymosi procesą klasėje, jeigu pamoka vyksta netradicinėse erdvėse ir netradicine forma. Tokie užsiėmimai skatina mokinius aktyviau įsitraukti į mokymąsi, išmoko juos spręsti problemas imantis veiksmų ir ugdo jų kūrybiškumą per saviraišką.

Kinestetinės veiklos taip pat yra svarbios pernelyg aktyviems ir sunkiau dėmesį sukaupiantiems mokiniams. Tokius vaikus sunkiau motyvuoti tradiciniais mokymo būdais, kai reikia tik pasyviai klausytis ir žiūrėti. Neretai tai nulemia mokymosi spragas, kurios laikui bėgant tampa nenoro mokytis priežastimi, kuri prastus tokio mokinio ir jo mokytojo bei bendraamžių santykius.

Instrukcijos:

1. Mokytojas parenka pamokos temai ir tikslui tinkamą kinestetinę veiklą.
2. Tinkamu pamokos metu mokytojas paaiškina ir modeliuoja veiklą.
3. Mokiniai atlieka kinestetinę veiklą pagal mokytojo pateiktas instrukcijas.
4. Mokytojas stebi mokinių darbą.
5. Pasibaigus pratimui mokytojas ir mokiniai aptaria, kaip jiems sekėsi.

Pavyzdžiai:

Vidinis ir išorinis ratai

Metodas *Vidinis ir išorinis ratai* skatina mokinių kinestetinę veiklą. Jis paskatina judėti net ir tuos mokinius, kurie įprastai to nenori daryti.

1. Mokiniai perskaito teksto ištrauką / mokytojas užduoda klasei klausimą.
2. Mokytojas padalija klasę į 2 grupes. Pusė mokinių sustoja ratu nugara į rato vidų suformuodami vidinį ratą. Šie mokiniai bus vadinami A partneriais.
3. Likusieji mokiniai sustoja aplink vidinį ratą veidu į vidiniame rate stovinčius bendraklasius. Išoriniame rate stovintys mokiniai vadinami B partneriais.
4. A partneris kalba pirmas, apibendrindamas tai, ką perskaitė. Tam skiriama maždaug minutė. Tada kalba B partneris, papildydamas apibendrinimą. Taip pat skiriama maždaug minutė. Variantas – A ir B partneriai diskutuoja mokytojo iškelto klausimu.
5. Mokytojas stovi rato centre, iš kur gali stebėti mokinius ir klausytis jų atsakymų.
6. Mokytojas paprašo A partnerių pakelti rankas ir žengti vieną žingsnį į dešinę, kad susitiktų su nauju B partneriu.

7. Mokiniai dar kartą apibendrina tekstą, dabar pirmasis kalba B partneris.
8. Šį kartą B partneriai žengia į dešinę per 2–3 bendraklasius.
9. Tą patį klausimą aptarus tris kartus, mokytojas pratęsia veiklą su nauju klausimu.

Keturi kampai

1. Mokytojas parenka kontroversišką teiginį arba klausimą, susijusį su mokymosi tema.
2. Mokytojas pateikia keturis atsakymų variantus (pavyzdžiui, „visiškai sutinku“, „sutinku“, „nesutinku“ ir „visiškai nesutinku“).
3. Mokytojas pakabina galimus atsakymų variantus, užrašytus ant popieriaus, keturiose skirtingose klasės vietose. Nuomonės / atsakymai gali būti pakabinti įvairiame aukštyje ant įvairaus dydžio popieriaus lapų. Atitinkamas klasės vietas pažymi raidėmis A, B, C ir D.
4. Mokytojas perskaito teiginį arba klausimą klasei, nesūlydamas atsakymų variantų.
5. Mokytojas suteikia mokiniams laiko pagalvoti, koks galėtų būti atsakymas į teiginį / klausimą. Mokiniai užrašo savo atsakymą ir priežastį, kodėl jie jį pasirinko.
6. Mokytojas informuoja, kokius atsakymus mokiniai gali pasirinkti.
7. Mokytojas paprašo pasirinkti vieną iš galimų atsakymų, kuris yra artimiausias jų pradiniam atsakymui.
8. Mokytojas paprašo mokinių susirinkti vietoje, pažymėtoje raide, atitinkančioje jų pasirinktą atsakymą.
9. Mokiniai suformuoja 2–3 mokinių grupes ir jose diskutuoja, kodėl pasirinko vieną ar kitą atsakymą. Diskusijai skiriamos dvi–trys minutės.
10. Mokytojas paprašo mokinių pristatyti apibendrintą savo grupės nuomonę. Tai galima padaryti žodžiu arba raštu.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai išmoks pastebėti, kaip praktika pagerina jų įgūdžius. Mokiniai geriau supras ir gebės analizuoti, kas mokykloje jiems kelia iššūkius, ir mokytojas padės patobulinti reikiamus gebėjimus ir įgūdžius.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai išmoks pastebėti, kaip fizinė savijauta prisidėjo priimant sprendimą. Mokiniai geriau suvoks, kaip įvairios patirtys prisideda prie interesų ar įgūdžių ugdymo. Mokiniai išmoks atpažinti emocijas, kaip situacijų, į kurias reikia atkreipti dėmesį, indikatorius.

Sąsaja su formuojamuoju vertinimu

Nr. 2. Šis metodas leidžia mokiniams pademonstruoti, kaip jie supranta einamą temą ir išmano esmines jos sąvokas.

Nr. 4. Kinestetiniai pratimai leidžia mokiniams bendrauti ir stebėti vienam kitą, taigi suteikia galimybių mokytis kartu.

9. Refleksija

Pamokos etapas:
temos analizė;
praktika; pritaikymas

Aprašymas

Refleksija gali būti pati svarbiausia pamokos dalis. Kuo aktyviau mokytojas taikys įvairių formų refleksijos būdus, tuo prasmingesnė bus pamoka.

Yra trys refleksijos lygmenys:

- asmeninė refleksija;
- dalijimasis mintimis su partneriu arba nedidele grupe;
- dalijimasis mintimis su visa klase.

Įvairiapusiškas mokymasis padeda mokiniams pasirinkti veiksmingiausias mokymosi būdus ir tai, kaip pagilinti savo žinias. Refleksija suteikia mokiniams progą apgalvoti ir padiskutuoti apie tai, ko jie išmoko. Todėl pagrindiniai refleksijos klausimai (*Kas? Kas iš to? Kas toliau?*) gali būti kūrybingai susieti su kitų formų refleksija.

Konkrečios mokymosi veiklos refleksija padeda mokiniams suteikti naujai informacijai prasmę ir taip sustiprinti ryšius tarp turimų žinių / patirties bei naujų žinių / patirties.

Instrukcijos:

1. Mokytojas suformuluoja klausimą arba teiginį pamokos temai apsvarstyti.
2. Mokymosi proceso metu arba prieš baigiant einamą temą, mokytojas užduoda mokiniams klausimą arba pasako teiginį.
3. Mokiniai dalyvauja refleksijos procese atsakydami į klausimą arba komentodami mokytojo teiginį. Rekomenduojama pasitelkti metodą *Galvok – Po-rose – Dalinkis* (žiūrėti psl.).

Pavyzdžiai:

Refleksija raštu

Refleksija yra asmeninio požiūrio į naują informaciją, įvykį ar užduotį išraiškos forma. Ši veikla tinkama vykdyti temos analizės, praktikos arba pritaikymo etapo metu. Refleksija raštu padeda mokiniams atpažinti ir išsiaiškinti svarbius ryšius tarp to, ką jie jau žino, ir to, ko jie mokosi. Tai tinkamas būdas padėti mokiniams tapti aktyviems, sąmoningiems ir kritiškiems mokymosi proceso metu. Refleksija raštu leidžia įvertinti kiekvieną mokymosi patirtį.

1. Prieš mokiniams išeinant iš klasės mokytojas paprašo jų trumpai užrašyti tai, ko jie išmoko.
2. Kas savaitę kiekvienas mokinys raštu užfiksuoja svarbią savaitės įžvalgą ir paskelbia viešai klasėje. Galima pasinaudoti lipniaisiais lapeliais ar kokiu nors informacinių technologijų įrankiu. Po to mokiniai pagal šias įžvalgas turi sukurti savaitės veiklą apibendrinantį tekstą.
3. Mokytojas pasitelkia gerai žinomas citatas, kad paskatintų naujas mintis. Citatos turi būti trumpos ir įkvepiančios.

Kas? Kas iš to? Kas toliau?

Kiekvieną pamoką galima baigti klausimais *Kas? Kas iš to? Kas toliau?* Refleksija yra esminė pamokos dalis ir šie trys klausimai paskatina mokinius apie tai pagalvoti, padiskutuoti ir asmeniškai pažvelgti į mokymosi procesą.

1. Pamokos pabaigoje mokytojas užduoda tris klausimus.

Kas? tipo klausimas: Ką aš padariau per šią pamoką?

Kas iš to? tipo klausimas: Ko aš išmokau? Kaip aš jaučiuosi? Ką aš galvoju?

Kas toliau? tipo klausimas: Kada ir kaip aš pritaikysiu šį naują įgūdį arba naujas žinias kitoje situacijoje ir kitoje aplinkoje?

2. Atsakant į kiekvieną klausimą rekomenduojama pasinaudoti metodu *Galvok – Porose – Dalinkis* (žiūrėti 61–62 psl.) arba kitu veiksmingu atsakymų surinkimo metodu.

Bendrojo dienoraščio rašymas

Tai dienoraštis, kurį rašo visi klasės mokiniai. Dienoraštyje vaikai gali perskaityti, ką parašė bendraklasiai, ir pakomentuoti.

Refleksijos piramidė

Šio metodo tikslas yra mokyti mokinius vertinti save ir ugdyti gebėjimą išsikelti ateities tikslus. Kelių *Refleksijos piramidžių* analizė leis mokiniams stebėti savo mokymosi pažangą. Šis metodas gali būti naudojamas kartu su klausimais *Kas? Kas iš to? Kas toliau?*

1. Mokiniai nubraižo trikampį ir padalija jį į tris horizontalias dalis.

2. Apatinėje dalyje mokiniai nurodo tris dalykus, kurių jie išmoko šiandien.

3. Vidurinėje dalyje mokiniai nurodo du klausimus, į kuriuos jie norėtų sužinoti atsakymus.

4. Viršutinėje dalyje mokiniai aprašo vieną dalyką, kurį jie jau žinojo prieš pamoką.

Paskelbti tai tviteryje

Žaidimas *Paskelbti tai tviteryje* leidžia mokytojui patikrinti mokinių žinias arba pagilinti jas atitinkamo dalyko srityje. Žaisdami šį žaidimą mokiniai turi sukurti tviteriui tinkamą tekstą tik iš 280 spaudos ženklų, bet atskleidžiantį norimą informaciją.

1. Jeigu reikia, mokytojas supažindina mokinius su socialiniu tinklu „Twitter“.

2. Mokytojas praneša sąvoką arba temą, į kurią mokiniai turi susitelkti.

3. Mokiniai kuria pranešimus, skirtus skelbti tviteryje.

4. Savanoriai perskaito savo parengtus pranešimus visai grupei.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai gebės apibūdinti atliktus veiksmus ir pasiektą pažangą siekiant tikslo. Jie sugebės identifikuoti ir apibūdinti, kaip jų asmeninės savybės ir kitų asmenų (mokinių ir mokytojų) teikiama parama gali būti naudinga siekiant savo tikslų. Mokiniai gebės pastebėti ryšius tarp veiklos ir jos sukeltų emocijų.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai gebės patys užsibrėžti trumpalaikius tikslus, identifikuoti reikiamus veiksmus jiems pasiekti ir analizuoti nesėkmės ar sėkmės priežastis. Jie sugebės įvertinti, kaip asmeninės savybės, kitų asmenų parama, gebėjimas įveikti stresą ir motyvuoti save veikia asmeninius pasiekimus.

Sąsaja su formuojamuoju vertinimu

Nr. 2. Refleksija apie mokymąsi (jeigu mokinys ją pasidalija su mokytoju) parodo mokinio mokymosi rezultatus.

Nr. 5. Apmąstydami savo mokymąsi, mokiniai išmoksta stebėti ir įvertinti savo pačių pažangą bei identifikuoti tolesniam mokymuisi reikalingus žingsnius.

10. Schemas ir vizualizavimas

Pamokos etapas:
visi etapai

Aprašymas

Schemas ar koks nors kitas vaizdinis planavimas padeda atskleisti ryšius tarp faktų, terminų ir / ar idėjų, susijusių su konkrečia užduotimi. Schemas gali būti naudojamos padėti mokiniams suprasti informaciją, ieškoti asociacijų, nustatyti ryšius, valdyti informaciją, analizuoti ir generuoti idėjas bei valdyti mąstymo procesą. Vaizdinis informacijos pateikimas padeda mokiniams įsitraukti į rašymo užduotis, projektus, debatus ir daugelį kitų veiklų.

Schemas ir vaizdinį planavimą taip pat galima pasitelkti rengiant žinių, koncepcijų ar istorijų žemėlapius, galinčius atlikti išankstinio plano, pristatomo prieš užduotį arba kitu mokymosi proceso metu, funkciją.

Mokytojas gali naudoti plakatus su emocijų pavadinimais, emocijų skalėmis, klasės taisyklėmis, priminimais apie tinkamą bendravimą, streso įveikimo strategijomis ir t. t. Schemas ir vaizdinis planavimas taip pat gali padėti mokytojui ir patiems mokiniams sukurti vaizdinę medžiagą, atspindinčią gerą patirtį – kaip puikiai sekėsi dirbti grupėje, suvaldyti emocijas, paprašyti pagalbos, išspręsti konfliktą ir pan.

Schemų ir vizualizavimo pavyzdžiai:

Minčių lietus ir asociacijos	Palyginimas ir prioritetų nustatymas	Analizavimas ir klasifikavimas	Sekos nustatymas ir vizualizacija	Ryšių analizė
Idėjų voratinklis 	Veno diagrama 	Žuvies skeletas 	Loginė grandinė 	Žinau, Noriu sužinoti, Sužinojau
Minčių žemėlapis 	Analogijos/ panašumų diagramos 	Matrica 	Vaizdas, jausmas, garsas 	Žinau, Darau, Išmokau
Ratas 	T formos lentelė 	Dviguba T formos lentelė 	Skritulinė diagrama 	Plusai, Minusai, Įdomu
	Kopėčios 			Statusis kampas

Instrukcijos:

1. Mokytojas ar visa klasė paruošia schemas ar / ir kitą vaizdinę informaciją pagal konkrečią temą.
2. Schemos ir / ar kita vaizdinė informacija pakabinami matomoje vietoje.
3. Vykstant pamokai tinkamu laiku mokytojas atkreipia mokinių dėmesį į pakabintą schemą ir / ar kitą vaizdinę informaciją.

Pavyzdžiai:

Schemos padeda susieti vizualinę idėjų išraišką ir aukštesnio lygio mokymosi įgūdžius. Pagal jų veikimą schemas galima skirstyti į kelis tipus:

- *Minčių lietus* (angl. *Concept Web*), *Minčių žemėlapis* (angl. *Mind Map*), *Ratas* (angl. *Sunshine Wheel*);
- Palyginimas (Veno diagrama (angl. *Venn Diagram*), Analogijų lentelė (angl. *Analogy Chart*), T formos lentelė (angl. *T-chart*), Reitingų lentelė (angl. *Ranking Ladder*));
- Analizė ir klasifikavimas (*Žuvies griaučių* diagrama (angl. *Fishbone*), Matrica (angl. *Matrix*), Dviguba T formos lentelė (angl. *Double T-Chart*));
- Sekų sudarymas ir vizualizavimas (Loginė grandinė (angl. *Bridging Snapshots*), *Vaizdo – Garso – Jausmo* diagrama (angl. *Looks-Sounds-Feels*), Skritulinė diagrama (angl. *Pie Chart*));
- Ryšių analizė (*Žinau – Noriu žinoti – Sužinojau; Ką žinai – Ką darai – Ką išmokai; Plusai – Minusai – Įdomu*).

Pasakojimas iš kito asmens perspektyvos

Mokiniai turi galimybę išreikšti savo emocijas ir nuomonę iš kito asmens pozicijos. Tai padeda ugdyti empatiją, nes leidžia įsivaizduoti save kito vietoje. Pasakojimą iš kito asmens perspektyvos galima pateikti per schemas, plakatus, iliustracijas, istorijas ir pan.

Sąsaja su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai kurdami plakatą išmoks pavaizduoti savo mokymosi procesą, įgūdžius ir emocijas. Jie tikslingai ugdys įgūdžius, reikalingus mokytis ir žinioms gilinti.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai išmoks nustatyti reikiamus išteklius, padėsiančius siekti išsikeltą tikslą. Jie mokysis suprasti ir panaudoti savo stipriąsias savybes siekiant asmeninių ir akademinų tikslų.

Sąsaja su formuojamuoju vertinimu

Nr. 2. Schemos ir vizualizavimas atskleidžia mokinių potencialą ir suteikia mokytojams galimybę stebėti mokinių pažangą.

Nr. 1. Schemas galima pasitelkti siekiant tikslų ir nagrinėjant sėkmės kriterijus bei ieškant ryšių tarp jų.

11. Grįžtamasis ryšys

Pamokos etapas:
praktika;
pritaikymas

Aprašymas

Grįžtamasis ryšys padeda stebėti mokymosi procesą, suteikia mokiniui svarbių įžvalgų apie tai, koks yra jo dabartinis pasiekimų lygis, ko jis norėtų pasiekti ir kaip tai padaryti. Grįžtamasis ryšys turėtų būti orientuotas į tikslą ir suteikti mokiniams informacijos ne tik apie jų esamą žinių bei gebėjimų lygį, bet ir apie tai, kaip jį pagerinti ateityje. Kadangi grįžtamasis ryšys yra siejamas su individualiais besimokančiojo tikslais ir su jo sėkme, svarbu gautą / suteiktą grįžtamąją informaciją nuolat fiksuoti.

Grįžtamasis ryšys teikiamas mokantis ir nedelsiant reaguojant į situaciją, nes tai vienintelis būdas identifikuoti sritis, kurias reikėtų patobulinti. Grįžtamasis ryšys gali būti reiškiamas tiek žodžiu, tiek raštu, taip pat komentarais, simboliais, apžvalgomis ar kitais mokytojo su mokiniu sutartais būdais. Svarbi grįžtamąjo ryšio teikimo / priėmimo dalis yra tai, kad mokiniui turėtų būti teikiamas toks grįžtamasis ryšys, kurį jis galėtų vėliau panaudoti pats aktyviai stebėdamas savo mokymosi pažangą.

Mokiniui grįžtamasis ryšys yra kaip pažangos katalizatorius, leidžiantis sėkmingai judėti nuo vieno lygio prie kito.

Pasitikėjimo kupini mokytojo ir mokinio santykiai yra esminė sėkmingo grįžtamąjo ryšio prielaida. Mokytojas turėtų pažinoti savo mokinį, kad galėtų teikti patį naudingiausią grįžtamąjį ryšį, o mokinys turėtų pasitikėti mokytoju, kad grįžtamasis ryšys būtų veiksmingas.

Teikiant grįžtamąjį ryšį svarbu prisiminti:

- Grįžtamasis ryšys turėtų būti susijęs su mokymusi arba elgesiu, bet ne su pačiu mokiniu.
- Svarbu atkreipti dėmesį į teigiamus elementus ir mokinio pastangas mokymosi proceso metu.
- Padėti mokiniui susikoncentruoti, daugiausia dėmesio skiriant pagrindiniams elementams.
- Žymėtis pastabas apie mokinio mokymąsi ir elgesį, kad būtų lengviau pateikti konkrečių įgūdžių ir žinių pavyzdžių.
- Atkreipti dėmesį į tai, ką mokiniui pavyko pasiekti, ir dalykus, kurių siekiant reikia labiau pasistengti. Atkreipti dėmesį į patebėtus pokyčius.
- Grįžtamąjį ryšį suteikti kuo greičiau.
- Šalia pažymių rašyti trumpus komentarus ir suteikti mokiniams galimybę klausti asmeniškai.
- Suteikti mokiniams galimybę mokytis teikti ir priimti grįžtamąjį ryšį vienas iš kito.

Kai mokytojas po pamokos paprašo mokinių suteikti jam grįžtamąjį ryšį, jis parodo, kaip reikia tinkamai reaguoti.

Instrukcijos:

1. Mokytojas stebi mokinius arba skaito jų rašto darbus ir įvertina esamą žinių lygį bei pasiektus rezultatus.
2. Mokytojas nusprendžia, koku būdu suteikti grįžtamąjį ryšį apie konkrečios užduoties atlikimą.
3. Mokytojas apgalvoja, ką mokinys galėtų padaryti, kad pagerintų savo žinias ir įgūdžius.
4. Mokytojas teikia mokiniams grįžtamąjį ryšį.
5. Mokytojas skiria laiko, kad mokiniai išnagrinėtų gautą grįžtamąjį ryšį ir nustatytų veiksmus, kuriuos turėtų atlikti, kad patobulėtų.

Pavyzdžiai:

Suderinti pastabas su darbais

1. Mokytojas surenka mokinių rašto darbus ir ant atskirų popieriaus juostelių užrašo su jais susijusias pastabas.
2. Mokytojas suskirsto mokinius į grupes po keturis.
3. Mokytojas kiekvienai grupei atiduoda jos narių rašto darbus ir keturias popieriaus juosteles su pastabomis.
4. Mokytojas paprašo grupės narių nuspręsti, kuris komentaras tinka kuriam rašto darbui.
5. Mokytojas paprašo mokinių pagalvoti apie tai, kaip jie galėtų pagerinti savo pasiekimus atsižvelgdami į gautus komentarus.

Rasti ir ištaisyti savo klaidas

1. Surinkęs ir patikrinęs mokinių darbus, mokytojas nepadėmi, ar jų pateikti atsakymai teisingi, ar ne; jis tik suskaičiuoja klaidas.
2. Mokytojas grąžina mokiniams jų darbus ir pasako, kiek rado neteisingų atsakymų.
3. Mokytojas paprašo mokinių patiems susirasti neteisingus atsakymus.
4. Mokiniams skiriama laiko individualiai arba grupėse surasti ir ištaisyti savo klaidas.

Pasakyk – Paklausk – Pateik

Vadovaudamiesi mokytojo pateiktomis instrukcijomis bendraklasiai raštu arba žodžiu teikia vienas kitam grįžtamąjį ryšį.

1. **Pasakyk** savo bendraklasiui, kas tau jo darbe patinka.
2. **Paklausk** ko nors apie jo darbą.
3. **Pateik** pasiūlymą, kaip jis galėtų patobulėti.

Sąsajos su SEU pasiekimų aprašais

4 klasė (9–10 metų)

Mokiniai gebės suprasti ir apibūdinti savo tikslus bei veiksmus šiems tikslams pasiekti. Jie gebės apibūdinti savo emocijas, kylančias šio proceso metu, ir išreikšti jas socialiai priimtiniu būdu.

8 klasė (13–14 metų)

Mokiniai išmoks identifikuoti ir analizuoti veiksnius, kurie motyvuoja juos veikti. Mokiniai mokysis įveikti stresą, su kuriuo susiduria siekdami tikslų. Mo-

kiniai naudos įvairius jiems prieinamus bendruomenės išteklius, kad pasiektų individualius ir grupės tikslus.

Sąsaja su formuojamuoju vertinimu

Nr. 3. Tęstinis mokytojo ir bendraamžių teikiamas grįžtamasis ryšys suteikia mokiniams rašytinės informacijos, ką jie turėtų padaryti žinioms pagilinti ir įgūdžiams pagerinti.

Nr. 4. Neretai vaikams būna lengviau suprasti ir priimti ne suaugusiųjų, o bendraamžių suteiktą grįžtamąjį ryšį.

Formuojamojo vertinimo strategijos skatina mokytojus keisti savo mokymo veiklas, atsižvelgiant į situaciją klasėje. Tokiu būdu formuojamasis vertinimas prisideda prie socialinio ir emocinio ugdymo. Jungdami SEU su šiomis kasdienėmis mokymo(si) veiklomis, siekiame padėti mokytojams sėkmingiau mokyti ir kartu stiprinti socialinį ir emocinį ugdymą savo pamokose ir kitose mokyklos veiklose. Siūlomi metodai padės mokytojams apmąstyti savo mokymo veiklas ir pamažu, bet nuosekliai tobulinti mokinių socialines ir emocines kompetencijas. Tiksliau, šis metodinis rinkinys padės atskleisti, ką mokiniai turėtų išmokti SEU srityje (SEU pasiekimų aprašai), tada pasitelkiant vertinimo metodus išsiaiškinti, ar mokiniai to mokosi (formuojamojo vertinimo metodai ir įrankiai), bei sustiprinti ugdymo veiklas, padėsiančias mokiniams pasiekti numatytą ugdymo tikslą (Mokymosi metodai).

5

SEU vertinimo mokykloje įrankiai

- 5.1 Mokinių socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo įrankiai 86
  - Mokinių įsivertinimo lapai (A1, A2) 86
- 5.2 Klasės vertinimo įrankiai 88
  - Klasės stebėjimo įrankis mokytojams (A3) 88
  - Darbo grupėje vertinimo lapai (A4, A5, A6) 89
  - Greito formuojamojo vertinimo praktikos, skirtos naudoti klasėje 90
- 5.3 Mokytojų įsivertinimo įrankiai 92
  - Mokytojo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis (A7) 92
  - Pasitikrinimo sąrašas tarpusavio santykiais grįstai mokymosi aplinkai klasėje kurti (A8) 93
  - Mokytojo SEU praktikos planavimo ir įsivertinimo užrašai (A9) 94
  - Mokinių grįžtamojo ryšio apklausa „Tavo nuomonė svarbi“ (A10) 95
- 5.4 Mokyklos lygmens SEU vertinimo įrankiai 96
  - Mokyklos vadovo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis (A11) 97
  - Mokyklos mikroklimate tyrimas (A12) 99

Šiame skyriuje aprašomi praktiniai būdai, padedantys mokytojams ir mokyklos administracijai įvairiais lygmenimis vertinti socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymą.

▪ **Mokinio lygmuo.** Šie vertinimo įrankiai yra skirti mokiniams asmeniškai įsivertinti. Juos rekomenduojama naudoti reguliariai. Mokinių įsivertinimo lapai padeda mokiniams stebėti ir įvertinti savo individualią pažangą socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymo procese.

▪ **Klasės lygmuo.** Šie vertinimo instrumentai ir paprastos praktikos sukurtos mokytojams naudoti pamokų ir kitų ugdymo veiklų metu siekiant įvertinti klasės mokinių pasiekimus ir elgesį.

▪ **Mokytojo lygmuo.** Tai įrankiai, skirti mokytojams įsivertinti savo mokyimo įgūdžius bei asmeninį elgesį ir įsitikinimus. Šiais praktiniais būdais siekiama padėti mokytojams reflektuoti save ir paskatinti juos tobulėti profesinėje srityje.

▪ **Mokyklos lygmuo.** Tai praktiniai vertinimo įrankiai, skirti stiprinti SEU visoje mokykloje. Jie padeda įvertinti mokyklos aplinką, joje galiojančią tvarką, vadybos praktiką ir yra naudingiausi mokyklos administracijai, bendruomenei ir kitoms suinteresuotoms šalims (pavyzdžiui, savivaldos institucijoms, steigėjams, mokyklos tarybai ir kt.).

Visi šiame skyriuje aprašyti įrankiai pateikti prieduose.

5.1 Mokinių socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo įrankiai

Mokinių įsivertinimo lapai

Kas tai yra?

Tai įsivertinimo lapai, kuriuos mokiniai turi nuolat pildyti ir stebėti savo pačių pažangą socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymo srityje. Pateikiami du skirtingi įrankiai, skirti skirtingo amžiaus grupių mokiniams – 13–14 metų ir 9–10 metų.

▪ „Aš ir kiti“. Įsivertinimo lapas 13–14 metų mokiniams

Šią mokinių pildomą įsivertinimo lentelę sudaro 20 mokymosi tikslų, suskirstytų į 3 sritis:

- „Mokymasis būti savimi“ (savimonės ir savitvardos įgūdžiai);
- „Mokymasis būti su kitais“ (tarpusavio santykių įgūdžiai);
- „Mokymasis būti atsakingam“ (atsakingų sprendimų priėmimo įgūdžiai).

Mokiniai turi įsivertinti pagal šiuos teiginius ir apibūdinti savo mokymosi įrodymus. Rekomenduojama tai daryti bent kartą per pusmetį arba dažniau.

Ši veikla skatina mokinius apmąstyti savo mokymąsi ir geriau suprasti situacijas, kai jie ugdo savo gebėjimus. Mokytojai palaiko mokinių pastangas teikdami grįžtamąjį ryšį – įrašydami trumpus komentarus.

Laikotarpio pabaigoje atsakingas mokytojas, pavyzdžiui, klasės auklėtojas,

surenka visų mokinių lapus ir pateikia apibendrintų pastabų, kurioje srityje mokiniams reikėtų mokytis toliau. Vėliau lapai gražinami mokiniams. Mokiniai skatinami aptarti įsivertinimo rezultatus su tėvais ir palyginti esamus rezultatus su praėjusio laikotarpio rezultatais.

Prie pagrindinės įsivertinimo lentelės pridedamos dvi papildomos lentelės, skirtos aptarti bendraklasių paramai, ir nusistatyti mokymosi tikslus kitam laikotarpiui (pvz., pusmečiui). Instrukcijos mokytojams, kaip ir kada naudoti šiuos lapus, išsamiau aprašytos toliau.

▪ ▪ „Mano asmeninė mokymosi knygelė“ Įsivertinimo lapas 9–10 metų mokiniams

Šis įsivertinimo įrankis skirtas jaunesniems vaikams ir yra mažiau formalus. Jame susitelkiama į tris SEU tikslus: „Mokymasis būti savimi“, „Mokymasis būti su kitais“ ir „Mokymasis būti atsakingam“. Mokytojas turėtų paprašyti mokinių užpildyti visus tris užduočių lapus. Vėliau mokytojas parašo juose savo komentarus.

Kaip?

Abiejuose įrankiuose pateikti klausimai ir užduotys yra susiję su trimis pagrindiniais SEU tikslais:

- ugdytis savimonės ir savitvardos įgūdžius sėkmei mokykloje ir gyvenime pasiekti („Mokymasis būti savimi“);
- pasitelkti socialinį sąmoningumą ir bendravimo įgūdžius teigiamiems tarpusavio santykiams kurti ir palaikyti („Mokymasis būti su kitais“);
- parodyti sprendimų priėmimo įgūdžius ir atsakingą elgesį asmeniniame, mokyklos ir bendruomenės gyvenime („Mokymasis būti atsakingam“).

Užduotys sudarytos pagal ugdymo tikslus, SEU pasiekimų aprašuose nustatytus dviem amžiaus grupėms: 9–10 metų ir 13–14 metų mokiniams (žiūrėti B1 ir B2 priedus). Šių vertinimo lapų struktūra suderinta su 5 pagrindinėmis formuojamojo vertinimo strategijomis (žiūrėti 3 skyrių). Visi įsivertinimo įrankiai atlieka šias funkcijas:

- 1.** Pateikia kiekvienam mokiniui aiškiai apibrėžtus mokymosi tikslus, kurių reikėtų siekti ir pagal kuriuos reikėtų įsivertinti (1-oji strategija – sutarti dėl mokymosi lūkesčių ir sėkmės kriterijų).
- 2.** Paskatina mokinius apibūdinant konkrečias situacijas ir įvykius reflektuoti savo mokymąsi ir surinkti mokymosi įrodymus įvairiose srityse (2-oji strategija – sudaryti sąlygas mokiniams parodyti, ką išmoko).
- 3.** Pateikia mokiniui mokytojo ir bendraamžių grįžtamąjį ryšį / komentarus apie jo mokymąsi. Taip pat rekomenduojama, kad mokytojai skirtų laiko individualiems įsivertinimams – kartu su mokiniais peržiūrėtų ir aptartų mokinių pažangą bei pasidalytų grįžtamuoju ryšiu (3-ioji strategija – teikti grįžtamąjį ryšį, skatinantį mokytis toliau).
- 4.** Skatina mokinius bendrauti su savo bendraamžiais ir diskutuoti, kaip jie galėtų padėti vienas kitam mokymosi procese (4-oji strategija – skatinti mokinius mokytis vieniems iš kitų).
- 5.** Skatina mokinius prisiimti atsakomybę už savo pažangos stebėseną ir vertinimą, užimti aktyvų vaidmenį savo mokymosi procese (5-oji strategija – skatinti mokinius prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi).

Šie įsivertinimo lapai ne tik padeda mokiniams įsivertinti mokymosi rezultatus, bet ir padeda mokytojams įgyvendinti visas penkias formuojamojo vertinimo strategijas.

Kada?

Rekomenduojama įsivertinti bent kartą per pusmetį arba dažniau.

- Kiekvienas mokinys laikotarpio (pusmečio) pradžioje gauna naują įsivertinimo lapą.
- Kartą per pusmetį (arba dažniau) mokinių prašoma užpildyti savo įsivertinimo lapus. Rekomenduojama tam paskirti konkrečią datą, laiką ir vietą. Laiko galima skirti pamokos pabaigoje arba per tam skirtą klasės susirinkimą.
- Laikotarpio pabaigoje atsakingas mokytojas surenka savo mokinių įsivertinimo lapus, peržiūri juos, užrašo grįžtamojo ryšio komentarus tam skirtose vietose ir grąžina mokiniams.
- Kito laikotarpio pradžioje mokiniai gauna naujus įsivertinimo lapus ir procesas kartojamas iš naujo.
- Pusmečiui pasibaigus mokiniai peržiūri savo lapus ir aptaria pagrindines pažangos sritis bei svarbiausius tolesnio mokymosi poreikius.

5.2 Klasės vertinimo įrankiai

Klasės stebėjimo įrankis mokytojams

Kas tai yra?

Šis įrankis skirtas mokytojams stebėti ir vertinti kiekvieną mokinį klasėje. Mokytojai paprastai gerai pažįsta savo mokinius, todėl jų pastebėjimai yra svarbus informacijos šaltinis vertinant mokinių pažangą. Mokytojai dažnai turi gerus stebėjimo ir vertinimo įgūdžius, nes nuolat bendrauja su daug vaikų, kurių elgesį bei įgūdžius gali palyginti. Šis įrankių rinkinys yra pagrįstas penkiomis esminėmis socialinėmis ir emocinėmis kompetencijomis ir pagrindiniais SEU tikslais.

Kaip?

Klasės stebėjimo lapą sudaro trys dalys:

- **Mokinio socialinių ir emocinių įgūdžių stebėsenos lentelė.** Šioje lentelėje surašyti požymiai, kuriuos galima stebėti mokinio elgsenoje pamokos metu. Mokytojas užsirašo trumpas pastabas apie kiekvieną mokinį pagal skirtingus socialinių ir emocinių gebėjimų požymius.
- **Įvykių klasėje registras.** Šioje lentelėje mokytojas aprašo situacijas pamokoje, kurios veikia mokinių elgesį (pavyzdžiui, neigiamos situacijos: konfliktai, patyčios, trukdantis elgesys; arba teigiamos situacijos: labai didelis mokinių įsitraukimas, šventės, klasės sėkmė). Šių patirčių / situacijų stebėseną padeda mokytojui geriau suprasti, kas vyksta klasėje, ir nuspręsti, kaip galima būtų reaguoti kitą kartą.
- **Mokytojo praktikos refleksija.** Ši dalis skirta mokytojui įsivertinti savo veiklą ir jos poveikį mokiniams, siekiant tobulinti profesines kompetencijas specifinėse srityse.

Instrukcijos:

- Mokytojas iš anksto pasirenka, kuriuos mokinius stebės pamokos metu.
- Mokytojas iš anksto parenka interaktyvią užduotį, leidžiančią mokiniams parodyti savo socialinius ir emocinius įgūdžius (pavyzdžiui, grupinė veikla, diskusija).
- Mokytojas stebi pasirinktų mokinių elgesį ir pildo lentelę komentarais.
- Mokytojas aptaria su mokiniu šiuos komentarus per įprastą diskusiją apie mokymosi pažangą. Mokytojas taip pat gali svarbiausius pastebėjimus užrašyti mokinio įsivertinimo lape.

Kada?

- Įrankis turėtų būti naudojamas kiekvieną pamoką stebint skirtingus mokinius.
- Kiekvienas mokinytis turėtų būti stebimas bent kartą per mėnesį.
- Kiekvieną mėnesį turėtų būti pradedamas pildyti naujas stebėsenos lapas.

▪ Darbo grupėje vertinimo lapai

Kas tai yra?

Mokinių stebėseną, jiems atliekant įvairias grupines užduotis, mokytojui gali suteikti daug naudingos informacijos apie mokinių socialinius ir emocinius gebėjimus bei padėti nustatyti tobulėjimo poreikius. Šiame metodiniame rinkinyje pateikti keli darbo grupėje vertinimo lapai, kurie padės mokytojams gauti vertingos informacijos mokiniams dirbant grupėje:

▪ ▪ Mokinių darbo grupėje įsivertinimo lapas

Tai trumpas klausimynas, kurį mokiniai individualiai pildo atlikę darbo grupėje užduotį.

▪ ▪ Mokinių darbo grupėje ataskaitos forma

Tai sąrašas refleksijai skirtų klausimų, į kuriuos mokiniai turėtų atsakyti individualiai ir porose, atlikę darbo grupėje užduotį.

▪ ▪ Grupės veiklos vertinimo lentelė

Tai kokybės požymių rinkinys ir lygio įvertinimo gairės, pagal kurias mokytojas vertina mokinių grupės veiklą. Grupės veiklos vertinimo lentelė paimta iš: Williams & Dunn (2008 m.).

Kaip?

Prieš organizuodamas darbą, mokytojas iš anksto turėtų nuspręsti:

- Koks bus grupinės užduoties tikslas? Ar pirminis užduoties tikslas yra padėti mokiniams išmokyti taikyti naujas žinias / įgūdžius, ar tik įvertinti, kaip gerai jie įsisavino žinias / įgūdžius?
- Ar darbo grupėje procesas bus vertinamas? Ar šiuo atveju svarbiausi bus tik darbo grupėje rezultatai?
- Kokioms darbo grupėje dalims gali prireikti mokytojo pagalbos?

Kaip elgtis mokytojui?

- jeigu darbas grupėje vyksta pamokos metu, kai mokiniai taiko ži-

niais / įgūdžius, rekomenduojama kartkartėmis prieiti prie kiekvienos grupės. Pastebėta, kad tokiu atveju mokiniai dažniau užduoda papildomų klausimų, o tai padeda jiems lengviau įsisavinti ir pritaikyti naujas žinias / įgūdžius.

- Jeigu mokytojas paskiria užduotį, kad įvertintų mokinių socialinius ir emocinius įgūdžius proceso metu (bendradarbiavimas, bendravimo įgūdžiai, įsitraukimas ir kt.), jis leidžia grupėms dirbti pačioms.
- Jeigu mokiniai grupėje atlieka ilgalaikę užduotį, temą analizuojant mokytojas paaiškina, kokia priežiūra ir pagalba bus teikiama. Šis paaiškinimas ypač reikalingas, jeigu skiriasi grupės narių motyvacija. Tarpiniuose užduoties atlikimo aptarimuose mokytojas gali užkirsti kelią galimiems konfliktams tarp mokinių ir kartu prisidėti prie mokinių santykių gerinimo.

Vertinimo lapai gali padėti įvertinti ir įsivertinti darbą grupėje.

Kada?

Darbas grupėje per pamokas vykdoma, kai mokytojas nusprendžia įvertinti, kaip mokiniams sekasi dirbti kartu.

▪ Greito formuojamojo vertinimo praktikos, skirtos naudoti klasėje

Kas tai yra?

Toliau pateikiamas sąrašas greitų ir paprastų būdų, kuriuos pasitelkus pamokose galima įvertinti mokinių mokymosi procesą. Derinant šiuos būdus su pirmiau išvardytais įrankiais, pamokos pajvairinamos, o mokytojui tampa lengviau gauti informacijos apie mokinių jausmus ir pasiektą pažangą.

Kaip?

Mokytojas gali pasirinkti, kaip taikyti praktikas priklausomai nuo mokinių savybių, mokyklos aplinkos ir pamokos tikslų.

Pokalbiai poromis

Mokiniams užduodama konkreti užduotis ir skiriama šiek tiek laiko porose pasidalyti idėjomis ir žiniomis, reikalingomis ją atlikti. Mokytojas vaikšto po klasę ir klausosi mokinių pokalbių. Mokytojas atkreipia dėmesį į tai, kaip mokiniai reaguoja į užduotį. Kokios emocijos vyrauja klasėje? Kaip mokiniai bendrauja vienas su kitu? Kaip poroms sekasi organizuoti savo darbą? Šios užuominos suteikia mokytojui vertingos informacijos apie mokinius, leidžia geriau juos pažinti ir planuoti tolesnes veiklas.

Mokinių kūno kalbos stebėjimas

Mokinių kūno kalbos stebėjimas šiems atliekant užduotis gali padėti suprasti, kaip mokiniai jaučiasi atlikdami užduotį, kada jiems kyla sunkumų.

Reagavimas į mokinių kalbą

Mokytojas atidžiai klausosi, kaip mokiniai kalba įsivertinimo refleksijos

metu. Jei mokiniai yra suirzę, bando sumenkinti kitą arba netiki savo sėkme, mokytojas atitinkamai reaguoja.

Poros užduotis

Pirmasis etapas: poroms skiriama užduotis, kurią mokiniai atlieka padėdami vienas kitam.

Antrasis etapas: mokiniai po vieną atlieka tokio paties tipo užduotį (pavyzdžiui, naudodami tokias pačias matematinės formules, bet skirtingus duomenis).

Trečiasis etapas: atlikę užduotį mokiniai diskutuoja, kaip jiems sekėsi.

Grįžtamojo ryšio teikimas raštu

Skaitydamas mokinių rašto darbus mokytojas pažymi juose konstruktyvias pastabas, kad mokiniai žinotų, kur galima tobulėti. Reikėtų pažymėti ir tai, ką mokiniai gerai moka ir sugeba. Konstruktyvus grįžtamasis ryšys sustiprins mokinių pasitikėjimą savimi ir pagerins mokinių ir mokytojo tarpusavio santykius.

Savianalizė

Mokiniam atlikus užduotį, skiriama šiek tiek laiko parašyti trumpą įsivertinimo ataskaitą, kaip, jų manymu, jiems sekėsi, ką galėjo padaryti geriau ir kaip jie jautėsi. Mokiniai turėtų atsakyti į tokius klausimus:

- Kokia buvo užduotis ir koks jūsų galutinis tikslas arba pagrindinis šios užduoties rezultatas?
- Kokių svarbių sąvokų ar idėjų sužinojote? Kodėl jos svarbios?
- Ar pasiekėte savo tikslą? Kodėl pasiekėte arba kodėl nepasiekėte? Paaiškinkite.
- Ar ką nors darytumėte kitaip, jeigu reikėtų atlikti šią užduotį dar kartą? Kodėl darytumėte arba kodėl nedarytumėte? Paaiškinkite.

Pamokos pabaigos klausimų lapeliai

„Pamokos pabaigos klausimų lapeliai“ – tai mokinių rašytiniai atsakymai į klausimus, kuriuos mokytojas užduoda pamokos pabaigoje. Šie neformalūs klausimai padeda mokytojams greitai įvertinti, kaip mokiniai suprato pateiktą medžiagą. Pamokos pabaigoje mokinių prašoma greitai atsakyti į klausimą.

Išdalykite mažus popieriaus lapelius, kad mokiniai ant jų užrašytų savo atsakymus. Peržiūrėkite atsakymus, kad suprastumėte, kaip galėtumėte pakeisti savo mokymą, kad jis geriau atitiktų visų mokinių poreikius. Mokiniai gali pasilikti šiuos lapelius kaip savo asmeninio įsivertinimo dalį.

Klausimų pavyzdžiai:

- Trys dalykai, kurių šiandien išmokau...
- Du dalykai, kurie man buvo įdomūs...
- Vienas klausimas, į kurį vis dar nežinau atsakymo...

Individualios rašomosios lentos

Individualios rašomosios lentos yra puikus būdas ugdyti mokinių atsakomybę už darbą klasėje. Jos aktyviai įtraukia mokinius į mokymosi procesą ir yra labai naudingas įrankis formuojamojo vertinimo procese, nes suteikia mokytojui tiesioginės informacijos apie mokinio mokymąsi. Mokinių prašoma atlikti užduotis individualiose rašomosiose lentose. Pabaigę darbą, mokiniai iškelia

rašomas lentas, kad mokytojas galėtų iš karto pamatyti, kam sekasi gerai, o kam reikia pagalbos. Pagal šiuos rezultatus mokytojas gali koreguoti tolesnę mokymo eigą.

3 minučių pauzė

3 minučių pauzė yra formuojamojo vertinimo rūšis, taikoma norint greitai įvertinti, kaip mokiniai suprato pateiktą informaciją. Mokytojas bet kuriuo pamokos metu suformuluoja 1–3 klausimus / teiginius. Mokiniam suteikiama 3 minutės atsakyti į klausimus nedideliuose popieriaus lapuose. Mokytojas surenka lapelius ir peržiūri atsakymus, kad atsižvelgdamas į juos galėtų pakoreguoti savo mokymą kitą dieną. Mokytojas gali paprašyti kelių savanorių perskaityti savo atsakymus ir mokymo procesas gali būti pakoreguotas tą pačią pamoką.

Refleksijos klausimų / teiginių pavyzdžiai:

- Mane nustebino tai, kad...
- Aš geriau suvokiau...
- Aš norėčiau daugiau sužinoti apie...

5.3 Mokytojų įsivertinimo įrankiai

▪ Mokytojo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis

Kas tai yra?

Sėkmingas socialinis ir emocinis ugdymas neįmanomas, jeigu nėra ugdomos paties mokytojo asmeninės socialinės ir emocinės kompetencijos. Norint pasiekti gerų rezultatų klasėje, reikėtų pradėti nuo savęs.

Socialiai ir emociškai brandus žmogus nebūtinai turi nuolat šypsotis, visada jaustis tvirtai ir niekada neklysti. Gyvenimas yra įvairus, žmogus patiria tiek džiugų, tiek liūdnų akimirų, daro klaidų ir patenka į konfliktines situacijas. Visos patirtys yra natūralios – svarbu, kaip žmogus šias patirtis priima ir į jas reaguoja.

Gebėjimas priimti ir įveikti nesėkmę yra būtina žmogaus gerovės sąlyga. Santykiai su šeima ir draugais, gebėjimas rasti laiko sau, galimybei apmąstyti vykstančius įvykius – šie dalykai itin svarbūs asmeninei sveikatai ir gerovei.

Mokytojo gebėjimas būti savimi ir mėgautis savo asmeniniu gyvenimu gali netiesiogiai prisidėti prie gerų mokytojo ir mokinio santykių, taip pat padėti mokytojui jausti pasitenkinimą savo darbu. Tokiam mokytojui lengviau kurti gerus santykius su mokiniais ir motyvuoti mokinius mokytis.

Mokytojo įsivertinimas leidžia asmeniškai analizuoti savo darbo patirtį, nustatyti sritis, kuriose sekasi, suprasti, kokie iššūkiai bei kliūtys laukia.

Įsivertinimas ir savianalizė suteikia galimybę tobulinti savo darbą ir siekti geresnių rezultatų. Savianalizė turėtų būti tęstinis procesas ir reguliari praktika. Tai galima atlikti įvairiais būdais. Rekomenduojama po kiekvienos veiklos užduoti sau mažiausiai du klausimus: Kas pavyko? Ką galėčiau kitą kartą daryti kitaip?

Šioje dalyje pateikiamas įsivertinimo įrankis mokytojams, adaptuotas pagal: Yoder, N., (2014) *Self-Assessing Social and Emotional Instruction and Competencies: A Tool for Teachers*, *Center on Great Teachers & Leaders at American Institutes for Research*. Nuoroda: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED553369.pdf>

Kaip?

Mokytojo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis yra klausimynas, kurį sudaro 21 teiginys, padalintas į penkias sritis pagal socialines ir emocines kompetencijas: savimonė, savitvarda / emocijų valdymas; socialinis sąmoningumas; tarpusavio santykiai; atsakingas sprendimų priėmimas. Kiekvieną teiginį prašoma įvertinti 4 dalių Likerto skalėje. Klausimyno pabaigoje pateikta paprasta taškų skaičiavimo lentelė ir keletas klausimų mokytojo asmeninei refleksijai.

- Įrankis skirtas TIK asmeniniam mokytojo įsivertinimui ir savo veiklos refleksijai, siekiant paskatinti mokytojo profesinį ir asmeninį tobulėjimą. Įrankis NETURĖTŲ būti naudojamas išoriniam mokytojo kompetencijų vertinimui ar respondentų lyginimui. Keli patarimai, kaip naudotis šiuo įrankiu: nauji darbo įgūdžiai ir kompetencijos susiformuoja tik tada, kai joms skiriama laiko ir dėmesio. Nejmanoma išmokyti ko nors naujo tik teoriškai. Mes įgyjame patirties tik per praktiką. Dėl to, atlikus pirminį kompetencijų įsivertinimą, jo rezultatus verta apžvelgti dar kartą.

- Jeigu nustatyti iššūkiai yra susiję su asmeninėmis socialinėmis ir emocinėmis kompetencijomis, rekomenduojama asmeniškai dalyvauti saviugdose mokymuose arba paskaityti literatūros apie saviugdą.

- Jeigu įsivertinant nustatyti iššūkiai yra susiję su mokymo praktikomis, rekomenduojama pradėti taikyti mokymo metodus, pristatomus šiame metodiniame rinkinyje. Atlikus pradinį ir keletą kitų įsivertinimų, rekomenduojama kreiptis į kolegas ir paprašyti jų stebėti savo pamoką ar kitą ugdomąją veiklą. Kolegų tarpusavio pagalba yra pripažintas būdas mokytojų kompetencijai tobulinti. Šis metodas naudingas ne tik sprendžiant individualias mokytojų problemas, bet ir stiprinant mokyklos bendruomenę bei mokytojų bendradarbiavimo gebėjimus.

Kada?

- Pirminį įsivertinimą rekomenduojama atlikti pradėdant dirbti su socialinio ir emocinio ugdymo programomis. Šiuo atveju reikia skirti daugiau laiko užrašams ir pastaboms žymėti.

- Kas dvi savaites rekomenduojama peržiūrėti užrašus ir apmąstyti, kas sekasi gerai ir ką reikia tobulinti.

- Vėliau įsivertinimus siūloma atlikti kas tris mėnesius.

▪ ▪ Pasitikrinimo sąrašas tarpusavio santykiais grįstai mokymosi aplinkai klasėje kurti

Kas tai yra?

Šis kontrolinis sąrašas apibendrina daug veiksmingų praktinių patarimų, kurie maksimaliai sustiprina mokymo kokybę, socialines ir emocines kompetencijas bei padeda sukurti gerai tarpusavio santykiais paremtą mokymosi bendruomenę. Jį sudaro 39 teiginiai, apibūdinantys strategijas, kurios yra suskirstytos į

penkias pamokos valdymo sritis:

- mokymosi aplinkos paruošimas;
- pamokos pradžia;
- naujos informacijos pristatymas;
- pasiruošimas praktikai ir pritaikymui;
- drausmės valdymas.

Kontrolinis sąrašas bus naudingas įrankis peržiūrint taikomas mokymo praktikas ir rengiantis pamokoms.

Kaip?

Peržiūrėkite kontrolinį sąrašą ir pažymėkite laukelius prie patarimų, kuriuos taikote savo darbe. Apmąstykite tai, ko nepažymėjote:

- Kaip šie nauji patarimai padėtų pamokose?
- Kokiais būdais, jūsų nuomone, gali pavykti juos taikyti?
- Kokių sunkumų gali iškilti? Kaip galėtumėte juos įveikti?

Kada?

Reguliariai peržiūrėkite kontrolinį sąrašą (bent kartą per semestrą), ypač tada, kai ruošiatės susitikti su nauja klase.

▪ ▪ Mokytojo SEU praktikos planavimo ir įsivertinimo užrašai

Kas tai yra?

Planavimo ir refleksijos užrašai padės mokytojams atlikti šiame metodiniame rinkinyje pateiktas SEU praktikas. Formose prašoma mokytojų reguliariai planuoti, veikti, stebėti ir įvertinti savo pedagoginę praktiką mokykloje vykdant projektą „Mokymasis būti“. Užrašai paskatins mokytojus planuoti specifinius metodus ir veiklas, skirtas trims pagrindiniams tikslams pasiekti:

- 1)** mokymuisi palankiai aplinkai sukurti;
- 2)** SEU skatinantiems mokymo metodams įgyvendinti;
- 3)** Mokinių pažangos stebėjimui taikant SEU vertinimo įrankius.

Mokytojų vėliau prašoma reflektuoti savo įgyvendintas veiklas ir pagal tai koreguoti naujus planus.

Kaip?

Įrankis sudarytas iš dviejų dalių.

A dalis yra skirta mokytojo individualiam planavimui ir savo praktikos įsivertinimui. Šiuos užrašus kiekvienas mokytojas turėtų pildyti asmeniškai.

B dalis yra skirta grupei mokytojų bendrai planuoti, peržiūrėti ir įvertinti savo mokykloje taikomas praktikas. Ši dalis aptariama mokytojų susirinkime.

Kiekvieną dalį sudaro keturi pagrindiniai skyriai.

PLANAVIMAS. Pirmiausia semestro pradžioje surašykite konkrečias veiklas – metodus ir strategijas, kuriuos planuojate taikyti klasėje siekdami anksčiau minėtų tikslų.

VEIKLA. Nuolat žymėkitės pastabas apie realiai pamokose pritaikytas strategijas. Kuriuos metodus pritaikote pirmą kartą? Kokias naujas strategijas išbandėte?

STEBĖJIMAS. Sutelkite dėmesį į savo pedagoginę praktiką ir jos poveikį mokiniams. Reguliariai žymėkitės pastabas – kokių pokyčių pastebite savo pedagoginiame darbe? Kokių pokyčių pastebite mokinių elgsenoje?

ĮVERTINIMAS. Semestro pabaigoje apmąstykite savo veiklas – kas geriausiai pavyko? Kokių naujų dalykų išmokote? Kas jums buvo didžiausias iššūkis? Kaip galėtumėte įveikti šiuos iššūkius ateityje? Sudarykite planą kitam semestru.

Kada?

Rekomenduojama įsivertinti ir peržiūrėti savo planus bent kartą per pusmetį. Planavimo ir įvertinimų ciklas gali būti pakoreguotas atsižvelgiant į konkrečios mokyklos ypatumus.

▪ ▪ Mokinių grįžtamojo ryšio anketa „Tavo nuomonė svarbi“

Kas tai yra?

Mokytojas gali įvertinti savo darbą ne tik individualiai reflektuodamas savo mokymo praktikas, bet ir gaudamas grįžtamąjį ryšį iš mokinių. Mokinių apklausos gali būti geras būdas išsiaiškinti, kaip jie jaučiasi klasėje, suprasti jų požiūrį ir poreikius bei gauti idėjų, kaip mokytojas galėtų jiems padėti.

Tai paprasta anketos forma, kurioje mokinių klausiama apie jų:

- klasėje patiriamus jausmus;
- aktyvų įsitraukimą;
- motyvaciją;
- lūkesčius mokytojo atžvilgiu.

Ši anketa gali būti koreguojama įtraukiant specifinius mokytoją dominančius klausimus.

Kaip?

- Paprašykite mokinių užpildyti anketą, paaiškinkite, kodėl atliekate apklausą, užtikrinkite mokinių atsakymų anonimiškumą ir konfidencialumą.
- Peržiūrėkite duomenis ir apgalvokite, kaip galėtumėte reaguoti į mokinių išreikštus poreikius.
- Apklausos rezultatus galite pristatyti klasei ir aptarti, kaip galėtumėte

patobulinti pamokas.

- Po kurio laiko apklausą pakartokite.

Kada?

- Pakartokite apklausą kartą per semestrą arba tada, kai pageidaujate iš klasės gauti daugiau grįžtamojo ryšio.

5.4 Mokyklos lygmens SEU vertinimo įrankiai

Mokyklos SEU veiklos vertinimas Pasirengimas pokyčiams

Prieš pradėdant į mokyklos gyvenimą integruoti tam tikrus SEU aspektus, rekomenduojama suformuoti mokyklos bendruomenės komandą, kuri padės šiems pokyčiams pasirengti.

Mokyklos bendruomenės komanda turėtų aptarti ir apibrėžti, kokių pokyčių mokykla siekia vystydama socialinį ir emocinį ugdymą. Pageidaujami pokyčiai gali būti susiję su įvairiais mokyklos gyvenimo aspektais: mokinių santykiais, mokinių ir mokytojų santykiais, patyčių problemomis, mokyklos lankomumu, mokymosi pasiekimais ir kt. Pasirinktų problemų sprendimai ir duomenų analizė gali būti atliekama įvairiais lygmenimis: visos mokyklos bendruomenės lygmeniu, klasės lygmeniu ar dalyko lygmeniu.

Identifikavus problemas ir pasirinkus stebėsenos lygį bus paprasčiau tiek planuoti intervencijos procesą, tiek stebėti pažangą. Kttame skyriuje aptariami svarbiausi sėkmingos SEU praktikos požymiai, susiję su mokyklos lygmens įvertinimu. Pateikiami keli įrankiai, skirti padėti mokyklos personalui įvertinti kai kuriuos aspektus.

Mokykloje stebimi SEU sėkmės rodikliai

SEU integravimo į klasės ir į visos mokyklos gyvenimą procesas vertinamas stebint įvairius rodiklius.

Mokyklos lankomumo rodikliai

- iškritimas iš mokyklos
- mokyklos nelankymas be pagrįstos priežasties
- pavienių pamokų praleidimas
- vėlavimas
- klasės keitimas (mokiniai perkeliama iš vienos klasės į kitą)

Mokinio pažangos rodikliai

- pagal klasę
- pagal mokomąjį dalyką
- pagal lytį
- klasės kurso kartojimas

Mokinių tarpusavio santykių rodikliai

- užfiksuoti agresijos ir smurto atvejai
- užfiksuoti skundai dėl patyčių tarp mokinių
- mikroklimato klasėje įvertinimo duomenys

Mokinių ir mokytojų santykių rodikliai

- užfiksuoti mokytojų skundai dėl mokinių elgesio klasėje
- užfiksuoti mokinių skundai dėl mokytojų elgesio su mokiniais
- tėvų skundai dėl mokytojų elgesio su mokiniais
- mokyklos mikroklimato įvertinimo duomenys

Mokytojų kaitos rodikliai

- atleidimo / išėjimo iš darbo priežastys
- klasės pakeitimo mokslo metų viduryje priežastys

Mokinių dalyvavimas įvairioje mokyklos bendruomenės ir kitoje veikloje

- mokinių dalyvavimas savanoriškoje veikloje, skatinančioje saviraišką
- mokinių dalyvavimas bendruomenės paramos veikloje (savanorystė, projektai)
- mokinių dalyvavimas vietinės valdžios / savivaldos veikloje
- mokinių dalyvavimas nevyriausybinėse organizacijose (neformalusis mokymasis) veikloje
- mokinių įgūdžiai, įgyti neformaliu / neakademinio būdu

Tėvų įsitraukimas į mokyklos gyvenimą

- užfiksuoti apsilankymai mokykloje dėl įvairių su mokiniu susijusių priežasčių, pakvietus mokyklos atstovams (lankymosi priežastys ir rezultatai yra užfiksuoti)
- dalyvavimas tėvų konferencijose / susirinkimuose
- dalyvavimas mokyklos renginiuose
- dalyvavimas bendruomenės projektuose

Adaptuota pagal: *Devaney E., O'Brien M. U., Resnik H., Keister S., Weisberg R. P. (2006). Sustainable School-wide Social and Emotional Learning (SEL). Implementation guide and toolkit. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning & University of Illinois at Chicago.*

Šių rodiklių stebėseną yra labai svarbi SEU kokybei mokykloje.

▪ Mokyklos vadovo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis

Kas tai yra?

Mokyklos direktorius yra vienas svarbiausių žmonių, supažindinančių mokyklą su socialiniu ir emociniu ugdymu.

Šis įsivertinimo įrankis yra skirtas mokyklų direktoriams, taip pat jų pavaduotojams, administratoriams, SEU vystymo komandos nariams, mokyklos

tarybos nariams ir kitiems suaugusiesiems, atsakingiems už mokyklos vadybą.

Šį įrankį gali naudoti ir mokytojai. Įrankio tikslas – supažindinti mokyklų vadovus su SEU praktikomis, padėti jiems įsivertinti savo stiprybes ir apgalvoti tolesnį tobulėjimą. Įrankis taip pat paakina mąstyti, kaip skatinti socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą mokykloje.

Šis įsivertinimo įrankis yra klausimynas, kurį sudaro 48 teiginiai apie vadybos praktikas, susijusias su įvairiomis SEU kategorijomis. Kiekvieną teiginį prašoma įvertinti 3 dalių Likerto tipo skalėje. Įrankis sukurtas TIK asmeninei refleksijai. Jis NETURĖTŲ būti naudojamas pasiekimams vertinti.

Šis įrankis sukurtas CASEL: *Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2017). TOOL: Personal Assessment and Reflection—SEL Competencies for School Leaders, Staff, and Adults.*

Kaip?

Įsivertinimo instrukcija:

- 1.** Perskaitykite kiekvieną teiginį ir pagalvokite apie specifines situacijas, tada įvertinkite save pažymėdami atitinkamą laukelį (retai, kartais, dažnai). Jeigu teiginys jums visiškai neaktualus, perbraukite vertinimo laukelį.
- 2.** Išanalizuokite savo stiprybes ir kylančius iššūkius, nurodančius asmeninio socialinio ir emocinio augimo kryptį. Ši informacija skirta tik jums, todėl pasistenkite atsakyti sąžiningai, nevertindami savo atsakymų kaip „gerų“ ar „nepakankamai gerų“.
- 3.** Užpildę klausimyną, apmąstykite, ką pavyko sužinoti...
  - A)** Apmąstykite rezultatus ir padarykite išvadas apie savo pažangą. Jeigu prie teiginio pažymėtas laukelis „dažnai“, tai galėtų rodyti jūsų asmeninę stiprybę.
    - Kaip šios stiprybės veikia jūsų bendravimą su mokiniais ir kolegomis?
    - Su kokiomis kompetencijomis yra susijusios jūsų stiprybės?
    - Kurios stiprybės, jūsų nuomone, labiausiai padės jums vadovauti SEU mokykloje?
    - Kokiomis savo stiprybėmis jūs labiausiai didžiuojatės? Jeigu prie teiginio pažymėtas laukelis „retai“, tai galėtų rodyti galimą dabartinį iššūkį.
    - Kaip tobulėjimas šioje srityje galėtų praversti bendraujant su mokiniais ir kolegomis?
    - Su kokiomis kompetencijomis yra susiję jūsų iššūkiai?
    - Pasirinkite vieną ar dvi sritis, kurios galėtų padėti jums stiprinti SEU mokykloje.
    - Pagalvokite, kaip galėtumėte dažniau praktikuoti pageidaujamo elgesio modelius, arba padirbėkite atitinkamoje srityje su mentoriu ar ugdančiuoju vadovu.
  - Ar kokie nors atsakymai jus nustebino? Ar pastebėjote dalykų, patvirtinusių tai, ką jau žinojote apie save?
  - B)** Sudarykite sąrašą būdų, kaip galite pasinaudoti savo stiprybėmis veikdami drauge su kitais ir panaudoti jas mokyklos gyvenime.

C) Sudarykite sąrašą, kaip galėtumėte įveikti šiuo metu patiriamus iššūkius.

Kada?

- Pirminį įsivertinimą rekomenduojama atlikti prieš pradedant mokykloje įgyvendinti SEU praktikas.
- Vėliau įsivertinti galima kasmet arba kai tik mokyklos vadovui prireikia peržiūrėti savo darbo kokybę.

▪ Mokyklos mikroklimato tyrimas

Kas tai yra?

Vienas pagrindinių socialinio ir emocinio ugdymo tikslų yra sukurti gerais tarpusavio santykiais grįstą mokymosi aplinką, kuri yra vienas esminių elementų siekiant sukurti teigiamą mokyklos mikroklimatą.

Čia pateikiamas mokyklos mikroklimato tyrimo įrankis yra klausimynas, sudarytas iš 47 teiginių. Kiekvienas teiginys vertinamas penkių dalių Likerto tipo skalėje. Tai nėra validuota tyrimo skalė, tačiau su šios anketos pagalba surinkta informacija gali padėti geriau suprasti mokyklos stiprybes ir iššūkius, kuriuos reikia įveikti, taip pat atskleisti mokytojų, mokinių ir kitų mokyklos bendruomenės narių nuomonių skirtumus. Įrankis skirtas mokyklos mikroklimatui įvertinti iš mokyklos bendruomenės narių perspektyvos. Siekiant gauti išsamią informaciją, tyrimo anketas turėtų užpildyti visi mokyklos bendruomenės nariai, tarp jų administratoriai, pagalbinis personalas, mokinių šeimų atstovai ir kiti mokyklos darbuotojai ar trečiosios šalys.

Šis įrankis adaptuotas pagal: *Socialinio ir emocinio ugdymo institutas (SEUI), 2018 m.*

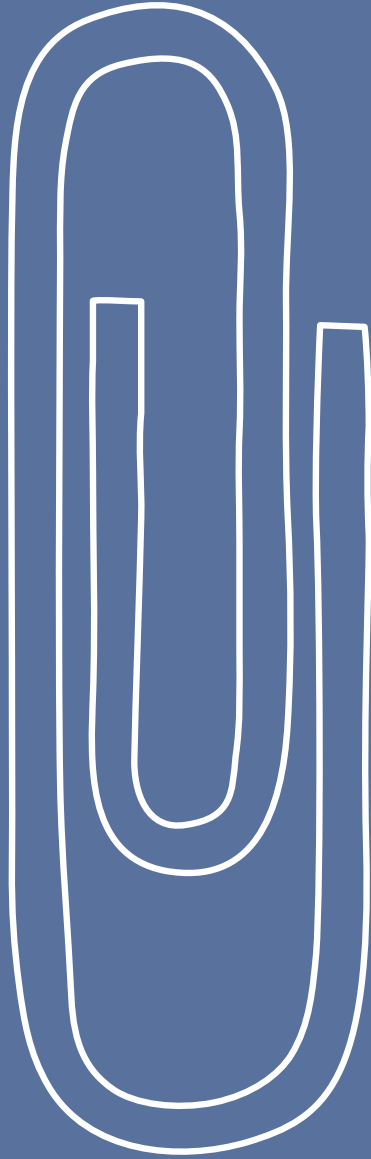
Kaip?

Tyrimo instrukcija:

- suplanuokite, kad apklausa būtų atliekama prieš pradedant SEU veiklas ir joms pasibaigus („pre“ ir „post“ tyrimai).
- nuspręskite, kas dalyvaus atliekant studiją ir kurios mokinių grupės / klasės bus įtrauktos į socialinio ir emocinio ugdymo vystymą;
- skirkite mokyklos bendruomenės nariams pakankamai laiko užpildyti tyrimo anketas ir apmąstyti rezultatus;
- parenkite apibendrintus duomenis ir organizuokite mokyklos bendruomenės diskusiją rezultatams aptarti;
- planuokite socialinio ir emocinio ugdymo veiklų įgyvendinimą;
- nustatykite tolesnio tyrimo datą;
- parenkite apibendrintus duomenis ir organizuokite mokyklos bendruomenės diskusiją rezultatams aptarti.

Kada?

Kad pastebėtumėte pokyčius, mokyklos mikroklimato tyrimas turėtų būti atliekamas reguliariai, bent du kartus per metus (pavyzdžiui, mokslo metų pradžioje ir pabaigoje).

- Priedai 102
- Nuorodos 103

Savęs pažinimo ir tarpusavio santykių įgūdžių įsivertinimas (13–14 metų) „Aš ir kiti“

Savęs pažinimo ir tarpusavio santykių įgūdžių įsivertinimas (9–10 metų) „Mano asmeninė mokymosi knygelė“

Klasės stebėjimo įrankis mokytojams

Mokinių darbo grupėje įsivertinimo lapas

Mokinių darbo grupėje ataskaitos forma

Grupės veiklos apžvalgos lentelė

Mokytojo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis

Pasitikrinimo sąrašas tarpusavio santykiais grįstai mokymosi aplinkai klasėje kurti

Mokytojo SEU praktikos planavimo ir įsivertinimo užrašai

Mokinių grįžtamojo ryšio anketa „Tavo nuomonė svarbi“

Mokyklos vadovo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis

Mokyklos mikroklimato tyrimas

SEU pasiekimų aprašai: 4 klasė

SEU pasiekimų aprašai: 8 klasė

Mokymo modeliai

Baker, J. A. (2006). Contributions of teacher–child relationships to positive school adjustment during elementary school. *Journal of School Psychology, 44*, 211–229.

Bandura, A. (1977) *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.

Belfield, C., Bowden, A., Klapp, A., Levin, H., Shand, R., & Zander, S. (2015). The Economic Value of Social and Emotional Learning. *Journal of Benefit-Cost Analysis, 6*(3), 508–544.

Bell, J., Dale, M. (1999). Informal Learning in the Workplace. *Department for Education and Employment Research Report No. 134*. London, England: Department for Education and Employment.

Berndt, T. J., & Keefe, K. (1995). Friends' influence on adolescents' adjustment to school. *Child Development, 66*, 1312–1329.

Birch, S. H., & Ladd, G. W. (1997). The teacher–child relationship and children's early school adjustment. *Journal of School Psychology, 35*, 61–79.

Bruner, J. (1973). *Going Beyond the Information Given*. New York: Norton.

Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2015). *CA-SEL Guide: Effective Social and Emotional Learning Programs—Middle and High School Edition*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. <http://secondaryguide.casel.org/casel-secondary-guide.pdf>

Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2005). *Safe and sound: An educational leader's guide to evidence-based social and emotional SEL programs*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d. <https://casel.org/wp-content/uploads/2016/06/safe-and-sound-il-edition.pdf>

Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (2017). *TOOL: Personal Assessment and Reflection—SEL Competencies for School Leaders, Staff, and Adults*. Žiūrėta 2017 m. gruodžio 18 d. http://www.akschools-psych.org/sites/default/files/SEL_Adult_self-assessment.pdf

Collaborative for Academic, Socialinis ir emocinis ugdymas (n.d.). Core SEL Competencies. Žiūrėta 2018 m. vasario 26 d. <https://casel.org/core-competencies/>

Cefai, C. (2008). *Promoting resilience in the classroom. A guide to developing pupils' emotional and cognitive skills*. London, UK: Jessica Kingsley Publishers.

Charlton, B. C. (2005). *Informal assessment strategies: asking questions, observing students and planning lessons that promote successful interaction with text*. Markham, Ont.: Pembroke.

Coombs, P. H., Prosser, R., & Ahmed, M. (1974). *New paths to learning for rural children and youth*. New York: International Council for Educational Development.

Devaney, E., O'Brien, M. U., Resnik, H., Keister, S., Weissberg, R. P. (2006). *Sustainable Schoolwide Social and Emotional Learning (SEL). Implemen-*

tation guide and toolkit. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning & University of Illinois at Chicago.

Dawson, P., & Guare, R. (2018). *The Guilford practical intervention in the schools series. Executive skills in children and adolescents: A practical guide to assessment and intervention (3rd ed.)*. New York: Guilford Press.

Denham, S. A. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: what is it and how do we assess it? *Early Education and Development, 17*(1), 57–89.

Dickson, K., Vigers, C., & Newman, M. (2013). *Youth Work: A Systematic Map of the Research Literature*. Dublin: Department of Children and Youth Affairs. doi:10.1037/e509412014-001.

Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P., & Gullotta, T. P. (2015). *Handbook of Social and Emotional Learning. Research and Practice*. New York, NY: The Guilford Press.

Domitrovich, C. E., & Greenberg, M. T. (2000). The study of implementation: Current findings from effective programs that prevent mental disorders in school-aged children. *Journal of Educational and Psychological Consultation, 11*, 193–221.

Denham, S. A. (2017). Assessment of SEL in educational contexts. In Domitrovich, C. E., Durlak, J. A., Weissberg, R. P., & Gullotta, T. P. (Eds.), *Handbook of social and emotional learning: research and practice* (pp. 285–300). New York: The Guilford Press.

Devaney, E., O'rien, M. U., Resnik, H., Keister, S., & Weissberg, R. P. (2006). Tool 25. *Sustainable Schoolwide Social and Emotional Learning (SEL): Implementation Guide and Toolkit* (pp. 153–159). Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.

Dukynaitė, R., Dudaitė, J. (2017). Influence of school factors on students' sense of school belonging. *The New Educational Review. Volume 47, No. 1*, p. 39–52.

Durlak, J. A., & Dupre, E. P. (2008). Implementation matters: A review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation. *American Journal of Community Psychology, 41*, 327–350.

Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2007). *The Impact of After-School Programs that Promote Personal and Social Skills*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.

Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., & Taylor, R. D. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development (82)*, 474–501.

Dweck, C. (2012). *Mindset: How You Can Fulfil Your Potential*. London: Robinson.

Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., Frey, K. S., Greenberg, M. T., Haynes, N. M., Kessler, R., Schwab-Stone, M. E., & Shriver, T. P. (1997). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Elias, M. J., & Gordon, J. S. (2009). *Promoting social and emotional development in childhood and early adolescence*. In Gullotta, Th. P., Blom, M., Gullotta, C. F., & Messina, J. C. (Eds.), *A Blueprint for promoting academic and social*

competence in after-school programs (pp. 63–77). New York: Springer.

Europos Komisija. (2013). Developing the creative and innovative potential of young people through non-formal learning in ways that are relevant to employability. In Bamber, J. (Ed.), *Expert Group Report*. Žiūrėta 2020 m. vasario 4 d., https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/creative-potential_en.pdf

Fernandez-Berrocal, P., & Ruiz, D. (2008). Emotional intelligence in Education. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 15, 6(2), 421–436.

Finn, J. D. (1993). *School engagement and students at risk*. Washington, DC.: National Center for Education Statistics U.S. Department of Education.

Flecha, R. (2015). *Successful educational actions for inclusion and social cohesion in Europe*. London: Springer.

Forsyth, D. R. (2010). *Group dynamics*. Wadsworth: Cengage Learning.

Fox, L., Dunlap, G., Hemmeter, M. L., Joseph, G., & Strain, P. (2003). The Teaching Pyramid: A Model for Supporting Social Competence and Preventing Challenging Behavior in Young Children. *Young Children*, 58(4), 48–53.

Gailius, Ž., Malinauskas, A., Petkauskas, D., & Ragauskas, L. (2013). *Hand- book for People Working with Youth Groups. Non-Formal Education Practice in Lithuania*. Vilnius: Agency of International Youth Cooperation. 2020 m. vasario 5 d., <https://www.jtba.lt/biblioteka/darbo-su-jaunimo-grupemis-vadovas-neformaliojo-ugdymo-praktika-lietuvoje/>

Goodenow, C. (1993). Classroom belonging among early adolescent students: Relationship to motivation and achievement. *Journal of Early Adolescence*, 13(1), 21–43.

Gross, R. (2010). *Psychology: The Science of Mind and Behaviour 6th Edition*, Hachette UK.

Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2001). Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. *Child Development*, 72(2), 625–638.

Hamre, B., & Pianta, R. C. (2006). Student-Teacher Relationships. In G. G. Bear, & K. M. Minke, *Children's needs III: Development, prevention, and intervention* (p. 59–71). Washington, DC, US: National Association of School Psychologists.

Hawkins, J. D. (1997). Academic performance and school success: Sources and consequences. In R. P. Weissberg, T. P. Gullotta, R. L. Hampton, B. A. Ryan, & G. R. Adams, *Healthy children 2010: Enhancing children's wellness* (p. 278–305). Thousand Oaks CA: Sage.

Hawkins, J. D., Catalano, R. F., Kosterman, R., Abbott, R., & Hill, K. G. (1999). Preventing adolescent health behaviors by strengthening protection during childhood. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 153, 226–234.

Humphrey, N. (2013). *Social and emotional learning: a critical appraisal*. Los Angeles: SAGE.

Illinois State Board of Education. (n.d.). Žiūrėta 2018 m. vasario 25 d., <http://www.isbe.net/>

Israelashvili, M. (1997). School adjustment, school membership and adolescents' future expectations. *Journal of Adolescence*, 20, 525–535.

Jones, S. M., & Bouffard, S. M. (2012). Social and Emotional Learning in Schools From Programs to Strategies. *Social Policy Report*, 26(4), 1–33.

Kraag, G., Van Breukelen, G. J., Kok, G., & Hosman, C. (2009). “Learn Young, Learn Fair,” a stress management program for fifth and sixth graders: Longitudinal results from an experimental study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50, 1185–1195.

Leahy, S., Lyon, C., Thompson, M., & Wiliam, D. (2005). Classroom assessment: minute by minute, day by day. *Assessment to promote learning*, 63 (3), 19–24.

Lions Clubs International Foundation (LCIF), LIONS QUEST program „Skills for Action“, 2015.

Lions Clubs International foundation (LCIF), LIONS QUEST program „Skills for Growing“, 2015.

Merrell, K. W. & Guelder, B. A. (2010). *Social and emotional learning in the classroom: Promoting mental health and academic success*. New York: Guilford Press.

OECD. (2015). *Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills*. *OECD Skills Studies*: OECD Publishing.

Pasaulio sveikatos organizacija (1948). *Preamble to the Constitution of the World Health Organization (Official Records of the World Health Organisation)*. Geneva, Switzerland: World Health Organisation.

Pasaulio sveikatos organizacija (1986). *Ottawa Charter for Health Promotion*. Ottawa, ON: World Health Organization.

Pasaulio sveikatos organizacija. (2003). *Creating an environment for emotional and social well-being*. Information series on school health, Document 10. Geneva (Switzerland): World Health Organization. Žiūrėta 2018 m. vasario 25 d. https://www.sess.ie/sites/default/files/Resources/Lucena_Clinic/Creating%20Environment%20for%20Emotional%20%26%20Social%20Well%20Being.pdf

Pasaulio sveikatos organizacija. (2012). *Risks to mental health: an overview of vulnerabilities and risk factors*. Background paper by WHO secretariat for the development of a comprehensive mental health action plan. Žiūrėta 2018 m. vasario 25 d. http://www.who.int/mental_health/mhgap/risks_to_mental_health_EN_27_08_12.pdf

Pasaulio sveikatos organizacija. (2013). *Mental health action plan 2013–2020*. Geneva (Switzerland): World Health Organization.

Payton, J., Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Dymnicki, A. B., & Pachan, M. (2008). *The positive impact of social and emotional learning for Kindergarten to eighth-grade students. Findings from three scientific reviews*. Chicago, IL: CASEL.

Petrides, K. V., & Furnham, A. (2000). *Gender Differences in Measured and Self-Estimated Trait Emotional Intelligence*. *Sex Roles*, 42(5/6), 449–461. doi:10.1023/a:1007006523133

Pritchard, A. & Woollard, J. (2010). *Psychology for the Classroom: Constructivism and Social Learning*. New York, NY: Routledge.

Rimm-Kaufman, S. E., & Hamre, B. K. (n.d.). *The Role of Psychological and Developmental Science in Efforts to Improve Teacher Quality*. 2010, 112(12), 2988–3023.

Resnick, Lauren & Asterhann, Christa & Clarke, Sherice (2018). *Accountable talk: Instructional dialogue that builds the mind*.

Safe and sound: An educational leader's guide to evidence-based social and emotional learning (SEL) programs. (2003). CASEL. Žiūrėta 2017 m. spalio 15 d., http://casel.org/wp-content/uploads/1A_Safe_Sound-rev2.pdf

Schonert-Reichl, K. A. (2017). Social and emotional learning and teachers. *The future of children*, vol. 27, n° 1, 137–155.

Slušnys, S., Šukytė, D. (2016). *Ką gali mokytojas*. Vilnius: Tyto alba, 173–181.

Sklad, M., Diekstra, R., De Ritter, M., & Ben, J. (2012). Effectiveness of school-based universal social, emotional, and behavioral programs: Do they enhance students' development in the area of skill, behavior, and adjustment? *Psychology in the Schools*, 49(9), 892–909.

SMART Goals: How to Make Your Goals Achievable. (n.d.). Žiūrėta 2018 m. vasario 25 d., <https://www.mindtools.com/pages/article/smart-goals.htm>

Smith, R. M. (1982). *Learning How to Learn*. Englewood Cliffs, NJ: Cambridge.

Socialinio ir emocinio ugdymo institutas. (2018). School climate survey. Žiūrėta 2018 m. kovo 23 d., http://www.seuinstitutas.lt/saugykla/failai/dokumentai/climate_survey/Mokyklos_climate_survey.pdf

Taylor, R. D., Oberle, E., Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2017). Promoting Positive Youth Development Through School-Based Social and Emotional Learning Interventions: A Meta-Analysis of Follow-Up Effects. *Child Development*, 1156–1171.

Torrente, C., Alimchandani, A., & Aber, J. L. (2015). International perspectives on social and emotional learning. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R.P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook on social and emotional learning: Research and practice* (pp. 566–587). New York, NY: Guilford.

Weare, K., & Nind, M. (2011). Mental health promotion and problem prevention in schools: What does the evidence say? *Health Promotion International*, 26(S1), i29–i69.

Weaver, L., & Wilding, M. (2013). *The 5 dimensions of engaged teaching*. Bloomington, IN: Solution Tree Press.

William, D. (2011). *Embedded formative assessment*. Bloomington, IN: Solution Tree Press.

Williams, R. B., & Dunn, S. E. (2008). *Brain-compatible learning for the block*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Yoder, N. (2014). *Self-assessing social and emotional instruction and competencies: A tool for teachers*. Washington, DC: Center on Great Teachers and Leaders. Žiūrėta 2020 m. vasario 4 d. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED553369.pdf>

Zins, J. E., & Elias, M. J. (2006). Social and emotional learning. In G. G. Bear, & K. M. Minke, *Children's needs III: Development, prevention, and intervention* (p. 1–13). Bethesda, MD: National Association of School Psychologists.

Zins, J. E., Weissberg, R. P., Wang, M. C., & Walberg, H. J. (2004). *Building academic success through social and emotional learning: What does the research say*. New York, NY: Teachers College Press.

AŠ IR KITI (A1 priedas)

13–14 metų

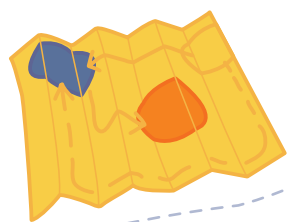
Savęs pažinimo ir tarpusavio santykių įgūdžių įsivertinimas (13–14 metų).
Mano pažangos ir pasiekimų lapas

Vardas ir pavardė:	
Įsivertinimo data (metai, mėnuo):	
Klasės auklėtoja(s):	
Klasė:	

Šis pažangos ir pasiekimų lapas padės tau stebėti savo patirtį mokantis geriau pažinti save ir kitus.

- Toliau pateiktoje lentelėje rasi 16 uždavinių (dalykų, kuriuos reikia išmokti), susijusių su tavimi ir tavo santykiais su kitais asmenimis. Tai tavo šių metų mokymosi užduotys.
- Įvertink kiekvieną teiginį pažymėdama(s), kaip gerai supranti nurodytą dalyką arba kiek gerai sugebi jį atlikti (nuspalvink šalia teiginių esančius langelius nuo „1 – niekada (nesugebu, nemoku)“ iki „4 – visada (man tai puikiai sekasi)“.
- Pateik įrodymų kiekvienam dalykui, kurį manai, kad sugebi gerai atlikti (ten, kur pažymėjai „dažnai“ arba „visada“): trumpai aprašyk situaciją arba veiklą, per kurią to išmokai arba tobulinai savo gebėjimus. Tai gali būti veikla tiek mokykloje, tiek už jos ribų.
- Šioje lentelėje nėra teisingų ar klaidingų atsakymų. Tavo atsakymai nebus vertinami pažymiais. Pasistenk nuoširdžiai įsivertinti pagal kiekvieną teiginį.
- Kai užpildysi visą lapą, duok jį mokytojui(ai) (bet kurio dalyko mokytojui arba klasės auklėtojui), kad jis parašytų tau asmeninius komentarus.

Peržiūrėk šį lapą kiekvieną mėnesį, stebėk savo pažangą ir aprašyk naujus pažangos įrodymus.

	Mano įvertinimas Kaip dažnai tai yra tiesa? 1 – niekada; 2 – kartais, 3 – dažnai, 4 – visada.				Mano mokymosi įrodymai Trumpai aprašyk veiklą ar situaciją, paaiškink, kur ir kaip to išmokai	Mokytojo komentaras Paprašyk bet kurio(s) mokytojo(s) parašyti trumpą komentarą
Dalykai, kuriuos reikia išmokti	1	2	3	4		
Mokymasis būti savimi: savimonės ir savitvardos įgūdžiai						
1) Aš suprantu, kokie jausmai man padeda ir trukdo mokytis						
2) Aš sugebu suvaldyti įtampą ir baigti užduotis, net kai būna sunku						
3) Aš galiu įvardyti savo pagrindines stiprybes, padedančias man siekti sėkmės, ir kliūtis						
4) Aš žinau, kas galėtų man padėti, jeigu prireiktų pagalbos (aplinkiniai žmonės, tarnybos ir kt.)						
5) Aš turiu trumpalaikį tikslą ir žinau, kaip jį pasiekti						

Dalykai, kuriuos reikia išmokyti	Mano įvertinimas Kaip dažnai tai yra tiesa? 1 – niekada; 2 – kartais, 3 – dažnai, 4 – visada.				Mano mokymosi įrodymai Trumpai aprašyk veiklą ar situaciją, paaiškink, kur ir kaip to išmokai	Mokytojo komentaras Paprašyk bet kurio(s) mokytojo(s) parašyti trumpą komentarą
	1	2	3	4		
6) Aš galiu paaiškinti, kas man padeda pasiekti savo tikslų						
Mokymasis būti su kitais: socialinio sąmoningumo ir tarpusavio santykių įgūdžiai						
7) Aš suprantu, kaip kiti žmonės gali jaustis įvairiose situacijose						
8) Aš gebu bendradarbiauti su kitais ir dirbti komandoje, siekdamas grupės sėkmės						
9) Aš galiu paaiškinti, kaip spręsti konfliktus, kylančius grupėje						
10) Aš suprantu, kas yra neigiamas bendraamžių spaudimas, ir žinau, kaip jam atsispirti						
Mokymasis būti atsakingam: atsakingas sprendimų priėmimas						
11) Aš suprantu, kaip sąžiningumas, pagarba, nuoširdumas ir atjauta gali padėti žmonėms priimti geresnius sprendimus						
12) Aš galiu paaiškinti, kodėl mokyklos ir visuomenės taisyklės yra svarbios						
13) Aš žinau, kaip sprendimų priėmimo įgūdžiai gali pagerinti mano mokymosi pasiekimus						
14) Aš žinau įvairių būdų, kaip atsispirti raginimams dalyvauti nesaugioje ir neetiškoje veikloje						
15) Aš žinau, kaip galiu prisidėti prie teigiamų pokyčių savo mokykloje						
16) Aš žinau, kaip galiu daryti teigiamą įtaką savo bendruomenėje už mokyklos ribų						

Mokausi iš kitų!

Apibūdink:

Ko pastaruoju metu išmokai iš savo bendraamžių mokykloje?

Kokių dalykų padėjai išmokti kitiems?

Aš mokausi iš kitų!	
Ko aš išmokau iš kitų?	Kas man padėjo to išmokti? <i>(Parašyk vardus)</i>
Aš padedu kitiems!	
Ko aš padėjau išmokti kitiems?	Kam aš padėjau? <i>(Parašyk vardus)</i>

Mano tikslai

Sugalvok tris dalykus, kurių tau reikėtų išmokti (patobulinti). Tai galėtų būti ankstesnėje lentelėje nurodyti gebėjimai arba kiti dalykai, kuriuos reikėtų patobulinti mokykloje.

Ką man svarbu išmokti? Nurodyk tris pagrindinius tikslus	Kaip aš tai padarysiu? Nurodyk tris žingsnius, kuriuos turi atlikti, kad tai išmoktum	Kas man gali padėti pasiekti savo tikslų? <i>(Parašyk vardus)</i>

Mokytojo komentarai. Klasės auklėtojo grįžtamasis ryšys po įsivertinimo

--

Mano asmeninė mokymosi knygelė (A2 priedas)

9–10 metų

Mano vardas ir pavardė:		Mokytojo(s) vardas:	
Įsivertinimo data (metai, mėnuo):		Klasė:	

Ši asmeninė mokymosi knygelė yra įsivertinimo užduočių rinkinys, padėsiantis tau daugiau sužinoti apie save ir kitus. Knygelę sudaro 3 dalys su klausimais, į kuriuos turi atsakyti, ir užduotimis, kurias turi atlikti. Šios užduotys yra apie:

- mokymąsi būti savimi;
- mokymąsi būti su kitais;
- mokymąsi būti atsakingam.

Atlik pateiktas užduotis raštu. Čia nėra teisingų ir klaidingų atsakymų, tavo atsakymai nebus taisomi ar vertinami balais. Kai baigsi rašyti, paduok šį lapą savo mokytojui, kad jis parašytų savo pastebėjimus.

Mokymasis būti savimi

Mano emocijos ir jausmai

Kaip jautiesi pastaruoju metu? Pažymėk emocijas, kurias patyrei paskutiniuoju metu (šią savaitę, mėnesį). Prie kiekvienos emocijos, kurią atpažinai ar prisimeni, aprašyk situaciją, kurios metu ją patyrei.

DŽIAUGSMAS 	Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją.
	Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.
LIŪDESYS 	Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją.
	Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.

<p>NUOSTABA</p> 	<p>Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją.</p>
	<p>Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.</p>
<p>BAIMĖ</p> 	<p>Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją.</p>
	<p>Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.</p>
<p>PASITIKĖJIMAS</p> 	<p>Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją.</p>
	<p>Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.</p>
<p>NERIMAS</p> 	<p>Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją.</p>
	<p>Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.</p>
<p>PASIBJAURĖJIMAS</p> 	<p>Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją.</p>
	<p>Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.</p>

NUOBODULYS 	Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją. Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.
PYKTIS 	Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją. Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.
KITA EMOCIJA 	Kas vyko, kai patyrei šią emociją? Apibūdink situaciją. Apibūdink, ką pasakei arba padarei šios situacijos metu.

Kai jaučiuosi blogai, darau šiuos dalykus, kad pasijusčiau geriau:

Mano ypatingos galios

Mes visi turime ypatingų galių, tam tikrų sugebėjimų, kurie mums gerai sekasi ir padaro mus stipriais. Kokios yra tavo svarbiausios stiprybės? Tavo ypatingos galios?

Nurodyk tris dalykus, kurie tau puikiai sekasi! Kaip juos panaudoji?

Mano ypatingos galios	Kaip / kada aš jas panaudoju?

Galios, kurias norėčiau išstobulinti

Pagalvok apie dalykus, kurių norėtum išmokti. Tai galėtų būti dalykai, kurių gali išmokti mokykloje, arba kiti svarbūs gebėjimai, kuriuos norėtum patobulinti (pavyzdžiui, išmokti groti muzikos instrumentu, nugalėti baimę ar susirasti naujų draugų).

Dalykai, kurių man svarbu išmokti	Kas man galėtų padėti išmokti?

Mokymasis būti su kitais

Perskaityk pateiktus sakinius ir pažymėk laukelį prie įvertinimo, kuris geriausiai tinka tavo elgesiui apibūdinti.

	Taip 	Kartais 	Ne
<i>Man paprasta susirasti naujų draugų</i>			
<i>Man patinka kalbėtis su draugu(e), kai esame vieni du</i>			
<i>Man patinka kalbėtis su draugais, kai esame grupėje su kitais</i>			
<i>Aš mėgstu prajuokinti kitus</i>			
<i>Aš moku išklausti kitus</i>			
<i>Aš turiu keletą gerų draugų</i>			
<i>Aš dažnai prisijungiu prie savo draugų ir mes kartu žaidžiame</i>			
<i>Aš dažnai žaidžiu vienas</i>			
<i>Aš žinau, kaip susitaikyti su draugais, kai susiginčijame</i>			
<i>Aš guodžiu savo draugus, kai jie yra nusiminę</i>			
<i>Aš galiu pasakyti savo draugams, kaip jaučiuosi</i>			
<i>Aš suprantu, kaip žmonės jaučiasi, iš to, kaip jie kalba ir elgiasi</i>			
<i>Aš suprantu, kaip žmonės jaučiasi, kai jų klausausi</i>			
<i>Aš žinau, ką daryti, kad sutarčiau su kitais</i>			
<i>Aš suprantu, kuo mano bendraklasiai skiriasi vieni nuo kitų</i>			

Papildomi klausimai

Ką aš galėčiau padaryti, kad tapčiau geresniu(e) draugu(e)?

Mano geriausi draugai mokykloje yra:

Kokie jie yra? Kodėl jie man patinka?

Mokymasis būti atsakingam

Mano užduotys ir pareigos

Perskaityk pateiktus sakinius, apibūdinančius tavo užduotis ir pareigas mokykloje ir namuose. Pažymėk, kaip tau sekasi jas vykdyti, reikiamame laukelyje dešinėje lentelės pusėje.

Mano užduotys ir pareigos	Man gerai sekasi jas atlikti		
	Taip 	Kartais 	Ne
Mokykloje / klasėje:			
Aš visada laiku ateinu į mokyklą (į pamokas ir kitas veiklas)			
Mokykloje galiu pasirūpinti savimi ir visais savo daiktais			
Aš turiu savo pamokų ir kitų kasdienių veiklų tvarkaraštį			
Aš suprantu, kad mano elgesys gali veikti kitus žmones (mokytojus ir mokinius)			
Aš stengiuosi atlikti visas savo namų darbus užduotis			
Aš klausausi, kai kiti mokiniai kalba, ir jų nepertraukinėju			

Namuose

(išvardyk keletą pareigų, kurias turi atlikti namuose)

Mokytojo pastabos. Mokytojo grįžtamasis ryšys po mano įsivertinimo.

Blank area for teacher's feedback and communication after self-assessment.

3 dalis. Mokytojo praktikos

Ši lentelė skirta apmąstyti savo mokymo praktikas. Kokių turite idėjų ar įžvalgų apie savo mokymo metodus ar vertinimo strategijas?

Ką galėtumėte įgyvendinti ar patobulinti kitą mėnesį?

Idėjos, kaip pagerinti mano mokymo praktiką kitą mėnesį (planavimas ir įgyvendinimas)

A4 priedas

Mokinių darbo grupėje įsivertinimo lapas

Atsakyk į šiuos klausimus apie darbą grupėje.

Vardas	
Grupės pavadinimas / grupės narių vardai	
Data:	Užduoties pavadinimas:
Koks buvo užduoties tikslas?	
Trumpai apibūdink, kaip prisidėjai prie užduoties atlikimo	
Ką darytum kitaip, jeigu reikėtų pakartoti užduotį?	
Kuo tavo darbas grupėje kitą kartą galėtų būti veiksmingesnis?	
Mokytojo komentaras:	Asmeninis įvertinimas:
	Mokytojo įvertinimas:

A5 priedas

Mokinių darbo grupėje ataskaitos forma

Atsakykite į pateiktus klausimus apie darbą grupėje.

Kaip išsiaiškinote informaciją, kurios reikėjo atliekant užduotį grupėje?

Ar visi tikslai buvo pasiekti?

Kaip darbas grupėje paskatino mokinius padėti vienas kitam siekiant tikslų?

Ko išmokote dirbdami grupėse?

Kaip žinias, įgūdžius ar kitas įžvalgas, įgytas dirbant grupėje, galima panaudoti realaus gyvenimo situacijose?

Instrukcijos mokytojui

- Po kiekvienos darbo grupėje užduoties skirkite mokiniams šiek tiek laiko šiai formai užpildyti, jeigu grupėmis dirbama visą pamoką ar ilgiau.
- Individualiai užpildžius klausimyną, skirkite laiko, kad mokiniai poromis aptartų užpildytus lapus.
- Paprašykite savanorių pasidalyti savo pastebėjimais.
- Surinkite iš mokinių užpildytas anketas ir peržiūrėkite jas. Atkreipkite dėmesį į tai, kiek išsamūs ir visapusiški pateikti atsakymai. Atkreipkite dėmesį į mokinių įgytus įgūdžius ir tai, kaip jie galės pritaikyti šiuos įgūdžius ateityje.

A6 priedas

Grupės veiklos apžvalgos lentelė

Toliau esančioje apžvalgos lentelėje pateiktos grupių veiklos vertinimo gairės.

Požymis	Nelabai (1)	Gerai (2)	Puiku! (3)
Dalyvavo visi grupės nariai	Vienas asmuo dominuoja pristatyme	Užduotys paskirstytos netolygiai	Kiekvienas asmuo svariai prisideda
Pateikta informacija yra tiksli	Yra keletas netikslumų	Yra nedidelių informacijos klaidų	Informacija yra tiksli ir aktuali
Informacija yra apgalvotai susisteminta	Informacija nesusijusi, nelogiška ir nesuderinama	Informacija kartais prieštaringa ir atsitiktinė	Informacija yra nuosekli ir logiška
Pristatymas yra logiškas ir nuoseklus	Pristatymas buvo padrikas, buvo sunku sekti mintį	Pristatymo eiga kartais nenuosekli	Pristatymas logiškas ir suprantamas, jį paprasta sekti
Vaizdinė medžiaga yra aiški ir lengvai matoma	Vaizdinė medžiaga yra netvarkinga, neišbaigta ir neaiški	Vaizdinė medžiaga papildo pristatymą, bet jai trūksta gylio	Vaizdinė medžiaga traukia akį, įtikina ir papildo pristatymą
Pristatymas yra informatyvus ir parengtas kūrybingai	Informacija pristatyta didaktiškai ir jai trūksta gylio	Pristatymas yra suplanuotas, bet jam trūksta entuziazmo ir suinteresuotumo	Pristatymas energingas, įdomus ir nenusėpamas
Pristatymas susieja anksčiau pristatytą informaciją	Trūksta tęstinumo ir sąsajų su anksčiau sužinota informacija	Kartais sąsajos yra neaiškios ar netinkamos	Informacija yra sklandžiai ir tinkamai susieta
Išnagrinėta viena pagrindinė mintis	Kelios idėjos pateiktos neišsamiai	Pagrindinė mintis ne visada pateikta aiškiai	Pagrindinė mintis yra persemelkusi visą informaciją ir patį pristatymą
Auditorijos įtraukimas	Auditorija atrodo neįsitraukusi	Auditorijos nariai dažnai įtraukiami į pristatymą	Auditorijos nariai įtraukti į visą pristatymą

Šaltinis: Williams R. B., Dunn S., E. *Brain-Compatible Learning for the Block*. Crowin Press, 2008.

A7 priedas

Mokytojo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis

Adaptuota pagal: Yoder, N., (2014) Self-Assessing Social and Emotional Instruction and Competencies: A Tool for Teachers, Center on Great Teachers & Leaders at American Institutes for Research; Devaney, O'Brien, Resnik, Keister, & Weissberg, (2006)⁷⁴.

Pagalvokite apie savo socialines ir emocines kompetencijas bei kaip jos reiškiasi įgyvendinant SEU. Pasitelkę pabaigoje pateiktą taškų skaičiavimo lentelę įsivertinkite, kaip jūsų socialiniai ir emociniai įgūdžiai veikia jūsų SEU praktikas ir jūsų mokinius. Apgalvokite kiekvieną teiginį ir įsivertinkite, kiek tiesos apie jus yra kiekviename iš jų.

1 = Visiškai nesutinku. Man kyla sunkumų šioje srityje. Darau kai kuriuos čia paminėtus dalykus, tačiau tai nebūtinai yra susiję su mano mokymo veikla.

2 = Nesutinku. Kai kuriuos iš šių įgūdžių taikau dirbdamas su savo mokiniais. Manau, kad dažniau pabandęs ir / ar sulaukęs daugiau pagalbos, galėčiau šiuos įgūdžius taikyti dažniau, kad pagerinčiau savo mokymo praktikas.

3 = Sutinku. Esu stiprus šioje srityje. Žinau, kad man gerai sekasi modeliuoti šiuos įgūdžius dirbant su savo mokiniais. Taikau šiuos įgūdžius didžiąją laiko dalį, kai įgyvendinu SEU veiklas.

4 = Visiškai sutinku. Esu labai stiprus šioje srityje. Gebu pasinaudoti šiais įgūdžiais įgyvendindamas SEU veiklas.

⁷⁴ Devaney, O'Brien, Resnik, Keister, & Weissberg, 2006

Savimonė				
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Aš žinau, kokias mokymo praktikas turiu patobulinti ir kur turiu tobulėti profesinėje srityje.	1	2	3	4
Galiu veiksmingai taikyti socialinius ir emocinius įgūdžius stiprinančius mokymo metodus kartu su savo mokiniais.	1	2	3	4
Dažniausiai žinau, kaip mano emocijos, kultūriškai nulmti įsitikinimai ir kilmė veikia mano emocijas, mano mokymo praktikas bei mano mokinius.	1	2	3	4
Aš suprantu, kaip mano mokinių reakcijos (teigiamos ir neigiamos) paveikia mano emocijas ir mano elgesį mano mokymo praktikų metu.	1	2	3	4
Aš žinau, kaip mano kultūriniai įsitikinimai ir kilmė veikia mano mokymo praktikas ir mokinius.	1	2	3	4

Savitvarda				
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Aš nuolat tobulinu savo asmeninius tikslus, susijusius su tuo, kaip geriausiai taikyti savo mokymo praktikas.	1	2	3	4
Veiksmingai taikau kelias strategijas (pvz., kvėpavimo technikas ir dėmesingą įsisąmoninimą (angl. <i>mindfulness</i>), kai klasėje taikydamas mokymo praktikas susiduriu su stipriomis emocinėmis reakcijomis (pvz., stresas, pyktis).	1	2	3	4
Veiksmingai valdydamas savo emocijas (pvz., pasitelkęs streso mažinimo technikas), aš geriau sugebu taikyti socialinio ir emocinio ugdymo veiklas, palaikau drausmę ir kuriu teigiamą mokymosi aplinką, kurioje nėra bausmių, šališkumo ir išankstinių nusistatymų.	1	2	3	4
Aš modeliuoju elgesį (pvz., formuoju gaires, nustatau ribas), kad padėčiau mokiniams valdyti emocijas mokymo praktikų taikymo metu.	1	2	3	4
Dalijuosi savo asmenine patirtimi tik tada ir tik ten, kur tai tinka. Esu tinkamo atvirumo pavyzdys, moku užmegzti kontaktą su savo mokiniais. Ne per daug dalijuosi asmenine informacija, nes susitelkiu į mokinius ir jų patirtis.	1	2	3	4
Socialinis sąmoningumas				
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Siekdamas veiksmingai taikyti teigiamas mokymo praktikas, dažniausiai stengiuosi suprasti, kaip mąsto mano mokiniai, ir galiu atkreipti dėmesį į jų emocijų išraišką, pastebimą bendraujant klasėje.	1	2	3	4
Stengiuosi suprasti, kodėl mokiniai aktyviai nedalyvauja pamokoje; paprastai man sekasi suteikti mokiniams reikiamų įgūdžių, kad jie dalyvautų mokymo praktikose.	1	2	3	4
Taikydamas mokymo praktikas aš sėkmingai skatinu teigiamas emocijas ir tinkamai reaguojau į neigiamas emocijas.	1	2	3	4
Parinkdamas mokymo metodus ir veiklas, atsižvelgiu į mokinių panašumus ir skirtumus (pvz., rasinius, etinius, kultūrinius).	1	2	3	4
Aš bendrauju su mokiniais per pertraukas, koridoriuose, salėse ir pan.	1	2	3	4

Tinkamai reaguoju į prieštaraujančius mokinius – atsakau jiems pagarbiai elgesiu (pvz., atidžiai klausausi, paprašau konkrečių pasiūlymų, nustatau poreikius, slypinčius už prieštaravimo) ir pasikalbu asmeniškai, jeigu to reikia.	1	2	3	4
Suteikiu pakankamai laiko apgalvoti atsakymui į klausimą, taip skatindamas aktyviau dalyvauti tuos mokinius, kuriems reikia daugiau laiko pagalvoti.	1	2	3	4
Priimu įvairius mokinių atsakymus, rodau pagarbą skirtingam mąstymui.	1	2	3	4
Tarpusavio santykių įgūdžiai				
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Užsiėmimų metu aiškiai pranešu apie elgesio ir akademinio lūkesčius, turėdamas omenyje individualius mokinių poreikius ir stiprybes.	1	2	3	4
Man nekyla sunkumų padėti mokiniams spręsti tarpasmeninius konfliktus, kylančius užsiėmimų metu, ir jau esu tai sėkmingai daręs.	1	2	3	4
Sąmoningai planuoju ir parenku veiklas, kad galėčiau sukurti prasmingus santykius su savo mokiniais bei ugdyčiau jų socialinius ir emocinius įgūdžius. Man paprastai sekasi kurti prasmingus santykius.	1	2	3	4
Taikau tokius mokymo metodus ir parenku veiklas, kurios padeda lavinti mokinių socialinius ir emocinius įgūdžius, ir paprastai man tai sekasi.	1	2	3	4
Išmokau visų savo mokinių vardus ir dažnai juos sakau.	1	2	3	4
Ugdydamas sąmoningumą, rodydamas pavyzdinę elgesį ir organizuodamas atviras diskusijas skatinu pagarbą kultūriniais skirtumams tiek klasėje, tiek už jos ribų.	1	2	3	4
Ieškau galimybių organizuoti bendradarbiavimo veiklas.	1	2	3	4
Atsakingas sprendimų priėmimas				
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Man sekasi veiksmingai suderinti skirtingus mokinių poreikius ir elgesį.	1	2	3	4

Aš nuolat įtraukiu mokinius ir / ar bendradarbiauju su kolegomis sprenddamas pamokose kylančias problemas, susijusias su mokymusi ir elgesiu.	1	2	3	4
Užsiėmimų metu esu susikaupęs ir nuoseklus.	1	2	3	4
Įgyvendindamas socialinį ir emocinį ugdymą, derinu mokinių emocinius, socialinius ir akademinis poreikius.	1	2	3	4
Kai susiduriu su pasipriešinimu, aš klausausi ir pripažįstu mokinių susirūpinimą, modeliuoju problemų sprendimo strategijas, reaguju teigiamai ir paprašau teikti pasiūlymus.	1	2	3	4

Įvertinimas

Toliau pateiktoje lentelėje nurodykite bendrą taškų skaičių, kurį surinkote kiekvienoje socialinių ir emocinių kompetencijų srityje. Paskutiniame stulpelyje įrašykite galutinį įvertinimą, apskaičiavę kiekvienoje srityje surinktų taškų dalį (padalinkite jūsų surinktų taškų sumą iš didžiausios įmanomos taškų sumos toje srityje). Kuo rezultatas arčiau 1, tuo jis geresnis.

Socialinė ir emocinė kompetencija	Jūsų surinkti taškai / didžiausia įmanoma taškų suma	Taškų vidurkis
1. Savimonė	...../20	
2. Savitvarda	...../20	
3. Socialinis sąmoningumas	...../32	
4. Tarpusavio santykių įgūdžiai	...../28	
5. Atsakingas sprendimų priėmimas	...../20	

Rezultatų refleksija

1. Kurios socialinės ir emocinės kompetencijos dalyje surinkote daugiausiai taškų?

2. Kurios socialinės ir emocinės kompetencijos dalyje surinkote mažiausiai taškų?

3. Kokiais įrodymais galėtumėte pagrįsti pasirinktus įvertinimus? Kokie jūsų turimi įgūdžiai padėjo pasiekti šių rezultatų?

4. Kas galėtų jums padėti profesiskai tobulėti, siekiant pagerinti rezultatus tose srityse, kuriose surinkote mažiausiai taškų?

Nuoroda į visą rinkinį ir instrukcijas anglų kalba: Yoder, N., (2014) *Self-Assessing Social and Emotional Instruction and Competencies*, Center on Great Teachers & Leaders at American Institutes for Research. Žiūrėta 2020 m. vasario 5 d., <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED553369.pdf>

A8 priedas

Pasitikrinimo sąrašas tarpusavio santykiais grįstai mokymosi aplinkai klasėje kurti

Adaptuota pagal: Lions Clubs International Foundation (LCIF), LIONS QUEST programą „Raktai į sėkmę“, 2015.

Šiame sąraše apibendrinami mokymo metodai ir būdai, kurie maksimaliai pagerins mokymą ir ugdys socialines bei emocines kompetencijas, kurs gerus tarpusavio santykius paremtą mokymosi bendruomenę.

Ruošdamas klasės aplinką, aš:	
☐	Sutvarkau klasę taip, kad ji būtų tinkama mokiniams mokytis.
☐	Susodinu mokinius taip, kad jie matytų vieni kitus.
☐	Stengiuosi, kad informacija skelbimų lentose atspindėtų visapusišką mano mokinių įvairovę.
☐	Medžiagą pamokoms parengiu iš anksto, kad daugiau laiko galėčiau skirti bendravimui su mokiniais.
☐	Pasisveikinu su mokiniais, įėjusiais į klasę, ir taip sukuriu malonią aplinką.
☐	Pateikiu tokias vaizdines mokymo priemones, kurias visiems lengva perskaityti ir suprasti.
☐	Kai naudoju papildomas mokymo priemones, idėjas pristatinėju po vieną.
Kurdamas jaukią mokymosi aplinką, aš:	
☐	Iš anksto numatau pamokos temą ir trukmę.
☐	Išmokstu mokinių vardus ir dažnai juos sakau.
☐	Stovėdamas prieš mokinius, stengiuosi, kad mano laikysena parodytų, jog esu atviras ir linkęs išklaudyti.
☐	Įtvirtinu bendras klasės taisykles / susitarimus.
☐	Mokinių padedamas reikalauju, kad bendrų taisyklių būtų laikomasi nuosekliai.
☐	Savo pavyzdžiu skatinu SEU įgūdžius, tokius kaip pagarba, rūpinimasis kitais, savitvarda ir atsakingas sprendimų priėmimas.
☐	Mano kūno kalba ir vartojami žodžiai yra energingi ir entuziastingi, skatinantys susidomėjimą.
☐	Naudoju pagarbų „Tylos“ signalą, kad atkreipčiau dėmesį į save darbo grupėse metu.
☐	Atkreipiu dėmesį į visų mokinių gerąsias savybes ir pagiriu jų pastangas.

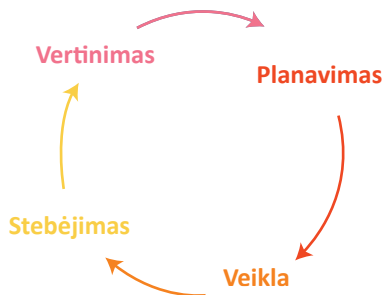
☐	Prenku užduotis pagal mokinių sugebėjimus.
☐	Atkreipiu dėmesį į mokinių reakcijas, pastebiu, jei jiems reikia papildomo paaiškinimo arba kitokios užduoties, ir stengiuosi iškart patenkinti jų poreikius.
Pradėdamas pamoką, aš:	
☐	Įsitikinu, kad mokiniai yra pasirengę mokytis ir atidėjo visus su pamoka nesusijusius darbus.
☐	Kad atkreipčiau mokinių dėmesį, ant lentos užrašau pamokos pavadinimą.
☐	Užduodu atvirusius klausimus, kad išsiaiškinčiau, kiek mokiniai jau žino.
☐	Naudoju įvairius metodus, kad išgaučiau tikruosius mokinių atsakymus (pvz., apmąstymas, <i>Galvok – Porose – Dalinkis</i> , pokalbius porose, dienoraščio rašymą ir t. t).
☐	Formuluodamas klausimus vietoj „Kodėl?“ vartoju frazę „Kaip tu manai?“, ir taip skatinu mąstyti bei išsakyti įvairias nuomones.
☐	Skatinu saugų mokinių dalyvavimą pamokoje – iš pradžių pateikiu klausimą klasei, o paskui kviečiu atsakyti savanorius.
☐	Palaukiu 7–10 sekundžių prieš kviesdamas mokinius atsakyti ir visiems suteikiu galimybę sugalvoti savo atsakymą.
Pristatydamas naujus įgūdžius ir naują informaciją, aš:	
☐	Pristatau ir susieju naujus įgūdžius ir informaciją su mokinių atsakymais.
☐	Suteikiu aiškias taisykles ir, kai galima, modeliuoju užduotis.
☐	Pagarbiai reaguojau į įvairius mokinių atsakymus, rodydamas pagarbą ir skatindamas savarankiškai mąstyti, pavyzdžiui, sakau „gerai“, „sutinku“, „ačiū“.
☐	Kartkartėmis dalinuosi asmeniniais pavydžiais. Taip modeliuoju ir skatinu tinkamą mokinių atvirumą.
☐	Siūlau mokiniams naudoti įvairius mokymosi stilius.
Ruošdamas savo mokinius naujiems įgūdžiams ir informacijai taikyti, aš:	
☐	Išdėstau užduoties tikslą ir įgūdžius, kurių prireiks jai atlikti.
☐	Patikinu mokinius, kad pratybų metu jie gali klysti.

☐	Modeliuoju praktinę užduotį prieš prašydamas mokinius ją atlikti, taikant naujus įgūdžius ir žinias.
☐	Iš anksto sugalvoju keletą praktinių užduočių / situacijų, kad parinkčiau tinkamą situaciją naujam įgūdžiui mokytis.
☐	Visada imuosi vaidmenų, reikalaujančių modeliuoti netinkamą elgesį; mokiniai visada vaizduoja tinkamą elgesį, tokį kaip įgūdžių stiprinimas ir sutvirtinimas.
☐	Iškart po praktinės užduoties išsakau padėsinančius ir aiškius atsiliepimus.
☐	Pamokos pabaigoje mokiniams pateikiu klausimą pamokai apmąstyti ir galimybę sugalvoti būdų, kaip naujai išmokti dalykai galėtų būti pritaikyti jų gyvenime.
☐	Užduodu namų darbus, sutvirtinančius naujuosius įgūdžius ir žinias, o vėliau sistemingai juos primenu.
Siekdamas tinkamai drausminti, aš:	
☐	Skatinu mokinius aptarti sprendimus, o ne kaltinti vieniems kitus.
☐	Nuosekliai reikalauju laikytis bendrų taisyklių ir susitarimų.
☐	Greitai ir diskretiškai sprendžiu problemas, su mokiniais elgiuosi pagarbiai ir nešališkai.
☐	Paaiškinu savo reakciją į netinkamą elgesį ir paaiškinu, kodėl toks elgesys yra nepriimtinas.
☐	Su mokiniais, kurie nepaiso grupės taisyklių, kalbuosi už klasės ribų.

A9 priedas

Mokytojų SEU praktikos planavimo ir įsivertinimo užrašai

A dalis: Mokytojo užrašai

Mokytojas:

Mokykla:

Dalykas:

Klasė:

Mokslo metai:

Laikotarpis:

Tikslai, kuriuos aš noriu pasiekti:

- 1) sukurti palankią mokymuisi aplinką;
- 2) įdiegti SEU palaikančius mokymo metodus;
- 3) stebėti mokinių pažangą taikant SEU vertinimo įrankius.

PLANAVIMAS (pildyti laikotarpio pradžioje)

Planuoju taikyti šias strategijas ir metodus:

VEIKLA (reguliariai pildyti vykdant veiklą)

Veikla: pamokų vedimas, įvairių metodų ir įrankių taikymas siekiant užtikrinti saugią ir drąsinančią mokymosi aplinką, vertinimo įrankių taikymas ir kt. (laikotarpis: .....)

Ką aš darau kitaip?

Ką aš taikau (išbandau) pirmą kartą?

STEBĖJIMAS (reguliariai pildyti vykdant veiklą ir laikotarpio pabaigoje)

Pokyčiai, kuriuos pastebėjau savo pedagoginiame darbe, taikydamas naujus metodus ir strategijas:

Pokyčiai, kuriuos pastebėjau mokinių elgsenoje, taikydamas naujus metodus ir strategijas:

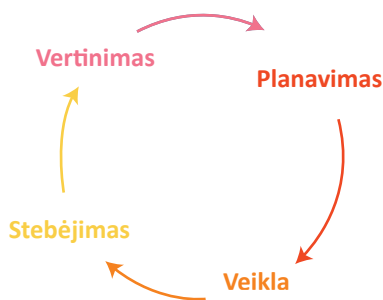
VERTINIMAS (pildyti laikotarpio pabaigoje)

Ką man pavyko padaryti per šį laikotarpį? Ko išmokau?

Su koku didžiausiu iššūkiu susidūriau? Kaip galėčiau įveikti šį iššūkį ateityje?

Peržiūrėkite šį planą ir parenkite naują.

B dalis: Mokytojų grupės užrašai

Mokytojas:

Mokykla:

Dalykas:

Klasė:

Mokslo metai:

Laikotarpis:

Mokytojų susirinkimo data:

Tikslai, kuriuos mes norime pasiekti:

- 1) sukurti palankią mokymuisi aplinką;
- 2) įdiegti SEU palaikančius mokymo metodus;
- 3) stebėti mokinių pažangą taikant SEU vertinimo įrankius.

PLANAVIMAS (pildyti laikotarpio pradžioje)

Pradinės situacijos mokykloje įvertinimas: mokinių apklausa (anketos pavyzdį žiūrėti A10 priede)

Mes planuojame taikyti toliau nurodytas strategijas ir metodus (Kas? Ką?):

VEIKLA (pildyti per mokytojų susirinkimą)

Veikla: pamokų vedimas, įvairių metodų ir priemonių taikymas siekiant užtikrinti saugią ir drąsinančią mokyklos aplinką, mokinių pažangos stebėsena (laikotarpis: .....)

STEBĖJIMAS (pildyti per mokytojų susirinkimus)

Pokyčiai, kuriuos pastebėjome savo pedagoginiame darbe, taikydami naujus metodus ir strategijas:

Pokyčiai, kuriuos pastebėjome mokinių elgsenoje, taikydami naujus metodus ir strategijas:

VERTINIMAS (pildyti laikotarpio pabaigoje)

Ką mums pavyko padaryti per šį laikotarpį? Ko išmokome? Ką naujo sužinojome?

Su kokiais didžiausiais iššūkiais susidūrėme?

Peržiūrėkite šį planą ir parenkite naują.

A10 priedas

Mokinių grįžtamojo ryšio anketa „Tavo nuomonė svarbi“

Prašome užpildyti anketą apie tai, kaip jautiesi mokykloje pamokų metu. Atidžiai perskaityk pateiktus klausimus ir pasistenk į juos atsakyti sąžiningai. Ši apklausa anoniminė, joje nereikia nurodyti savo vardo. Tavo atsakymai nebus asmeniškai vertinami, jie bus nagrinėjami tik apibendrinus drauge su kitų mokinių atsakymais.

Ar gerai jautiesi pamokų metu? Atsakymą apibrėžk.

TAIP, aš jaučiuosi gerai.

NE, aš nesijaučiu gerai.

Aš nevienodai jaučiuosi skirtingose pamokose.

Kas labiausiai veikia tavo nuotaiką? Nurodyk tiek teigiamus, tiek neigiamus veiksnius.

Ar manai, kad mokytojas gali teigiamai paveikti tavo nuotaiką klasėje? Atsakymą apibrėžk.

TAIP

NE

Jeigu atsakei TAIP, paaiškink, kaip jis / ji galėtų daryti poveikį.

Ar išdrįsti kalbėti garsiai prieš visą klasę ir pasakyti savo nuomonę? Atsakymą apibrėžk.

TAIP

NE

Priklauso nuo aplinkybių

Ar aktyviai įsitrauki į pamokas? Pažymėk teisingą atsakymą.

- Ne.
- Aš tik klausausi.
- Aš klausausi ir galvoju apie nagrinėjamą temą.
- Aš klausausi, galvoju ir aktyviai reiškiu savo nuomonę.

Kas tave labiausiai motyvuoja per pamokas? Pažymėk teiginius pagal jų svarbą: sužymėk teiginius nuo 1 iki 8, kai 1 reiškia patį svarbiausią dalyką pamokoje, o 7–8 reiškia mažiausiai svarbius dalykus.

- Dalyko (pamokos) tema
- Komandinis darbas kartu su kitais mokiniais
- Mokytojo požiūris į mokomąjį dalyką ir taikomi mokymo metodai
- Mokytojo paaiškinimai
- Pamokų pajvairinimas ir mokinių įtraukimas pasitelkiant vaizdo ir garso ir infomacines technologijas, eksperimentinę veiklą
- Asmeninis mokytojo santykis su mokiniais
- Pažymiai
- Kita (įrašyk savo idėjas): .....
- .....

AČIŪ už tavo sąžiningus atsakymus ir bendradarbiavimą.

A11 priedas

Mokyklos vadovo socialinių ir emocinių kompetencijų įsivertinimo įrankis

Adaptuota pagal: CASEL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2017). TOOL: Personal Assessment and Reflection—SEL Competencies for School Leaders, Staff, and Adults.

Mokyklos vadovas yra vienas svarbiausių žmonių, supažindinančių mokyklą su socialiniu ir emociniu ugdymu.

Direktorius, gerai suprantantis SEU ypatumus, geba kitiems mokyklos bendruomenės nariams pristatyti SEU įgyvendinimo mokykloje viziją. Labai svarbu, kad mokyklos direktorius suprastų nuoseklaus socialinio ir emocinio ugdymo svarbą. Direktorius, kuriam rūpi socialinis ir emocinis ugdymas, rūpinasi SEU plėtojimui reikalingais ištekliais, parama mokytojams ir mokiniams; jis taip pat demonstruoja savo socialines ir emocines kompetencijas, yra asmeninis SEU pavyzdys aplinkiniams.

Įrankis skirtas mokyklų direktoriams, taip pat jų pavaduotojams, administratoriams, SEU vystymo komandos nariams, mokyklos tarybos nariams ir kitiems suaugusiesiems, atsakingiems už mokyklos vadybą. Šis įrankis taip pat tinkamas naudoti mokytojams. Įrankio tikslas – supažindinti mokyklų vadovus su SEU praktikomis, padėti jiems įsivertinti savo stiprybes ir apgalvoti tolesnį tobulėjimą. Įrankis taip pat skatina mąstyti apie strategijas, skatinančias socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą mokykloje.

Įžvalgos, gautos atlikus įsivertinimą, bus naudingos profesiniam tobulėjimui SEU srityje. Užpildžius klausimyną, vėliau galima aptarti bendras temas ir stiprybių bei iššūkių pavyzdžius su kolegomis.

Šis įsivertinimo įrankis yra klausimynas, kurį sudaro 48 teiginiai apie vadybos praktikas, susijusias su įvairiomis SEU kategorijomis. Kiekvieną teiginį prašoma įvertinti 3 dalių Likerto tipo skalėje. Įrankis skirtas TIK asmeninei refleksijai. Jis NETURĖTŲ būti naudojamas išoriniam darbo vertinimui.

Kaip naudoti šį įrankį

1. Perskaitykite kiekvieną teiginį ir pagalvokite apie su tuo susijusias specifines situacijas, tada įvertinkite save pažymėdami atitinkamą laukelį ties teiginiu (retai, kartais, dažnai). Jeigu teiginys jums visiškai neaktualus, perbraukite vertinimo laukelį.

2. Kai baigsite, ieškokite požymių, atskleidžiančių jūsų stiprybes ir iššūkius, galinčius padėti nusistatyti reikiamą asmeninio socialinio ir emocinio augimo kryptį. Ši informacija skirta tik jums, todėl pasistenkite atsakyti sąžiningai, nevertindami savo atsakymų, kaip „gerų“ ar „nepakankamai gerų“.

3. Užpildę klausimyną, imkitės tolesnių veiksmų – apmąstykite tai, ką pavyko sužinoti:

a) Apmąstykite rezultatus ir padarykite išvadas apie savo pažangą.

Jeigu prie teiginio pažymėjote „dažnai“, tai gali rodyti jūsų asmeninę stiprybę:

- Kaip šios stiprybės veikia jūsų bendravimą su mokiniais ir kolegomis?
- Su kokiomis kompetencijomis yra susijusios jūsų stiprybės?
- Kurios stiprybės, jūsų nuomone, labiausiai padės jums vadovauti SEU mokykloje?
- Kuriomis savo stiprybėmis labiausiai didžiuojatės?

Jeigu prie teiginio pažymėtas laukelis „retai“, tai gali rodyti galimą dabartinį iššūkį:

- Kaip tobulėjimas šioje srityje galėtų būti naudingas bendraujant su mokiniais ir kolegomis?
- Su kokiomis kompetencijomis yra susiję jūsų iššūkiai?
- Pasirinkite vieną ar dvi sritis, kurios galėtų padėti jums stiprinti SEU mokykloje.
- Parenkite strategiją, skirtą priminti praktikuotis naujus elgesio modelius, arba pagal nustatytus iššūkius dirbkite su mentoriumi ar ugdančiuoju vadovu.

Ar kokie nors atsakymai jus nustebino? Ar pastebėjote dalykų, kurie tik patvirtino tai, ką jau žinojote apie save?

b) Sudarykite sąrašą būdų, kaip galite pasinaudoti savo stiprybėmis veikdami drauge su kitais ir pritaikyti jas mokyklos gyvenime.

c) Sudarykite sąrašą būdų, kaip galėtumėte įveikti šiuo metu patiriamus iššūkius.

SAVIMONĖ	Retai	Kartais	Dažnai
EMOCINĖ SAVIMONĖ			
Aš gebu identifikuoti, atpažinti ir įvardyti savo emocijas.			
Aš atpažįstu ryšį tarp savo jausmų ir reakcijų į žmones bei situacijas.			
SAVĖS SUPRATIMAS			
Žinau ir realiai vertinu savo stiprybes bei trūkumus.			
Aš skatinu aplinkinius pasakyti man, kaip mano veiksmai juos veikia.			
Žinau, kaip mano poreikiai, polinkiai ir vertybės veikia mano priimamus sprendimus.			
PASITIKĖJIMAS SAVIMI			
Tikiu, kad galiu susidoroti su viskuo, kad ir kas nutiktų, ramiai ir pasitikėdamas savimi.			
Mielai imuosi sudėtingų užduočių.			
OPTIMIZMAS			
Tikiu, kad dauguma patirčių padeda man mokytis ir augti.			
Galiu įžvelgti teigiamų dalykų net ir neigiamose situacijose.			
VADYBA			
SAVITVARDA			
Randu būdų suvaldyti savo emocijas ir nukreipti jas naudinga kryptimi niekam nepakenkdamas.			
Sugebu išlikti ramus ir išlaikyti minčių aiškumą, kai patiriu daug streso arba ištinke krizė.			
TIKSLŲ IŠKĖLIMAS IR PASIEKIMAS			
Vadovaujuosi aukštais asmeniniais standartais, kurie mane motyvuoja gerinti savo ir tų, kuriems vadovauju, veiklos rezultatus.			
Esu pragmatiškas, nustatau išmatuojamus, ambicingus ir pasiekiamus tikslus.			

GEBĖJIMAS PRISITAIKYTI			
Priimu naujus iššūkius ir prisitaikau prie pokyčių.			
Keičiu savo nuomonę, kai susiduriu su nauja informacija ir realijomis.			
ORGANIZACINIAI ĮGŪDŽIAI			
Galiu laviruoti tarp daugelio užduočių neprarasdamas dėmesio koncentracijos ir energijos.			
Išlaikau pusiausvyrą tarp darbo ir asmeninio poilsio poreikių.			
INICIATYVUMAS			
Tikiu, kad sugebu daryti įtaką savo likimui ir veiksmingai vadovauti kitiems.			
Kuriu galimybes ir jomis naudojuosi, užuot laukęs, kol jos atsiras.			
SOCIALINIS SĄMONINGUMAS	Retai	Kartais	Dažnai
EMPATIJA			
Aktyviai klausausi ir sugebu suprasti kito asmens požiūrį ir jausmus iš žodinių ir nežodinių užuominų.			
PAGARBA KITIEMS			
Tikiu, kad dažniausiai žmonės stengiasi atlikti darbus taip, kaip sugeba geriausiai, ir tikiuos iš jų geriausio.			
PAGARBA ĮVAIROVEI			
Gerbiu savo mokyklos bendruomenėje esančius žmones iš įvairios aplinkos bei skirtingų kultūrų, sutariu su jais bei taikau įtraukimo būdus, kad visų nuomonės būtų išgirstos.			
ORGANIZACINIS SĄMONINGUMAS			
Įžvelgiu, kas vyksta organizacijoje, ir gebu identifikuoti svarbiausius socialinius tinklus.			
Suprantu jėgas, veikiančias darbe, vertybes ir nerašytas taisykles, galiojančias tarp žmonių.			
Puoselėju emociškai rūpestingą ir saugią aplinką mokyklos personalui, mokiniais, šeimoms ir bendruomenės nariams.			

TARPUSAVIO SANTYKIŲ ĮGŪDŽIAI	Retai	Kartais	Dažnai
BENDRAVIMAS			
Esu atviras ir nuoširdus su kitais, kalbėdamas apie savo vertybes ir įsitikinimus, tikslus bei principus, kuriais vadovaujuosi.			
Bendrauju su personalu, mokiniais, tėvais, globėjais ir bendruomenės nariais bei skatinu jų bendravimą.			
Gebu suformuluoti man svarbias idėjas, kad jos motyvuotų kitus įsitraukti.			
SANTYKIŲ KŪRIMAS			
Esu nuoširdžiai suinteresuotas skatinti žmonių augimą bei ugdyti jų socialinius ir emocinius įgūdžius.			
Gebu atvirai sau ir kitiems pripažinti savo klaidas ir trūkumus.			
Stengiuosi suprasti kitų patirtį ir požiūrį prieš pateikdamas savo pasiūlymus.			
Žmonėms, kuriems vadovauju, laiku teikiu konstruktyvų grįžtamąjį ryšį.			
KONFLIKTŲ VALDYMAS			
Nesijaučiu nepatogiai sprenddamas konfliktą, klausydamasis, ką jaučia priešingos jo šalys ir padėdamas joms suprasti kitokį požiūrį.			
Gebu padėti konfliktuojančioms pusėms rasti bendrą sprendimą.			
KOMANDINIS DARBAS IR BENDRADARBIAVIMAS			
Man gerai sekasi dirbti komandoje, bendradarbiauti ir kurti visus įkvepiančią kolegialią atmosferą.			
Nesunkiai kuriu santykius su įvairių grupių atstovais.			
Priimdamas svarbius sprendimus įtraukiu pagrindines suinteresuotas šalis, kad užtikrinčiau, jog tie sprendimai bus protingi.			
Savo elgesiu ir lyderystės stiliumi esu komandinio darbo pavyzdys personalui, mokiniams ir mokyklos bendruomenei.			
ATSAKINGAS SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS	Retai	Kartais	Dažnai
PROBLEMŲ IDENTIFIKAVIMAS IR SITUACIJOS ANALIZĖ			
Gebu apibūdinti problemos esmę ir atrasti tinkamus sprendimus.			

Suprantu, kai mano mokykloje atsiranda poreikis keistis, mesti iššūkį nusistovėjusiai tvarkai ir padrąsinti mąstyti naujai.

Prieš pradėdamas įgyvendinti naują iniciatyvą atlieku poreikių analizę ir įtraukiu darbuotojus į problemų nustatymo procesą.

PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Sprendamas įvairias problemas įtraukiu kitus ieškant įvairių sprendimo būdų ir apgalvojant jų pasekmes.

Randu praktiškų ir tinkamų būdų kliūtims įveikti, net jeigu tenka priimti nepopuliarius sprendimus.

ĮVERTINIMAS IR REFLEKSIJA

Naudoju daugiau kaip vieną priemonę socialinių, emocinių ir akademinų mokymosi pasiekimų pažangai vertinti.

Suteikiu galimybių asmeninei ir grupinei refleksijai apie pažangą siekiant tikslų ir apie vykusį procesą.

ASMENINĖ, MORALINĖ IR ETINĖ ATSAKOMYBĖ

Elgiuosi su žmonėmis taip, kaip norėčiau, kad jie su manimi elgtųsi.

Skatinu mokinių, personalo ir bendruomenės veiklas, vykdomas visuomenės labui.

A12 priedas

Mokyklos mikroklimato tyrimas

Adaptuota pagal: Socialinio ir emocinio ugdymo institutas (2018 m.).

Šiuo tyrimu siekiama įvertinti socialinius santykius mokykloje, kitais žodžiais, mokyklos mikroklimatą. Maloniai prašome atsakyti į klausimus apie savo vaidmenį ir patirtį mokykloje. Pasistenkite atsakyti nuoširdžiai. Užpildę anketą, apmąstykite rezultatus, apskaičiuotus naudojantis toliau esančia lentele. Duomenys, kuriuos pateiksite, liks anonimiški ir bus pateikti tik apibendrinta forma kartu su kitų respondentų duomenimis.

Koks jūsų vaidmuo mokykloje?

	Prašome pažymėti
1. Mokinys	☐
2. Mokytojas	☐
3. Pagalbos mokiniui specialistas (pvz., psichologas, socialinis pedagogas, logopedas, kt.)	☐
4. Administracijos atstovas	☐
5. Pagalbinio personalo atstovas (pvz., budėtojas, rūbininkas, autobuso vairuotojas, ir kt.)	☐
6. Tėvas ar motina / globėjas / šeimos narys	☐

Prašome pažymėti tinkamą laukelį ir atsakyti į nurodytus klausimus:

Mokinys	Kurioje klasėje mokotės?		
Mokytojas	Kiek metų dirbate šioje mokykloje?	Klasės, su kuriomis dirbate:	Ar dalyvavote kokiuose nors SEU mokymuose?
Pagalbos mokiniui specialistas	Kiek metų dirbate šioje mokykloje?	Kokia jūsų specialybė?	Ar dalyvavote kokiuose nors SEU mokymuose?
Administracijos atstovas	Kiek metų dirbate šioje mokykloje?	Ar vedate kokias nors pamokas?	Ar dalyvavote kokiuose nors SEU mokymuose?

Pagalbinio personalo atstovas	Kiek metų dirbate šioje mokykloje?	Kokios yra jūsų pagrindinės atsakomybės?	Ar dalyvavote kokiuose nors SEU mokymuose?
Tėvai / globėjai / šeimos nariai	Ryšys su mokiniu:	Klasė, kurioje mokosi mokinys:	Ar dalyvavote kokiuose nors SEU mokymuose?

Prašome įvertinti pateiktus teiginius. Kiekvieną teiginį įvertinkite skalėje nuo 1 (visiškai nesutinku) iki 4 (visiškai sutinku), kai 0 – niekada apie tai negalvoju.

Nr.	Teiginys	Su teiginiu...				
		Visiškai nesutinku	Ko gero nesutinku	Ko gero sutinku	Visiškai sutinku	Apie tai niekada negalvoju
1.	Man patinka mano mokykla.	1	2	3	4	0
2.	Kai reikia spręsti sudėtingas problemas, tikrai pasitikiu savo gebėjimais.	1	2	3	4	0
3.	Mano nuomonė mokykloje yra svarbi.	1	2	3	4	0
4.	Žinau, dėl kokių priežasčių man kyla neigiamos emocijos.	1	2	3	4	0
5.	Žinau, kaip suvaldyti savo neigiamas emocijas.	1	2	3	4	0
6.	Galiu susitvarkyti su savo emocijomis.	1	2	3	4	0
7.	Mokiniai per pamokas klauso mokytojų ir atlieka paskirtas užduotis.	1	2	3	4	0
8.	Yra mokinių, kurie trukdo kitiems įsitraukti į pamoką.	1	2	3	4	0
9.	Mūsų mokyklos mokiniai drausmingai elgiasi net ir tada, kai suaugusieji jų nemato.	1	2	3	4	0
10.	Man mokyklos taisyklės yra aiškios.	1	2	3	4	0
11.	Mokiniai laikosi mokyklos taisyklių.	1	2	3	4	0
12.	Mokytojai laiku ateina į pamokas.	1	2	3	4	0
13.	Galiu dirbti su žmonėmis, kurių nuomonė kitokia nei mano.	1	2	3	4	0

14.	Jaučiuosi blogai, kai kas nors yra skaudinamas.	1	2	3	4	0
15.	Stengiuosi suprasti, ką kiti žmonės jaučia ir galvoja.	1	2	3	4	0
16.	Mokytojai tiki, kad kiekvienas mokinys gali padaryti mokymosi pažangą.	1	2	3	4	0
17.	Mokykloje mokiniai rūpinasi vieni kitais.	1	2	3	4	0
18.	Mokykloje suaugusieji rūpinasi vieni kitais.	1	2	3	4	0
19.	Paprašęs visada sulaukiu mokyklos bendruomenės narių pagalbos.	1	2	3	4	0
20.	Mokykloje visada vieni su kitais sveikinamės.	1	2	3	4	0
21.	Man kartais sunku sutarti su kitais.	1	2	3	4	0
22.	Jeigu man iškyla problema, tikrai turiu su kuo apie tai pasikalbėti mokykloje.	1	2	3	4	0
23.	Mokykloje mes dažnai juokiamės.	1	2	3	4	0
24.	Mano šeimoje visi gerai sutaria tarpusavyje.	1	2	3	4	0
25.	Mokykloje yra daug papildomų užklasiinių veiklų, kai mokiniai gali ką nors daryti kartu.	1	2	3	4	0
26.	Bijau dalintis savo idėjomis, nes žinau, kad niekas jų nepalaikys.	1	2	3	4	0
27.	Man pavyksta konfliktus spręsti taikiai.	1	2	3	4	0
28.	Mokytojai su mokiniais elgiasi teisingai.	1	2	3	4	0
29.	Mokiniai niekada nėra manęs įžeidę.	1	2	3	4	0
30.	Mokytojai niekada nėra manęs įžeidę.	1	2	3	4	0
31.	Tėvai niekada nėra manęs įžeidę.	1	2	3	4	0
32.	Visi mokiniai mokykloje yra draugiški.	1	2	3	4	0
33.	Mokykloje suaugusieji yra draugiški.	1	2	3	4	0
34.	Manau, kad kitiems patinka dirbti su manimi.	1	2	3	4	0

35.	Mūsų mokykloje vyksta pagalbos bendruomenei projektai, į kuriuos įsitraukia dauguma mokinių ir mokytojų.	1	2	3	4	0
36.	Norėčiau, kad mokyklos bendruomenės nariai pagarbiau bendrautų vienas su kitu.	1	2	3	4	0
37.	Aš jaučiuosi saugiai visoje mokykloje.	1	2	3	4	0
38.	Kai mane kas nors įžeidžia, galiu apsiginti neskaudindamas(a) kitų.	1	2	3	4	0
39.	Jeigu mokiniai praneša mokytojui apie vyksančias patyčias, mokytojas neabejotinai sprendžia šią problemą.	1	2	3	4	0
40.	Mokykloje taikomos vienodos taisyklės visiems mokiniams.	1	2	3	4	0
41.	Jeigu mokiniai elgiasi blogai, suaugusieji stengiasi išsiaiškinti to elgesio priežastis.	1	2	3	4	0
42.	Mokykloje galiu įgyvendinti visas savo idėjas.	1	2	3	4	0
43.	Tėvai noriai ateina į mokyklą ir dalyvauja mokyklos renginiuose.	1	2	3	4	0
44.	Visi mokinių pasiekimai ir laimėjimai yra pastebimi bei labai vertinami.	1	2	3	4	0
45.	Visi mokytojų pasiekimai ir laimėjimai yra pastebimi bei labai vertinami.	1	2	3	4	0
46.	Paprastai mano diena mokykloje prabėga sėkmingai.	1	2	3	4	0
47.	Man mokykloje nutinka daugiau gerų dalykų, nei blogų.	1	2	3	4	0

Taškų lentelė

Užpildę anketą, apmąstykite rezultatus, apskaičiuotus pagal toliau esančią lentelę. Rekomenduojama bendrus tyrimo rezultatus aptarti su visa mokyklos bendruomene.

Prašome apskaičiuoti kiekvienos srities taškus, susumuojant šiai sričiai priskirtų teiginių (klausimų) įvertinimus. Teiginiai, kurių įvertinimai turi būti sumuojami, nurodyti lentelėje:

Sritis	Teiginio numeris
Pasitenkinimas	1 42 44 45 46 47
Savimonė	2 4 34
Tarpusavio santykių įgūdžiai	3 21(-) 22 23 24 25 28 32 33 36(-)
Pagalbos teikimas ir jos priėmimas	19 35 16 41
Savitvarda	5 6 9 38
Atitiktis taisyklėms	8(-) 7 10 11 12 20 40
Socialinis sąmoningumas	13 14 15 17 18 43
Saugumas	26(-) 27 29 30 31 37

- **PASTABA.** Ženklu „-“ pažymėti teiginiai žymi atvirkštines reikšmes, kai aukštesnis vertinimas atspindi didesnio sutikimo reikšmę. Tai reiškia, kad prieš sumuodami reikšmes turite pakeisti atsakymus priešingomis vertėmis (4 keičiamas į 1, 3 – į 2, 2 – į 3, o 1 – į 4).

B1 priedas

SEU pasiekimų aprašai

4 klasė

TIKSLAS	PASIEKIMAI	PALYGINAMIEJI APRAŠAI
1. Ugdyti savimonės ir savitvardos įgūdžius sėkmei mokykloje ir gyvenime pasiekti.	1.1 Identifikuoti ir valdyti savo emocijas bei elgesį.	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti įvairias emocijas ir situacijas, kurios jas sukelia. • Apibūdinti ir demonstruoti socialiai priimtinas emocijų raiškos būdus.
	1.2 Atpažinti asmenines savybes ir išorinę paramą.	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti asmeninius įgūdžius ir susidomėjimo sritis, kurias nori vystyti. • Paaiškinti, kaip šeimos nariai, bendraamžiai, mokyklos personalas ir bendruomenės nariai gali prisidėti prie mokyklos sėkmės ir atsakingo elgesio.
	1.3 Demonstruoti įgūdžius, susijusius su asmeninių ir akademinų tikslų siekimu.	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti žingsnius, kuriuos reikia atlikti nustatant tikslus ir siekiant jų. • Stebėti pažangą, padarytą siekiant trumpalaikio asmeninio tikslo.
2. Pasitelkti socialinį sąmoningumą ir bendravimo įgūdžius teigiamiems tarpusavio santykiams kurti ir palaikyti.	2.1 Atpažinti kitų asmenų jausmus ir gebėti pažvelgti iš jų perspektyvos.	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikuoti verbalines, fizines ir situacijų užuominas apie tai, kaip jaučiasi kiti. • Apibūdinti kitų išreikštus jausmus ir perspektyvas.
	2.2 Atpažinti pavienių asmenų ir grupių panašumus ir skirtumus.	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikuoti įvairių socialinių ir kultūrinių grupių skirtumus ir indėlius. • Demonstruoti, kaip veiksmingai dirbti su skirtingų kultūrinių ir socialinių grupių atstovais.
	2.3 Taikyti bendravimo ir socialinius įgūdžius veiksmingam bendravimui su kitais.	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti būdus, kaip galima susirasti draugų ir juos išlaikyti. • Analizuoti efektyvaus darbo grupėmis būdus.
	2.4 Demonstruoti gebėjimą užkirsti kelią tarpasmeniniams konfliktams, juos valdyti ir konstruktyviai spręsti.	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdinti konfliktų priežastis ir pasekmes. • Taikyti konstruktyvius metodus konfliktams spręsti.
3. Parodyti sprendimų priėmimo įgūdžius ir atsakingą elgesį asmeniniame, mokyklos ir bendruomenės gyvenime.	3.1 Priimant sprendimus apgalvoti etikos, saugumo ir socialinius veiksnius.	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstruoti gebėjimą gerbti savo ir kitų teises. • Demonstruoti žinias, kaip socialinės normos veikia sprendimų priėmimą ir elgseną.
	3.2 Taikyti sprendimų priėmimo įgūdžius atsaikingai veikiant kasdienėse akademinėse ir socialinėse situacijose.	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikuoti ir taikyti sisteminio sprendimų priėmimo žingsnius. • Sugalvoti alternatyvius sprendimus ir įvertinti jų pasekmes įvairiose akademinėse ir socialinėse situacijose.
	3.3 Prisidėti prie savo mokyklos ir bendruomenės gerovės.	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikuoti ir atlikti mokyklai naudingus vaidmenis. • Identifikuoti ir atlikti bendruomenei naudingus vaidmenis.

PASIEKIMAI	ETAPAS / LYGIS	PASIEKIMŲ POŽYMIAI
1A. Identifikuoti ir valdyti savo emocijas ir elgesį.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta įvairias patirtas emocijas. 2. Apibūdina situacijas, sukėlusias įvairias emocijas (pvz., muzikos klausymasis, pokalbiai su draugu, testo laikymas, bausmė). 3. Atpažįsta nuotaikos svyravimus ir veiksnius, kurie prie to prisidėjo. 4. Pavaizduoja įvairias emocijas (pvz., sukurti plakatą, nupiešti piešinį, dalyvauti vaidmenų žaidime). 5. Atskiria emocijų intensyvumo lygį. 6. Demonstruoja būdus, kaip elgtis patiriant nemalonias emocijas (pvz., liūdesys, pyktis, nusivylimas). 7. Praktikuoja gilų kvėpavimą prareikus nusiraminti.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sudaro teigiamų būdų konfliktui suvaldyti sąrašą. 2. Paaiškina įvairių istorijų veikėjų jausmus. 3. Atskiria emocijas, jaučiamas įvairiose situacijose. 4. Kalba pirmuoju asmeniu išreikšdamas įvairias emocijas. 5. Pastebi, kaip bėgant dienai keičiasi emocijos (pvz., prieš ir po testo, per pietų pertrauką, kt.). 6. Demonstruoja supratimą, kaip vieno asmens elgesys veikia kitus. 7. Taiko skirtingus būdus neigiamoms situacijoms valdyti.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina fizines reakcijas ir įprastas emocijas. 2. Apibūdina emocijas, keliančias asociacijų su asmenine patirtimi. 3. Praktikuojasi reikšti geras emocijas kitiems. 4. Įvertina būdus, kaip elgtis nemaloniuose situacijose (pvz., kai palieka po pamokų, kai pralaimi, kai kas nors erzina). 5. Demonstruoja atitinkamas emocijas vaidmenų žaidimo metu. 6. Praktikuojasi, kaip elgtis situacijose, kuriose patiriama įtampa (pvz., testo laikymas, susidūrus su konkurencija).
1B. Atpažinti asmenines savybes ir išorės paramą.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja bendruomenės narius, kurie prareikus gali paremti (pvz., religinės bendruomenės lyderis, tolimesnis šeimos narys, kaimynas). 2. Apibūdina asmenines savybes, būtinas norint sėkmingai mokytis (pvz., atkaklumas, atsakingumas, dėmesingumas atliekant užduotį ir kt.). 3. Paaiškina, kaip praktika pagerina tam tikrą įgūdį. 4. Analizuoja teigiamas turimų idealų savybes. 5. Analizuoja tai, kas mokykloje kelia iššūkių. 6. Nupiešia tai, ką jo šeima mėgsta veikti kartu. 7. Demonstruoja, kaip prareikus paprašyti pagalbos.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja dalykus, kuriuos norėtusi gebėti atlikti geriau. 2. Apibūdina būdus, kuriais prisidedama prie mokyklos bendruomenės. 3. Apibūdina būdus, kuriais padedama namuose. 4. Sudaro būdų, kuriais šeimos nariai gali paremti mokinius, sąrašą. 5. Apibūdina, kaip bendraamžiai gali paremti vienas kitą mokykloje. 6. Įvertina savo pažangą siekiant asmeninio tikslo.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina laiką ir situaciją, kai reikėjo pagalbos. 2. Identifikuoja patikimus suaugusiuosius, iš kurių tikėtina sulaukti pagalbos įvairiose situacijose. 3. Apibūdina, kaip sustiprinti vertingus įgūdžius. 4. Paaiškina, kaip idealai veikia ateities siekius. 5. Praktikuojasi suteikti paramą bendraamžiams mokykloje. 6. Demonstruoja lyderystę mokyklos bendruomenėje (pvz., mokyti skaityti kitus mokinius, dalyvauti mokinių taryboje, klubuose, būti naujų mokinių mentoriumi).

1 C. Demonstruoti įgūdžius, susijusius su asmeninių ir akademinų tikslų siekimu.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta, kaip įvairūs dirgikliai gali trukdyti pasiekti tikslą. 2. Atpažįsta, kaip pasiekti buvę tikslai padeda išsikelti dabartinius. 3. Apibūdina žingsnius, atliktus siekiant tikslo. 4. Atskiria trumpalaikius ir ilgalaikius tikslus. 5. Stebi savo pažangą siekdamas asmeninių ir akademinų tikslų. 6. Demonstruoja būdus, kaip elgtis patiriant nemalonias emocijas (pvz., liūdesys, pyktis, nusivylimas).
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja, kaip buvo įveiktos kliūtys siekiant tikslo (pvz., literatūros pavyzdžiai, socialiniai mokslai, asmeninė patirtis). 2. Atpažįsta, kokios sąlygos ir žmonės padėjo pasiekti tikslą. 3. Identifikuoja žingsnius, reikalingus rutinei veiklai atlikti (pvz., namų darbams, asmeninei erdvei, informacijai sutvarkyti, mokytis testui). 4. Identifikuoja veiksnius, kurių negalėjo pakeisti ir kurie neseniai sutrukdė pasiekti tikslą. 5. Įvertina, ką galėjo padaryti kitaip, kad pasiektų didesnės sėkmės.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Išsikelia bendravimo tikslą ir numato konkrečius žingsnius, kuriuos reikia atlikti tam tikru metu. 2. Išsikelia akademinį tikslą ir konkrečius žingsnius, kuriuos reikia žengti tam tikru metu. 3. Stebi pažangą, kaip atlieka suplanuotus veiksmus siekdamas bendravimo tikslo. 4. Stebi pažangą, kaip atlieka suplanuotus veiksmus siekdamas akademinio tikslo. 5. Analizuoja, kodėl neseniai reikėjo pakeisti arba atidėti suplanuotus veiksmus siekiant tikslo. 6. Įvertina savo pažangą siekiant neseniai išsikelto tikslo.
2A. Atpažinti kitų asmenų jausmus ir gebėti pažvelgti į situaciją iš jų perspektyvos.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta žodines ir nežodines užuominas bei žinutes. 2. Analizuoja, kaip žodinės ir nežodinės užuominos dera tarpusavyje. 3. Vaidina perskaitytų istorijų veikėjus žvelgdamas iš jų perspektyvos ir įsigilindamas į jų jausmus. 4. Perfrazuoja kitų pasakytus žodžius. 5. Demonstruoja gebėjimą rūpintis kitų jausmais. 6. Domisi, kaip situacija atrodo iš kitų asmenų perspektyvos.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pagal žodines ir nežodines užuominas įvardija įvairiose situacijose kitų asmenų jaučiamus jausmus. 2. Išvardija strategijas, skirtas paremti atstumtiems mokiniams arba tiems, iš kurių tyčiojamasi. 3. Apibūdina, kaip jaučiasi grupės nuošaly paliktas asmuo. 4. Apibūdina asmens jausmus, kai iš jo tyčiojamasi. 5. Nuspėja galimas reakcijas į įvairias emocijas. 6. Vartoja teiginius pirmuoju asmeniu, informuodamas kitus, kad juos išgirdo.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina kitų asmenų jausmus įvairiose situacijose. 2. Apibūdina su kitu asmeniu kilusį ginčą ir apibendrina abiejų pusių požiūrius. 3. Analizuoja, kodėl literatūros veikėjai jautėsi vienaip arba kitaip. 4. Analizuoja įvairius požiūrius, išreikštus istorinėse, politinėse ar socialinėse situacijose. 5. Įvertina, kaip vienos konfliktuojančios pusės elgsenos pokyčiai paveikia kitą pusę.

2B. Atpažinti pavienių asmenų ir grupių panašumus bei skirtumus.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina žmonių skirtumus, pavaizduotus įvairiose istorijose. 2. Apibūdina, kaip bendravimas su kitų kultūrų atstovais praturtina gyvenimą. 3. Atpažįsta, ką bendra turi žmonės iš įvairių kultūrinių ir socialinių grupių. 4. Analizuoja, kaip žmonės iš skirtingų grupių gali padėti vieni kitiems ir mėgautis vieni kitų draugija. 5. Analizuoja skirtingo požiūrio į žmonijos įvairovę poveikį literatūriniam veikėjams. 6. Dalyvauja veiklose ar simuliacijose, leidžiančiose pamatyti situaciją iš kitos perspektyvos. 7. Pasielkia literatūros šaltinius analizuodami įvairias reakcijas į žmonijos įvairovę (pvz., mokyti tolerancijos, atpažinti stereotipus).
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta mokykloje skirtingas socialines grupes. 2. Atpažįsta mokykloje skirtingas kultūrines grupes. 3. Randa socialinių grupių panašumų ir skirtumų. 4. Randa kultūrinių grupių panašumų ir skirtumų. 5. Analizuoja unikalius pavienių asmenų ir grupių indėlius biografijose, legendose, folkloro šaltiniuose. 6. Sukuria strategijas, kaip užmegzti santykius su kitų socialinių ar kultūrinių grupių atstovais.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina pagrindines visų individų teises nepaisant jų socialinių ar kultūrinių skirtumų. 2. Apibūdina pavyzdžius, kaip žiniasklaida vaizduoja skirtingas socialines ir kultūrines grupes. 3. Analizuoja, kaip atsakingi mokiniai padeda savo bendraklasiams. 4. Demonstruoja strategijas, kaip užmegzti santykius su kitų socialinių ar kultūrinių grupių atstovais. 5. Parengia projektą, parodantį, kaip jo klasę praturtina įvairios kultūros.
2C. Taikyti bendravimo ir socialinius įgūdžius veiksmingam bendravimui su kitais.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta, kada tinkama pasakyti komplimentą. 2. Praktikuojasi supažindindamas visus klasėje. 3. Demonstruoja, kaip pasakyti komplimentą. 4. Demonstruoja tinkamus atsakymus gavus komplimentą. 5. Vartoja teiginius pirmuoju asmeniu išreiškdamas jausmus, kai kas nors emociškai įskaudina. 6. Demonstruoja padėką tam, kuris suteikė pagalbą.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja tinkamus būdus teigiamiems tarpusavio santykiams su bendraamžiais, šeima ir kitais sukurti. 2. Identifikuoja bendradarbiavimo grupėje požymius. 3. Demonstruoja komandinį elgesį grupėje. 4. Praktikuoja tinkamą klausymąsi (pvz., perfrazuoti išgirstą mintį). 5. Demonstruoja, kaip inicijuoti pokalbį su nauju mokiniu. 6. Parengia planą, kaip pagerinti elgesį grupėje.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina veiksmingai bendraujančio asmens savybes. 2. Teigiamai reaguoja į konstruktyvią kritiką. 3. Prisiima atsakomybę už savo klaidas. 4. Paima interviu iš suaugusiojo apie tai, kaip susidraugauti. 5. Demonstruoja paramą kitų indėliui į grupės / komandos darbą. 6. Atskiria neigiamą ir teigiamą spaudimą. 7. Demonstruoja strategijas, kaip atsispirti neigiamam spaudimui.

2D. Demonstruoti gebėjimus užkirsti kelią tarpasmeniniams konfliktams, juos valdyti ir konstruktyviai išspręsti.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta patyčias ir tai, kaip jos veikia žmones. 2. Paaiškina, kas atsitinka, kai konfliktas neišsprendžiamas. 3. Apibūdina būdus, kuriais galima sustabdyti gaudus. 4. Analizuoja, kaip negebėjimas suvaldyti pyktį gali pagilinti konfliktą. 5. Interpretuoja, ar literatūros veikėjų veiksmai buvo atsitiktiniai, ar padaryti tyčia. 6. Išnagrinėja, kaip mėgstamiausias literatūros veikėjas elgiasi kilus konfliktui.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja priimto sprendimo pasekmes. 2. Identifikuoja atvejus, kai konfliktas sprendžiamas užsispyrusiai, pasyviai ir agresyviai. 3. Apibūdina savo patirtus konfliktus (kaip pavyko elgtis jiems kilus). 4. Paaiškina, kaip konflikto su draugu sprendimas gali sustiprinti draugystę. 5. Sugalvoja alternatyvių konflikto sprendimo būdų. 6. Demonstruoja konstruktyvaus konfliktų sprendimo strategijas klasėje.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja konfliktų sprendimo pasekmes. 2. Identifikuoja gebėjimo pasakyti „Ne“ įgūdžius (pvz., psichoaktyviosioms medžiagoms ir alkoholiui, įsitraukimui į gaują, seksualiniams santykiams). 3. Paaiškina, kaip konflikto sprendimas gali pagerinti asmens situacijos supratimą. 4. Atskiria teigiamą ir neigiamą bendraamžių spaudimą. 5. Demonstruoja gebėjimą atsispirti bendraamžių spaudimui atlikti ką nors nesaugaus ar potencialiai pavojingo. 6. Naudoja kontrolinį sąrašą atsispaudamas neigiamam bendraamžių spaudimui.
3A. Priimant sprendimus apgalvoti etikos, saugumo ir socialinius veiksnius.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta etiško istorijų veikėjų elgesio pavyzdžius (pvz., teisingumas, sąžiningumas, pagarba, užuojauta). 2. Atpažįsta fizinius pojūčius ir emocijas, rodančias grėsmę ar pavojų. 3. Apibūdina, kas gresia pažeidus klasės ar mokyklos taisykles. 4. Analizuoja melo pasekmes. 5. Išskiria būdus, kuriais galima padėti kitiems. 6. Įvertina įvairius būdus reaguoti į provokacijas. 7. Nusprendžia, kaip teisinga elgtis tam tikrų situacijų, kylančių klasėje, metu (pvz., kaip pasidalyti nauja įranga).
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta veiksnius, dėl kurių situacija tampa nesaugi. 2. Atpažįsta nesąžiningo elgesio pasekmes pačiam taip besielgiančiam asmeniui ir kitiems žmonėms. 3. Įvertina, kaip kiti asmenys veikia jo sprendimą (pvz., šeima, bažnyčia, komanda, narystė klube). 4. Vengia pavojingų situacijų (pvz., vaikščioti nesaugiose vietose, važinėti dviračiu be šalmo, bendrauti su bendraamžiais, vartojančiais psichoaktyvias medžiagas). 5. Rodo pagarbą svetimam turtui. 6. Saugiai elgiasi internete. 7. Parodo, ką reiškia prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, susijusius su mokykla.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina, kaip įvairūs požiūriai veikia sprendimų priėmimo procesą. 2. Apibūdina, ką reiškia būti priklausomam ir kodėl kartais tai yra sunku (pvz., laikytis terminų, susitarimų). 3. Paaiškina, kodėl svarbu laikytis teisės aktų. 4. Analizuoja, ką reiškia būti atsakingam prieš šeimą, draugus, mokyklą. 5. Įvertina prieštarigus požiūrius priimant sprendimą.
3B. Taikyti sprendimų priėmimo įgūdžius, atsakingai veikiant kasdienėse akademinėse ir socialinėse situacijose.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina būdus, kuriais galima padidinti savo ir kitų saugumą. 2. Apibūdina sprendimo priėmimo modelį. 3. Apgalvoja alternatyvius sprendimus, kad užduotis būtų atlikta laiku. 4. Praktikuoja tinkamus atsipalaidavimo būdus. 5. Rodo protingus sprendimus rinkdamasis draugus. 6. Demonstruoja gebėjimus priimti sprendimą grupėje. 7. Planuoja sveikai maitintis.

	<p>B</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sugalvoja alternatyvių konflikto sprendimo būdų. 2. Analizuoja alternatyvių sprendimų pasekmes pasirinktuose scenarijuose. 3. Sukuria kriterijus sprendimo pasekmėms savo ir kitų gyvenime įvertinti. 4. Demonstruoja sprendimų priėmimo proceso žingsnius: <ul style="list-style-type: none"> • apibrėžia problemą • pasako, kaip jaučiasi • atpažįsta įtaką darančius veiksnius • užsibrėžia tikslą • identifikuoja alternatyvius sprendimus ir kiekvieno jų pasekmes • pasirenka geriausią sprendimą • įvertina rezultatus. 5. Taiko sprendimo priėmimo modelį tarpasmeninei problemai spręsti. 6. Taiko sprendimo priėmimo modelį akademiniais iššūkiams įveikti. 7. Demonstruoja supratimą, kad jausmai gali paveikti priimamus sprendimus.
	<p>C</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta iššūkius ir kliūtis, kylančius sprendžiant konfliktus. 2. Atpažįsta sveikas rizikingo elgesio alternatyvas. 3. Įvertina sėkmės mokykloje skatinimo strategijas (pvz., atpažįsta dirgiklius, valdo stresą ir išskiria prioritetus). 4. Praktikuojasi suderinti žodinę ir nežodinę komunikaciją reaguojant į nepageidaujamą elgesį. 5. Taiko sprendimų priėmimo modelį susidūrę su nepageidaujamu elgesiu.
<p>3C. Prisidėti prie savo mokyklos ir bendruomenės gerovės.</p>	<p>A</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina, ką sužinojo apie savo mokyklą ar bendruomenę dalyvaudamas pagalbos bendruomenei projekte. 2. Apibūdina, ką sužinojo apie save dalyvaudamas šiame projekte. 3. Analizuoja poveikį tai sričiai, su kuria susijęs vykdytas projektas, kuriame dalyvavo. 4. Išanalizuoja, ką kitą kartą reikėtų daryti kitaip. 5. Informuoja tėvus arba bendruomenės grupę apie rezultatus, pasiektus įgyvendinant mokyklos ar bendruomenės mokymosi tarnaujant projektą. 6. Parašo laišką laikraščio redaktoriui apie kokią nors bendruomenės problemą, pvz., vienišus senelius.
	<p>B</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja būdus, kuriais bendruomenės darbuotojai padeda gyventojams gerinti kaimynystę. 2. Analizuoja savo, kaip mokyklos bendruomenės nario, teises ir atsakomybę. 3. Diskutuoja apie priežastis, kodėl vienaip ar kitaip balsavo įvairiuose mokinių savivaldos ar kituose simuliuojamuose rinkimuose. 4. Dalyvauja kuriant ir įgalinant klasės taisykles. 5. Sugalvoja būdus, kuriais galima prisidėti prie savo bendruomenės (pvz., padėti kaimynui, prisidėti prie bendruomenės saugumo, padėti išlaikyti savo aplinką švarią). 6. Suformuluoja argumentus, tinkamus įtikinti bendraklasius balsuoti ar kandidatuoti mokyklos savivaldos rinkimuose.
	<p>C</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja įvairius būdus, kuriais bendruomenės darbuotojai galėtų padėti gyventojams kurti gražią aplinką ir saugią kaimynystę. 2. Surenka informaciją apie bendruomenės problemas ar poreikius. 3. Su bendraklasiais sukuria planą, skirtą bendruomenės problemoms ar poreikiams spręsti. 4. Stebi savo pažangą įgyvendinant planą, skirtą bendruomenės problemoms ar poreikiams spręsti. 5. Įvertina plano, skirtą bendruomenės problemoms ar poreikiams spręsti, įgyvendinimą. 6. Parengia rekomendacijas, kaip būtų galima pagerinti planą, skirtą bendruomenės problemoms ar poreikiams spręsti.

B2 priedas

SEU pasiekimų aprašai

8 klasė

TIKSLAS	PASIEKIMAI	PALYGINAMIEJI APRAŠAI
1. Ugdytis savimonės ir savitvardos įgūdžius siekiant sėkmės mokykloje ir gyvenime.	1.1 Identifikuoti ir valdyti savo emocijas bei elgesį.	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti veiksnius, sukeliančius stresą arba motyvuojančius siekti tikslų. • Taikyti strategijas, skirtas stresui valdyti ir motyvuoti siekti tikslų.
	1.2 Atpažinti asmenines savybes ir išorinę paramą.	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti, kaip asmeninės savybės veikia pasirinkimus ir sėkmę. • Analizuoti, kaip pasitelkus mokyklos ir bendruomenės paramą bei teikiamas galimybes galima prisidėti prie mokyklos ir gyvenimo sėkmės.
	1.3 Demonstruoti įgūdžius, susijusius su asmeninių ir akademinų tikslų siekimu.	<ul style="list-style-type: none"> • Užsibrėžti trumpalaikius tikslus ir sudaryti planus jiems pasiekti. • Analizuoti, kodėl pavyko arba nepavyko pasiekti tikslą.
2. Pasitelkti socialinį sąmoningumą ir bendravimo įgūdžius teigiamiems tarpusavio santykiams kurti ir palaikyti.	2.1 Atpažinti kitų asmenų jausmus ir gebėti pažvelgti iš jų perspektyvos.	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažinti kitų žmonių jausmus ir požiūrius įvairiose situacijose. • Analizuoti, kaip vieno asmens elgesys gali paveikti kitus.
	2.2 Atpažinti pavienių asmenų ir grupių panašumus bei skirtumus.	<ul style="list-style-type: none"> • Paaiškinti, kaip individualūs socialiniai ir kultūriniai skirtumai gali paskatinti patyčias, ir identifikuoti būdus, kuriais galima spręsti šią problemą. • Analizuoti, koks yra kovos prieš patyčias, sukeltas individualių ar grupių skirtumų, poveikis.
	2.3 Taikyti bendravimo ir socialinius įgūdžius veiksmingam bendravimui su kitais.	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti būdus, kuriais galima kurti teigiamus tarpusavio santykius. • Parodyti bendradarbiavimą ir komandinį darbą didinant grupės veiklos veiksmingumą.
	2.4 Demonstruoti gebėjimą užkirsti kelią tarpasmeniniams konfliktams, juos valdyti ir konstruktyviai spręsti.	<ul style="list-style-type: none"> • Įvertinti tarpasmeninių konfliktų prevencijos ir sprendimo strategijas. • Apibrėžti netinkamą bendraamžių spaudimą ir įvertinti būdus, kaip jam atsispirti.
3. Parodyti sprendimų priėmimo įgūdžius ir atsakingą elgesį asmeniniame, mokyklos ir bendruomenės gyvenime.	3.1 Priimant sprendimus apgalvoti etikos, saugumo ir socialinius veiksnius.	<ul style="list-style-type: none"> • Įvertinti, kaip sąžiningumas, pagarba, teisingumas ir užuojauta įgalina atsižvelgti į kitų asmenų poreikius, priimant sprendimus. • Analizuoti mokyklos ir socialinių taisyklių būtinumo priežastis.
	3.2 Taikyti sprendimų priėmimo įgūdžius atsakingai veikiant kasdienėse akademinėse ir socialinėse situacijose.	<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti, kaip sprendimų priėmimo įgūdžiai pagerina mokymosi įpročius ir akademinius pasiekimus. • Įvertinti strategijas, skirtas atsispirti spaudimui dalyvauti nesaugioje ar neetiškoje veikloje.
	3.3 Prisidėti prie savo mokyklos ir bendruomenės gerovės.	<ul style="list-style-type: none"> • Įvertinti savo dalyvavimą ir pastangas patenkinti pastebėtus mokyklos poreikius. • Įvertinti savo dalyvavimą ir pastangas patenkinti pastebėtus bendruomenės poreikius.

PASIEKIMAI	ETAPAS / LYGIS	PASIEKIMŲ POŽYMIAI
1A. Identifikuoti ir valdyti savo emocijas ir elgesį.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta emocijas, rodančias, kad situacijai reikia skirti dėmesio. 2. Atskiria tai, kaip iš tikrųjų jautiesi, nuo to, kaip kiti tikisi, kad tu jausiesi. 3. Atskiria skirtingas emocijas (pvz., baimę nuo pykčio, gėdą nuo liūdesio). 4. Analizuoja emocines būkles, kurios prisideda prie problemų sprendimo arba tam trukdo. 5. Analizuoja pokalbio apie patiriamas emocijas poveikį. 6. Praktikuoja nusiramavimo technikas (gilus kvėpavimas, pokalbis su savimi, tinkami atsipalaidavimo būdai ir kt.) stresui valdyti. 7. Demonstruoja gebėjimą įveikti emocijas ir taip palengvinti problemų sprendimą (pvz., ugdyti teigiamą mąstymą).
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja įgūdžius, tinkamus stresui įveikti. 2. Nuspėja, kaip jaustųsi, atsiprašydamas asmens, su kuriuo netinkamai pasielgė. 3. Demonstruoja gebėjimus vertinti savo streso lygį pagal fizinius ir psichologinius požymius. 4. Stebi savo emocijų pokyčius bėgant laikui ir reflektuoja jas sukeliančias priežastis. 5. Demonstruoja gebėjimą suvaldyti stresą iš naujo įvertinus situaciją. 6. Demonstruoja gebėjimą motyvuoti save geriau pasirodyti pakeitus savo požiūrį į iššūkius keliančią situaciją.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Paaiškina pasekmes, kurias nulemia skirtinga emocijų raiška. 2. Nuspėja, kaip jaustųsi, jeigu pasakytų arba gautų komplimentą. 3. Analizuoja, kaip laiko valdymas galėtų pagerinti sprendimų priėmimą. 4. Praktikuoja tvirtą bendravimo stilių stresui valdyti. 5. Praktikuoja tinkamą elgesį, jeigu kas nors nekaltai apkaltina. 6. Praktikuoja streso, susijusio su mokyklos užduotimi (pvz., viešasis kalbėjimas ar testo laikymas), valdymo technikas.
1B. Atpažinti asmenines savybes ir išorės paramą.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja papildomas mokiniams prieinamas programos veiklas. 2. Atpažįsta išorinę įtaką asmeninių savybių ugdymo procesui (pvz., kūno kalba, pasitikėjimas savimi, elgsena). 3. Identifikuoja mokyklos personalą, teikiantį paramą, ir nagrinėja, kaip jis gali padėti mokiniams. 4. Identifikuoja savo bendruomenės organizacijas, teikiančias galimybes vystyti savo talentus ir gilintis įdomiose srityse. 5. Įvertina dalyvavimo papildomose veiklose naudą (pvz., draugystė, nauji įgūdžiai, komandinis darbas). 6. Įvertina, kaip fizinė savijauta prisidėjo prie priimtų sprendimų (pvz., sportas ar kokia nors kita konkreti veikla).
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta tai, ką savyje mėgsta, taip pat dalykus, kurie gali būti laikomi netipiškais atsižvelgiant į lytį. 2. Susidaro savo asmeninių stiprybių sąrašą ir apibūdina jas dienoraštyje. 3. Apibūdina situaciją, kurioje prireikė pagalbos ir kur jos ieškojo. 4. Analizuoja, kaip kiti žmonės gyvenime padėjo atsispirti neigiamai įtakai. 5. Apmąsto, kaip nugalėjo kliūtį siekdamas ko nors sau svarbaus. 6. Analizuoja papildomų veiklų įtaką tam, kaip vertina savo mokyklą.

	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja galimas karjeros ir savanorystės galimybes pagal savo interesus ir stiprybes. 2. Identifikuoja dalykus, kurių savyje ir esamoje situacijoje negali pakeisti, ir skiria energiją tam, ką gali pakeisti. 3. Nustato kriterijus, į kurią iš dviejų sporto šakų ar kitų veiklų įsitraukti. 4. Suplanuoja pagerinti savo pasiekimus mokykloje (pvz.: tam tikro moko-mojo dalyko) arba šeimoje. 5. Įvertina, kaip įvairios patirtys (pvz., vasaros darbai ar savanoriškas darbas) prisidėjo prie tam tikro įgūdžio ugdymo. 6. Atpažįsta veiksnius, darančius įtaką asmeniniams ir karjeros tikslams.
1 C. Demonstruoti įgūdžius, susijusius su asmeninių ir akademinų tikslų siekimu.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja šaltinius, kurie padeda padaryti pažangą siekiant tikslo (pvz., tyrimų medžiaga). 2. Analizuoja, kokią įtaką darė kliūtys ir pagalba siekiant tikslo. 3. Analizuoja, kaip buvo galima geriau pasinaudoti pagalba ir nugalėti kliūtis siekiant tikslo. 4. Atskiria trumpalaikius ir ilgalaikius tikslus. 5. Taiko tikslų nusistatymo įgūdžius akademiniai sėkmei pasiekti. 6. Nusistato teigiamą socialinio bendravimo tikslą.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Užsibrėžia tikslą, kurį galima pasiekti per mėnesį arba du, susijusį su dominančia sritimi (pvz., sportas, hobis, grojimas muzikiniu instrumentu ir kt.). 2. Nustato reikiamus veiksmus ir terminus šiam tikslui pasiekti. 3. Identifikuoja žmones, kurie gali padėti siekiant tikslo. 4. Stebi pažangą siekiant tikslo ir prireikus koreguoja savo planą. 5. Įvertina savo gebėjimus pasiekti tikslą, identifikuoja veiksnius, kurie padėjo ir kurie trukdė. 6. Analizuoja savo patirtį ir tai, ką kitą kartą reikėtų daryti kitaip.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja, kas ir kaip padėjo pastarąjį kartą siekiant tikslo. 2. Analizuoja, kodėl pavyko arba nepavyko įveikti kliūtis pastarąjį kartą siekiant tikslo. 3. Analizuoja iš anksto nenumatytų aplinkybių poveikį tikslo siekimo procese. 4. Analizuoja, kaip grafiko nesutapimai galėjo sutrukdyti laiku pasiekti tikslą. 5. Analizuoja, kaip psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas galėjo turėti įtakos siekiant ilgalaikio tikslo. 6. Analizuoja, kaip akademiniai pasiekimai gali prisidėti siekiant ilgalaikių tikslų.
2A. Atpažinti kitų asmenų jausmus ir gebėti pažvelgti iš jų perspektyvos.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta kitų asmenų jausmus ir požiūrius diskutuojant grupei. 2. Apibūdina situaciją, kurioje tavo elgesys teigiamai arba neigiamai paveikė kitų asmenų jausmus. 3. Apibūdina, kaip galėtų jaustis bendraklasiai, iš kurių tyčiojamas, arba apie kuriuos skleidžiami gandai. 4. Atskiria situacijas, kada vyksta patyčios, o kada – ne. 5. Pagal pateiktus scenarijus suvaidina tam tikrus veikėjus. 6. Perfrazuoja konfliktuojančių šalių požiūrius.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Analizuoja, kodėl skirtingos konflikto šalys jaučiasi vienaip arba kitaip. 2. Atpažįsta veiksmus, kurie skaudina kitus asmenis. 3. Sugalvoja įvairių būdų padrašinti kitus asmenis. 4. Pripažįsta kitų asmenų indėlį. 5. Užsirašo televizijos laidų veikėjų jausmus ir analizuoja juos. 6. Paremia asmenis, patiriančius problemų.

	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta būdus, kaip galima dalytis jausmais ir į juos reaguoti. 2. Atpažįsta skirtingus žmonių požiūrius ir jausmus tam tikrais klausimais (pvz., kokie pokyčiai mokykloje galėtų geriau parengti mokinius dirbti). 3. Atskiria faktinį ir emocinį asmens sakomų žodžių turinį. 4. Demonstruoja empatiją kitiems asmenims įvairiose situacijose. 5. Sukuria strategijas, skirtas paremti asmenis, patiriančius problemų. 6. Demonstruoja strategijas, kurias pasitelkus galima padėti kitiems.
2B. Atpažinti pavienių asmenų ir grupių panašumus bei skirtumus.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Iširia kitų asmenų puoselėjamas tradicijas (pvz., įsiminti kitų kalbų frazes, susipažinti su kitų kultūrų muzika ar virtuve). 2. Atpažinti diskriminaciją literatūros kūriniuose (pvz., lyčių ar seksualinės orientacijos stereotipai, socialinių, ekonominių ar kultūrinių mažumų diskriminacija, nusistatymai, grįsti klaidinga informacija). 3. Paaiškina, kaip socialinių ir kultūrinių skirtumų nesupratimas gali prisidėti prie netolerancijos. 4. Įvertina būdus, kaip padėti suprasti kitų kultūrų ar socialinių sluoksnių atstovus. 5. Paaiškina, kodėl patyčios arba pajuokos yra kenksmingos (pvz., fizinis ir emocinis poveikis). 6. Pagarbiai išklauso skirtingas nuomones sprendžiant kontroversiškus klausimus.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Analizuoja kitų žmonių teisių ignoravimo pasekmes. 2. Įvertina, kaip literatūros veikėjų ar istorinių asmenybių veiksmai atskleidė žmonių panašumus ir skirtumus. 3. Analizuoja, kodėl mokiniai, kurie skiriasi nuo kitų, gali patirti patyčias ar erzinimą. 4. Apibūdina strategijas, tinkamas patyčioms sustabdyti arba jų prevencijai. 5. Suvaidina strategijas, tinkamas patyčioms sustabdyti arba jų prevencijai. 6. Įvertina strategijų, tinkamų patyčioms sustabdyti arba jų prevencijai, veiksmingumą.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Diskutuoja apie stereotipus ir jų neigiamą poveikį visoms pusėms. 2. Analizuoja, kaip įvairios socialinės ir kultūrinės grupės vaizduojamos žiniasklaidoje. 3. Analizuoja, kaip susidūrimas su kultūrine įvairove gali sukelti iššūkių sveikai gyvensenai arba pagerinti jos kokybę (pvz., skirtingi vairavimo ar mitybos ypatumai, daugiau ar mažiau psichologinio spaudimo, grįsto skirtingomis kultūrinėmis normomis). 4. Įvertina pastangas sukurti geresnį grupių tarpusavio supratimą. 5. Įvertina pastangas suteikti įvairių grupių nariams galimybių dirbti kartu ir siekti bendrų tikslų. 6. Įvertina, kaip mažumoms priklausančių mokinių teisių ir atsakomybės apsauga prisideda prie visų mokinių teisių apsaugos. 7. Sukuria ir išlaiko teigiamus tarpusavio santykius su įvairių lyčių, rasių ir etninių grupių bendraamžiais.
2C. Taikyti bendravimo ir socialinius įgūdžius veiksmingam bendravimui su kitais.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Suvaidina, kaip pranešti apie patyčias. 2. Dalyvauja kuriant ir įgalinant klasės taisykles. 3. Praktikuojasi puoselėti teigiamus tarpusavio santykius (pvz., užsiimti bendra veikla ir domėtis tais pačiais dalykais, kartu leisti laiką, padėti ir priimti pagalbą, mokyti atleisti). 4. Supranta ribų sau ir kitiems nustatymo svarbą. 5. Demonstruoja gebėjimus vadovauti ir būti komandos nariu siekiant grupės tikslų. 6. Moka išlaikyti objektyvų nekritišką balso toną kilus nesutarimų.

	<p>B</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pateiktuose scenarijuose atpažįsta galimų santykių problemų požymius. 2. Atskiria pasyvią, tvirtą ir agresyvią reakciją į bendraamžių spaudimą. 3. Sukuria veiksmingo bendravimo el. paštu gaires. 4. Suvaidina negybybinį reagavimą į kritiką ar kaltinimus. 5. Pasitelkia savirefleksiją siekdamas nustatyti, kaip sustabdyti gandų plitimą. 6. Namuose praktikuojasi veiksmingai kalbėtis ir klausytis.
	<p>C</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apibūdina santykių skirtumus (pvz.: su bendraamžiais, tėvais, kitais suaugusiais). 2. Analizuoja, kuo skiriasi įvairių rūšių santykių intymumo lygis. 3. Analizuoja, kuo skiriasi konfliktų, kilusių tarp asmenų, susijusių įvairių rūšių santykiais, sprendimo būdai. 4. Analizuoja, kuo skiriasi asmenų, susijusių įvairių rūšių santykiais, turimos galios ir kaip tai veikia bendravimo stilių. 5. Taiko tikslų kėlimo įgūdžius padėdamas grupei nusistatyti žingsnius tikslui pasiekti. 6. Sukuria kriterijus, pagal kuriuos vertinama pažanga.
<p>2D. Demonstruoti gebėjimus užkirsti kelią tarpasmeniniams konfliktams, juos valdyti ir konstruktyviai išspręsti.</p>	<p>A</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta veiksnius, prisidedančius prie smurto (pvz., netinkamas pykčio valdymas ir prieinami smurtui tinkami daiktai). 2. Išvardija draugų, kurie daro teigiamą ir neigiamą įtaką, savybes. 3. Identifikuoja strategijas, kurias pasitelkus galima išvengti smurto ar jį sumažinti. 4. Sugalvoja bendraamžių sukkelto destruktivaus elgesio pavyzdžių (pvz., psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas, gandų skleidimas, ankstyvas seksualinis gyvenimas, savidestrukcinis elgesys ir kt.). 5. Analizuoja priežastis, sukėlusias fizinį ar žodinį konfliktą, ir jo prevencijos būdus. 6. Poromis išbando derybų įgūdžius, kas kartą turėdami omenyje skirtingų šalių požiūrius.
	<p>B</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Įvertina įvairių elgesio strategijų neigiamo bendraamžių spaudimo atvejais veiksmingumą (pvz., ignoravimas arba temos keitimas, dėmesio atkreipimas į neigiamas pasekmes, alternatyvų siūlymas). 2. Moko jaunesnius vaikus spręsti konfliktus. 3. Suvaidina, kaip galima nuraminti konfliktą siekiant išvengti ginčo. 4. Panaudoja konflikto analizės kontrolinį sąrašą analizuodamas ir spręsdamas konfliktinę situaciją. 5. Praktikuoja bendraamžių mediacijos įgūdžius. 6. Paaiškina abiem šalims palankiai išspręsto konflikto koncepciją.
	<p>C</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja, kaip abi konflikto pusės galėtų susitarti. 2. Analizuoja įvairius scenarijus, kad parodytų, kaip jėgos demonstravimas dar labiau pagilina konfliktą. 3. Sukuria strategijas, kaip atsispirti neigiamam įvairių asmenų spaudimui (pvz., geriausio draugo, menkai pažįstamo asmens). 4. Įvertina, kokie konflikto sprendimo būdai yra efektyvesni – nurodymai ar abiejų šalių pasiekti sprendimai. 5. Taiko konfliktų sprendimo įgūdžius, kad nuramintų, sušvelnintų ir / ar išspręstų konfliktą. 6. Demonstruoja problemų sprendimo būdus dalyvaudamas simuliacijoje (pvz., suvaidinti diplomatą, sprendžiantį tarptautinį konfliktą, dalyvaujantį debatuose dėl teisės aktų).

3A. Priimant sprendimus apgalvoti etinius, saugumo ir socialinius veiksnius.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja saugias rizikingo elgesio (pvz., važiuoti automobiliu, vairuojamu girto vairuotojo, važinėti riedlente pavojingoje vietoje, klausyti raginimo rūkyti ar vartoti kitas psichoaktyviasias medžiagas) alternatyvas. 2. Apibūdina priimtina socialinį elgesį įvairiose situacijose (pvz., dalyvauti futbolo varžybose ar koncerte, prisijungti prie naujos grupės, dalyvauti darbo pokalbyje, pamokose ir kt.). 3. Apibrėžia situacijose aukos, stebėtojo, kaltininko ir gelbėtojo vaidmenis. 4. Įvertina paties asmens riziką įvairių nelaimingų atsitikimų atvejais. 5. Aprašo dienoraštyje, kaip jo veiksmai paveikė kitus. 6. Įvertina kiek rimtas neetiškas elgesys (pvz., apgavystė, melavimas, vagystė, plagiavimas ir kt.).
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta neetiško ir destruktivaus elgesio šeimoje, tarp draugų ar mylimųjų poveikį. 2. Atpažįsta teises problemas, susijusias su nepilnamečių alkoholio, tabako ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu. 3. Analizuoja, kaip reklama žiniasklaidoje veikia vartotojų pasirinkimus. 4. Apgalvoja, kaip sąžiningumas ir pagarba veikia pagalbos projektų mokykloje ar bendruomenėje planavimą, įgyvendinimą ir vertinimą. 5. Praktikuojasi pakeisti įsitikinimus dėl bendraamžių neatsakingo elgesio priimtimumo. 6. Analizuoja, kaip literatūriniai veikėjai ar istorinės asmenybės priimdami svarbius sprendimus apgalvojo socialinius ir etinius veiksnius.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Paaiškina, kaip sumažinti rizikingų situacijų pasekmes. 2. Paaiškina, kaip teisės aktai veikia socialines normas ir asmeninius sprendimus. 3. Analizuoja, kaip asmeniniai sprendimai gali paveikti paties asmens ir kitų asmenų sveikatą. 4. Išnagrinėja, kaip informacijos apie tragiškus įvykius skleidimas žiniasklaidoje gali paveikti pavienius asmenis ar jų grupes. 5. Parodo, kaip socialinės normos veikia elgesį skirtingoje aplinkoje (pvz., ligoninėse, restoranuose, sporto renginiuose). 6. Skatina bendraamžius renginiuose apsieti be alkoholio.
3B. Taikyti sprendimų priėmimo įgūdžius, atsakingai veikiant kasdienėse akademinėse ir socialinėse situacijose.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Išvardija savybes, stiprinančias draugystę. 2. Apibūdina atidėliojimo ir neorganizuotumo poveikį akademiniam rezultatams. 3. Analizuoja, kaip sprendimų priėmimo įgūdžiai pagerina mokymosi įpročius. 4. Analizuoja kiekvieną žingsnį, atliktą sprendimo priėmimo procese, reaguojant į kilusią problemą. 5. Savo dienoraštyje reflektuoja pasekmes, kilusias dėl neseniai atliktų rizikingų veiksmų. 6. 24 val. pildo sprendimų priėmimo žurnalą siekdamas identifikuoti, kas veikia asmens sprendimus, susijusius su sveika gyvensena. 7. Parodo gebėjimą pasakyti „Ne“.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta bendraamžių įtaką savo akademiniai sėkmei ir socialiniams pasiekimams. 2. Apibrėžia metodus, kurie galėtų būti taikomi iškilus tarpasmeninių skirtumų. 3. Reflektuoja savo reakcijas į kasdienes problemas, užfiksuotas dienoraštyje. 4. Praktikuojasi problemų, iškilusių klasėje, sprendimo įgūdžius. 5. Demonstruoja, kaip, apgalvojant ne tik savo, bet ir kitų lūkesčius, pagerinami profesiniai ir socialiniai santykiai. 6. Analizuoja, kaip literatūriniai veikėjai arba istorinės asmenybės taikė (arba netaikė) bendravimo įgūdžius, tokius kaip įdėmus klausymasis kilus konfliktui.

	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atpažįsta veiksmingo laiko valdymo ir organizacinius įgūdžius. 2. Identifikuoja veiksnius, kurie palaiko akademinę sėkmę ir visuomeniškumą. 3. Apibūdina poveikį, kurį kitiems daro tavo elgesys. 4. Įvertina, kaip su mokymusi susiję asmeniniai sprendimai veikia akademinę sėkmę. 5. Įvertina, kokį poveikį santykiams daro saugumo veiksmų apgalvojimas. 6. Įvertina, kaip etiškas elgesys gali pagerinti santykius. 7. Demonstruoja, kaip bendraamžiai gali padėti vieni kitiems išvengti potencialiai pavojingų situacijų ir jas suvaldyti.
3C. Prisidėti prie savo mokyklos ir bendruomenės gerovės.	A	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja informacijos apie savo bendruomenę šaltinius. 2. Identifikuoja atsakomybę, kylančią iš pilietybės (pvz., teisės aktų laikymasis, prisiekusiųjų pareigos, pranešimai apie problemas, įsitraukimas į viešosios politikos formavimą). 3. Analizuoja, ką įsitraukdamas į pozityvių pokyčių bendruomenėje veiklas sužinojo apie save ir bendruomenę. 4. Analizuoja dalyvavimo ar nedalyvavimo rinkimuose pasekmes. 5. Surenka informaciją apie tai, kaip grupės dirba siekdamas pagerinti bendruomenę. 6. Įvertina naujausią projektą, skirtą bendruomenės reikmėms ar problemoms spręsti. 7. Suplanuoja su šeima dalyvauti pozityvių pokyčių bendruomeninėje veikloje.
	B	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apgina debatuose savo nuomonę apie tam tikrą problemą arba viešą įvykį. 2. Apgina savo nuomonę raštu apie svarbius pilietybės klausimus (pvz., teisės aktų veikimas, nepriklausomos teismų sistemos vertė, vykdomosios valdžios jėgų atskyrimas, mažumų teisių gynimas ir kt.). 3. Įvertina savo dalyvavimą mokyklos savivaldos ar kituose simuliuojamuose rinkimuose. 4. Apibūdina politinių partijų ir interesų grupių vaidmenį ir skirtumus sprendžiant tam tikras problemas. 5. Apibūdina savanoriškų organizacijų vaidmenį demokratinėje visuomenėje. 6. Paaiškina, kaip vieno asmens sprendimas ir elgsena gali paveikti visos mokyklos ir bendruomenės gerovę.
	C	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identifikuoja galimus pagalbos projektus, kuriuos galima vykdyti mokykloje. 2. Identifikuoja galimus pagalbos projektus, kuriuos galima vykdyti savo bendruomenėje. 3. Paaiškina, kaip vieno asmens sprendimai ir elgsena gali paveikti visos mokyklos ir bendruomenės gerovę. 4. Apibūdina, kaip įvairios organizacijos prisideda prie bendruomenės gerovės. 5. Įvertina poveikį, kurį patiria pats ir kiti, kai įsitraukia į veiklą, skirtą mokyklos ir bendruomenės gerovei. 6. Įvertina, kaip geriau gali dalyvauti pagalbos projektuose savo mokykloje ir bendruomenėje.

C1 priedas

Mokymo modeliai

Projektinis mokymasis, problema grįstas mokymasis ir mokymasis tarnaujant

Projektinis mokymasis, problema grįstas mokymasis ir mokymasis tarnaujant yra mokymo modeliai, atspindintys įvairius mokymo proceso organizavimo būdus.

Šie mokymo modeliai leidžia mokiniams įgyti žinių ir įgūdžių taikant išmoktą informaciją realiose gyvenimiškose situacijose dirbant individualiai arba grupėje.

Projektinis mokymasis, problema grįstas mokymasis ir mokymasis tarnaujant, derinami su socialinių ir emocinių kompetencijų stiprinimo metodais, leidžia mokytojams padėti mokiniams gerinti savo socialines ir emocines kompetencijas bei akademinį pasiekimą.

Šiuos mokymo modelius galima taikyti visą semestrą, trimestrą, trumpomis sesijomis arba nuolat visoje mokykloje. Juos galima įgyvendinti keliais formatais:

- materialus produktas (pasirodymas, renginys ar kt.);
- realios pasaulio problemos sprendimas (simuliuojamas arba tikras);
- temos ar problemos tyrimas.

Problema grįstas mokymasis

Šis mokymo modelis suteikia mokiniams galimybę aktyviai mokytis, tirti ir analizuoti kompleksines realaus pasaulio problemas ir jų sprendimo būdus. Šis modelis skatina į save orientuotą mokymąsi.

Problema grįstą mokymąsi galima padalyti į šiuos etapus⁷⁵:

- Mokiniai gauna realaus pasaulio problemą ar klausimą, kuris yra susijęs su mokymo programa. Mokiniai, nesinaudodami papildomais šaltiniais, taikydami *Minčių lietaus* metodą, dalijasi / surašo savo žinomą informaciją apie paskirtą problemą.
- Mokiniai pasirenka aktualią literatūrą ir planuoja tolesnį savarankišką mokymąsi.
- Mokiniai dalyvauja savarankiško mokymosi veiklose.
- Grupės susirinkime mokiniai diskutuoja apie problemą ir kritiškai dalijasi savo sužinota informacija mokantis savarankiškai ir taikant mokymo programos medžiagą.

Projektinis mokymasis

Taikant šį mokymo modelį mokiniai mokosi įgyvendindami projektus, kuriuos rengiant reikia panaudoti turimas žinias, įgūdžius ir nuolat mokytis.

Mokiniai gauna užduotį, kuriai įvykdyti ir turimoms žinioms parodyti reikia ką nors sukurti. Kad atliktų užduotį, mokiniai pirmiausia turi šiek tiek panagrinėti temą. Po to turi nurodyti veiksmingiausias būdus užduočiai atlikti. Paskutinis žingsnis – konkretaus plano sudarymas. Pavyzdžiui, vykdydami geografijos projektą, sukurtų kelionės brošiūrą.

Mokymasis tarnaujant

Šis mokymo modelis susieja įgūdžių ir žinių taikymą su realiu projektu, konkrečiai veikiančiu mokyklos ar bendruomenės gyvenimą.

Mokymasis tarnaujant leidžia mokiniams analizuoti ir tirti realias problemas (pvz., konkrečius mokyklos poreikius), susijusias su mokinio aplinka, ir praplečia mokinio akademinį mokymąsi už klasės ribų.

Mokymosi tarnaujant mokymo modelį sudaro penki žingsniai⁷⁶:

- Tyrimas – mokyklos ir / ar bendruomenės poreikių nustatymas.
- Pasiruošimas ir planavimas – poreikio, į kurį mokiniai nori reaguoti, pasirinkimas, planavimas ir ruošimasis jį tenkinti.
- Veikla – mokymosi tarnaujant projekto įgyvendinimas.
- Refleksija – kas vyko, kas iš to, kad mokymosi tarnaujant projektas buvo įgyvendintas, kas vyks toliau.
- Demonstravimas ir šventimas – projekto rezultatų sklaida bendruomenėje.

